

<M. TERENCE VARRONIS

DE LINGVA LATINA

LIBER VIII EXPLICIT INCIPIT

LIBER VIII>

1. *** nesciunt docere quam discere quae ignorant: in quo fuit 1
Crates, nobilis grammaticus, qui fretus Chrysippo, homine acutissimo
qui reliquit *περὶ ἀνωμαλίας* † lei libri contra analogian atque Aristar-
chum est nixus, sed ita, ut scripta indicant eius, ut neutrius videatur
5 pervidisse voluntatem, quod et Chrysippus (*fr. 151 Arn.*) de inaequa-
bilitate cum scribit sermonis, propositum habet ostendere similes res
dissimilibus verbis et dissimiles similibus esse vocabulis notatas, id
quod est ver[b]um, et [cum] Aristarchus, de aequabilitate cum scribit
† et de, verborum similitudinem qua[ru]ndam <in> inclinatione[s] sequi
10 iubet, quoad patiaturs consuetudo. sed ii qui in loquendo partim se 2
qui iube<n>t nos consuetudinem partim rationem, non tam discrepant,
quod consuetudo et analogia coniunctiores sunt inter se quam iei
credunt, quod est nata ex quadam consuetudine analogia et ex hac 3

2 sqq. Cf. v. 8; Gell. II 25, 2 sq. (*ἀναλογία* est similitudo similis declinatio, quam
quidam latine proportionem vocant; *ἀνωμαλία* est inaequalitas declinationum con-
suetudinem sequens: duo autem Graeci grammatici illustres, Aristarchus et Crates
summa ope ille *ἀναλογίαν*, hic *ἀνωμαλίαν* defensitavit) || 12 sqq. Cf. Pindario apud
Sext. Emp. adv. mathem. I 10 § 202 (*ἀναλογία ὁμολογουμένως ἐκ τῆς συνηθείας*
ὁρμᾶται: ἔστι γὰρ ὁμοίον τε καὶ ἀνομοίον θεωρεῖται τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον ἐκ
τῆς δεδοκιμασμένης λαμβάνεται συνηθείας); Quint. I 6, 16 (ipsam analogiam nulla
res alia fecerit quam consuetudo)

Libre VIII quod Viet supercilio pagellae ascriptum fuisse tradit nunc dele-
tum est ne umbris quidem relictis || 1 Nesciunt. docere | <Insignis eorum est error
qui malunt quae> n. d. suppl Boot, <Multi minus> Sp. || 2 chrisippo || 3 sq.
perjanomalias | lej (e ex j, incohato lbri) lbri: his (ieis Vahlen) libris Ald; III
(vel IV) libros Sp. | aristarcū || 5 chrysippus || 6 sermones' || 7 dissimilib; similes:
corr Wilm (similibus dissimiles Canal) || 8 ubi. et: corr Ald | secl Sp. | Conscript
(C ex f inter scribendum): corr Mue || 9 et de (lineolis del de): secl. Sp. adiuncto
verborum; an: eiusdem (ejdē, scil. sermonis)? | similitudinē. quarūdā: corr Groth |
add A. Sp. | del Sp. (in <de>clinatione) || 10 .ij. q || 11 iub&: corr Viet || 12 Iej ||
13 sq. hac cōsuetudo. Ex: lac sign Mue (et suppl consuetudine item anomalia,
itaque, ubi quare quoniam pro itaque Sp.)

*** consuetudo ex dissimilibus et similibus verbis eorumque declinationibus constat, neque anomalia neque analogia est repudianda, nisi si non est homo ex anima, quod est [homo ex anima quod est] ex corpore et anima. sed ea quae dicam quo facilius pervideri possint, prius de trinis copulis discernendum (nam [cum] confusim ex utraque parte pleraque dicuntur, quorum alia ad aliam referri debent summam): primum de copulis naturae et <u>suis: haec enim duo sunt quod †erigunt diversa, quod aliud est dicere <esse> verborum analogias, aliud dicere uti oportere analogiis; secundum de copulis multitudinis ac finis, utrum omnium verborum dicatur esse analogia †an usus an maioris partis; tertium de copulis personarum, qui eis debent uti, quae sunt plures. alia enim populi universi, alia singulorum, et de iis non eadem oratoris et poetae, quod eorum non idem ius. itaque populus universus debet in omnibus verbis uti analogia et, si perperam est consuetus, corrigere se ipsum, cum orator non debeat in omnibus uti, quod sine offensione non potest facere, cum poeta[e] transilire lineas impune possit. populus enim in sua potestate, singuli in illius: itaque ut suam quisque consuetudinem, si mala est, corrigere debet, sic populus suam. ego populi consuetudinis non sum ut dominus, at ille meae est. ut rationi optemperare debet gubernator, gubernatori unusquisque in navi, sic populus rationi, nos singuli populo. quare ad quamcumque summam in dicendo referam si animadvertes, intelleges, utrum dicatur analogia esse an uti †oporteret redigeretur dici id in populum aliter ac inde omnibus dici in eum qui sit in populo.

2. nunc iam primum dicam pro universa analogia, cur non modo videatur esse reprehendenda, sed etiam cur in usu quodammodo sequenda; secundo de singulis criminibus, quibus rebus possint quae dicta sunt contra solvi, dicam ita ut generatim comprehendam et ea

12 Cf. § 114 sq. X 74 || 15 sq. Cf. GL. I 51, 11 | Cf. Otto 'Sprichw.' p. 194

1 eoꝛ qđ: corr Sp. || 3 anima 2, n ex m incohato || 5 dist et secl Mue || 6 quarum: corr Ald || 7 copuljs, js m. 1 in ras (fort. e er.) | add Sp. coll. Gell. IV 16 (cf. X 73) || 8 quae exigunt Laet c. al.; quod derigunt Sp. olim; an: quo derigunt<ur> (scil. analogiae: cf. X 74)? | suppl. Sp. (cf. § 6) || 10 anusus. an (alt. a ex u incohata ut vid. item v. 23); an unius an Aug.; fort. an <alic>uius (vel <c>uius<dam>) an (cf. X 74. IX 45. 114) || 13 lejs || 16 sq. poetę: corr Sp. (possi<n>t v) || 21 ñ singuli || 23 sqq. oportere[t] Mue (v. adn.); verba et corrupta et lacunosa sic fere refingas: an uti oportere <ea itemque intelleges si ad analogiam usus loquendi> redigeretur (cf. v. 24 vel coll. IX 19. X 22 derigeretur), dici id in populum aliter ac <in singulos nec> i<de>m de omnibus dici in eum qui sit in populo || 26 non modo <non> Steph (cf. 150, 3 sq. 151, 3) || 29 cõphendant: corr Ald

quae in priore libro sunt dicta et ea quae possunt dici atque illic praeterii.

3. primum quod aiunt, qui bene loqui velit consuetudinem sequi 8 oportere, non rationem similitudinum, quod, alterum si neglegat, sine
5 offensione facere non possit, alterum si sequatur, quod sine reprehensione non sit futurum, e<r>ra<n>t, quod qui in loquendo consuetudinem qua oportet uti sequitur, <sequitur> non sine [ea] ratione.

4. nam vocabula ac verba quae declinamus similiter, ea in con- 9
suetudine esse videmus et ad ea<m> conferimus et, si quid est erra-
10 tum, non sine ea corrigimus. nam ut, qui triclinium constrarunt, si quem lectum de tribus unum imparem posuerunt aut de paribus nimium aut parum prodixerunt, una corrigimus et ad consuetudinem co<m>munem et ad aliorum tricliniorum analogias, sic si quis in oratione in pronuntiando ita declinat verba ut dicat disparia, quod peccat
15 redigere debemus ad ceterorum similium verborum rationem.

5. cum duo peccati genera sint in declinatione, unum quod in 10 consuetudinem perperam receptum est, alterum quod nondum est et perperam dicatur, unum dant non oportere dici, quod <non> sit in consuetudine, alterum non conceditur quin ita dicatur, ut si<t> similiter, cum
20 id faciant, ac, si quis puerorum per delicias pedes male ponere atque imitari vatias c<o>eperit, hos corrigi oportere si conceda<n>t, contra si quis in consuetudine ambulandi iam factus sit vatia aut conpernis, si eum corrigi non conceda<n>t. non sequitur, ut stulte faciant qui 11
pueris in geniculis alligent serperastra, ut eorum depravata corrigant
25 crura? cum [de] <vi>tuperandus non sit medicus qui e longinqua mala consuetudine aegrum in meliorem traducit, quare reprehendendus sit qui orationem minus valentem propter malam consuetudinem traducat in meliorem?

6. pictores Ap[p]elles, Protogenes, sic alii artufices egregii non 12
30 reprehendundi, quod consuetudinem Miconos, Dioris, Arimm<a>e, etiam superiorum non sunt secuti, Aristophanes improbandus, qui potius in quibusdam ve[te]ritatem quam consuetudinem secutus?

7. quod si viri sapientissimi, et in re militari et in aliis rebus 13 multa contra veterem consuetudinem cum essent <a>usi, laudati,

1 atque || 4 [similitudinum] vel <et> similitudinem *Sp.*: cf. v. 15 || 7 sequit. n sine ea ratione. | suppl *Canal* duce *Sp.* et *Mue* | *delevimus ut illatum ex v. 10*; (ea<m> *trai Sp.*, al.) || 9 ad ea<ferim>; || 16 Indeclinationũ.: *corr Sp.* || 18 suppl *Aug. c. al.* || 19 add *Laet* || 21 ccedat: *corr Ald* || 22 sit, s ex e vel e (i. e. ex est incohato) inter scribendum || 25 dist *Mue* (? pro .) | detuperandus || 26 egrũ, g ex r incohata || 30 myconos | dioros arj. me || 34 add *Canal*

despiciendi sunt qui potiore[m] dicunt oportere esse consuetudinem ratione.

- 14 8. an cum quis perperam consuerit quid facere in civitate, non modo patiemur, sed etiam p[er]ona[m] afficiemus, idem si quis perperam consuerit dicere verbum, non corrigemus, cum id fiat sine p[er]ona?
- 15 9. et hi qui pueros in ludum mittunt, ut discant quae nesciunt verba quemadmodum scribant, idem barbatos qui ignorabunt verba quemadmodum oporteat dici non docebimus, ut sciant qua ratione conveniat dici?
- 16 10. sed ut nutrix pueros a lacte non subito avellit a consuetudine, cum a cibo pristino in meliorem traducit, sic maiores in loquendo a minus commodis verbis ad ea quae sunt cum ratione modice traducere oportet. cum sint <in> consuetudine contra ratione[m] alia verba ita ut ea facile tolli possint, alia ut videantur esse fixa, quae leviter h[ab]erent ac sine offensione commutari possunt statim ad rationem corrigi oportet, quae autem sunt ita ut in praesentia corrigere nequeas quin ita dicas, his oportet, si possis, non uti: sic enim obsolescent ac postea iam oblitterata facilius corrigi poterunt.
- 17 11. quas novas verbi declinationes ratione[s] introductas respues forum, his boni poetae, maxime scenici, consuetudine subigere aures populi debent, quod poetae multum possunt in hoc: propter eos quaedam verba in declinatione melius, quaedam deterius dicuntur. consuetudo loquendi est in motu: itaque sole[n]t fieri et meliora deteriora <et deteriora> meliora; verba perperam dicta[m] apud antiquos aliquos propter poetas non modo nunc dicuntur recte, sed etiam quae ratione dicta sunt tum, nunc perperam dicuntur.
- 18 12. quare qui ad consuetudinem nos vocant, si ad rectam, sequemur: in eo quoque enim est analogia; si ad eam invitant quae est depravata, ni[c]hilo magis sequemur, nisi cum erit necesse, [se]quam in ceteris rebus mala exempla: nam ea quoque, cum aliqua vis urget, inviti sequemur.

28 Cf. Pindario apud Sext. Emp. adv. mathem. I 10 § 202 (cf. 147, 12)

4 modo <non> v (cf. 148, 26) | pena || 5 fiat fiat (sed alt. lineola subductum) || 6 pena. || 12 In maioris: trai Mue || 13 anim; || 14 suppl ed. Ven. | ratione. || 16 possint: corr Ald | statim Mue: Si enī (in ras, ut alia in hac pagina, sine corr) || 17 inter aū et s ita lineolis del adrationē | In (non Im) p[re]sentia || 20 del Laet || 22 possunt (non possint) || 24 sq. solet fieri & meliore deteriora meliora ūba: suppl et corr Canal (solet fieri ex meliore deterior <ex deteriore> melior Sp.) | dicta || 27 nū || 30 sequem nisi cū (sic, nil del ante nisi) | necesse. sequar: corr Canal

13. neque enim Lysippus artificum priorum potius <secutus> est vitiosa quam artem; sic populus facere debet, etiam singuli, sine offensione quod fiat populi. qui amissa <non> modo qu<a>erant, sed 19 etiam quod indicium dent, idem, ex sermone si quid deperiit, non modo ni[c]hil impendunt ut requirant, sed etiam contra indices re- 20 pugnare ne restitu[n]tur? verbum quod novum et ratione introduc- tum quo minus [ut] recipiamus, vitare non debemus.

14. nam ad usum in vestimentis aedificiis sup[p]ellectili[s] novitati non impedit vetus consuetudo: quem enim amor assuetudinis po- 10 tius in pannis possessorem retinet quam ad nova vestimenta traducit?

15. an non s<a>epe veteres leges abrogatae novis cedunt?

16. nonne inusitatis formis vasorum recentibus e Graecia adlatis 21 obliteratae antiquae consuetudinis sinorum et capu[l]larum species? his formis vocabulorum incontaminati<s> uti nol[li]ent quas docu<e>rit 15 [o]ratio propter consuetudinem veterem? et tantum inter duos sensus interesse volunt, ut oculis semper aliquas figuras supellectilis novas conquirant, contra auris expertis velint esse?

17. quotus quisque iam servos habet priscis nominibus? quae 22 mulier suum instrumentum vestis atque auri veteribus vocabulis ap- 20 pellat? sed indoctis non tam irascendum quam huiusce pravitatis patronis. si enim usquequaque no[me]n esset analogia, tum sequeba- 23 tur, ut in verbis quoque non esset, non, cum esset usquequaque, ut est, non esse in verbis.

18. quae enim est pars mundi quae non innumerabiles habeat 24 analogias? caelum an mare an terra, quae in his? nonne in caelo ut 25 ab aequinoctiali circulo ad solstitialem et hinc ad septemtrionalem divisum, sic contra [a] paribus partibus idem a bruma versum con- traria parte? non quantum polus superior abest [et abest et] a sep- temtrionali †circumit cum his ad sol[i]stitium, tantundem abest in- 30 ferior ab eo quem ἀνταρκτικὸν vocant astrologi et is ad brumalem?

1 Cf. § 12

1 sq. lysippus | supplevimus duce Laeto (vitiosa <secutus>), vitia sec. A. Sp. c.

al.) || 3 dist Mue || 6 restituant.: corr ed. Ven. | nouī, ū ex ō inter scribendum || 7 del Verir || 10 possessorem suspectum Muellero | quē: corr Viet || 12 ablatis: corr Laet (all.) || 13 syno2 et capulla2 || 14 add Sp. duce Mue | nollent quē: corr H. Steph. || 15 del Rhol || 17 sq. ēē quotus | servor: corr Ald || 20 inductis: corr Aug || 21 nom || 27 Jdē (non Jd ē) || 28 polo: corr Scal; an: πόλος? | abest. & abest &: secl Mue c. al. || 29 circulo et is ad Mue; an: cir(culo et is ad solstitialem, quem sol cir)cumit cum it ad? cf. Mart. Cap. VIII 818 sq. | solstjtiū || 30 artj con artj uocant

- non, quemadmodum quodque signum exortum hoc anno, [quod] quot-
 25 quot annis eodem modo exoritur? num aliter sol a bruma venit ad
 aequinoctium, ac contra cum ad solstitium venit, ad aequinoctialem
 circulum et inde ad brumam? nonne luna, ut ab sole discedit ad
 aquilonem et inde redit in eandem viam, sic inde fertur ad austrum 5
 et regreditur inde? sed quid plura de astris; ubi difficiliter reperitur
 quid sit aut fiat in motibus dissimiliter?
- 26 19. at in mari, credo, motus non habent [dis]similitudines gemi-
 nas, qui in XXIII horis lunaribus cotidie quater se mutant, ac cum
 sex horis <a>estus creverunt, totidem decreverunt, rursus idem, item- 10
 que ab his. an hanc analogiam ad diem servant, ad mensem non item,
 alios motus sic item cum habeant alios inter se convenientes? de
 quibus in libro quem de <a>estuariis feci scripsi.
- 27 20. non in terra in sationibus servata analogia? nec cuius modi
 in praeterito tempore fructuum genera reddidit, similia in praesenti 15
 reddit? et cuius modi tritico iacto reddidit segetes, sic ordeo sato pro-
 portione reddidit parilis? non, ut Europa habet flumina lacus, montis
 campos, sic habet Asia?
- 28 21. non in volucris generatim servatur analogia? non ex aequi-
 lis aquilae atque ut ex turdis qui procreantur turdi, sic ex reliquis 20
 sui[s] cuiusque generis?
22. an aliter hoc fit quam in aere in aqua? non hic conchae
 inter se generatim innumerabili numero similes? non pisces? [s]an-
 e murena fit lupus aut merula? non bos ad bovem collatus similis
 et qui ex his progenerantur inter se vituli? etiam ubi dissimilis fetus, 25
 ut ex <asino et> equa mulus, tamen ibi analogia: quod ex quocum-
 que asino et equa nascitur id est mulus aut mula, ut ex equo et
 asina hinnulei.
- 29 23. non sic ex viro et muliere omnis similis partus, quod pueri

8 sqq. Cf. Reitzenstein p. 60, 1 (Posidonio haec cum Schwartzio tribuens) ||
 27 sq. Cf. d. r. r. II 8, 6 (hinnus qui appellatur est ex equo et asina: quem
 locum, viz hunc respexit Non. 122, 3: hinnos vel hinnas sub quo sensu accipere
 debeamus, Varro designat: ait enim ex equis et hinnulis [in nullis L¹, mulis L²;
 asinis Guyet] qui nascantur hinnos vocari); Colum. VI 37, 5 (ex equo et asina con-
 cepti); Plin. VIII 172 (equo et asina genitos), al.

1 exortū. hoc anno qđ | secl Ald c. al. || 2 solabruma || 3 eqnoctiū² ac ||
 4 In supra ad lineolis del || 7 In, I supra² scr || 8 del Mue || 9 XXIIJ: corr Ald ||
 12 alios motus² Sic Itē | verba ab alios ad alios difficultate laborant, quam
 tollas aut priore aut posteriore alios delete || 15 reddidit. similia In || 17 reddit v ||
 20 qpereant² (qp ut alia in hac pagina fere evanida) || 23 sq. pisces sane. murena:
 corr Aug || 25 Int se. Vituli etiā. Ubi | fetus || 26 suppl Sp. duce v (equa <et
 asino>: v. test.) || 29 sq. partus. qđ puerj et puellę ñ (ubi quod secl Mue)

et puellae? non horum ita inter se [non] omnia similia membra, ut separatim in suo utroque genere similitudine sint ea paria? non, omnes cum sint ex anima et corpore, partes quoque horum proportionem similes? quid ergo cum omnes animae hominum sint divisae in octo- 30 nas partes, eae inter se non proportionem similes? quinque quibus sentimus, sexta qua cogitamus, septima qua progengeramus, octava qua voces mittimus? igitur quoniam qua loquimur voce † orationem, hanc quoque necesse est natura habere analogias: itaque habet.

24. an non vides, ut Graeci habeant eam quadripartitam, unam 31 in qua si<n>t casus, alteram in qua tempora, tertiam in qua neutrum, quartam in qua utrumque, sic nos habere? ecquid verba nescis ut apud illos sint alia finita, alia non, sic utra<que> esse apud nos? equidem non dubito, qui<n> animadvertes item in ea[m] innumera- 32 bilem similitudinum numerum, ut trium temporum verba, ut trium personarum.

25. quis enim potest non una animadvertisse in omni oratione esse ut legebam lego [lego] legam si<c> lego legis legit, cum haec eadem dicantur alias ut singula, alias ut plura significantur? quis est tam tardus qui illas quoque non animadvert<er>it similitudines, qui- 20 bus utimur <in> imperando, quibus in optando, quibus in interrogando, quibus in infectis rebus, quibus in perfectis, sic in aliis discriminibus?

26. quare qui negant esse rationem analogiae, non vide<n>t na- 33 turam non solum orationis, sed etiam mundi; qui autem vident et sequi negant oportere, pugnant contra naturam, non contra analogiam, et pugnant volsillis, non gladio, cum pauca excepta verba ex pelago sermonis † puli minus trita afferant, cum dicant propterea analogias non esse, similiter ut, si quis viderit mutilum bovem aut luscum hominem claudicantemque equum, neget in [cornibus] bovem hominum 30 et equorum natura similitudines proportionem constare.

4 sqq. Cf. *Plut. d. plac. philos.* 898 E; *Diog. Laert.* VII 110. 157, al. (cf. *Wilmanns* p. 11, *Reitzenstein* p. 42 adn. 1. 55) || 10 sq. Cf. ad VIII 44; X 17 (VI 36) || 14 Cf. § 96. 101. X 31. 47

1 secl *Sciop* || 2 similitudines. Intra paria. (ubi sint corr *Mue*, ea *Lachm*) || 3 quaq; || 4 s̄: corr *Laet* || 5 ēē | n̄ (ut saepissime, non n) | similes ex simils || 7 de lacuna v. adn. || 11 & qd: corr *Sciop* || 12 sq. ne sic | nos eqdē n̄ dubito. q animadvertunt: corr *Sciop* | in eā: corr *Sp.*; an: in latin<is>? || 14 similitudinē: corr *Sciop* || 16 nonuna || 17 linea supra alt. lego | legā Si: corr *Bent* || 19 add *Sp.* (animadvertat *Sciop*) || 20 suppl *Sciop* c. al. || 23 †rationē | n̄ uid& || 27 <po>puli *Canal*; an: <usu po>puli? | afferant (sic cum parvula ?) || 28 ēē similit. ut || 29 secl *Sciop*

- 34 27. qui autem duo genera esse dicunt analogiae, unum naturale, quod ut ex [†]natis nascuntur lentis sic et lupinum, alterum voluntarium, ut in fabrica, cum vident scenam ut in dexteriore parte sint ostia, sic esse in sinistiore simili ratione factam, de his duobus generibus naturalem esse analogiam, ut sit in motibus caeli, voluntariam non esse, quod ut quo*<i>*que fabro lubitum sit possit facere partis scenae: sic in hominum partibus esse analogias, quod ea*<s>* natura faciat, in verbis non esse, quod ea homines ad suam quisque voluntatem fingat, itaque de eisdem rebus alia verba habere Graecos, alia Syros, alia Latinos: ego declinatus verborum et voluntarios et 10 naturalis esse puto, voluntarios quibus homines vocabula imposierint rebus quaedam, ut ab Romulo Roma, ab Tibure Tiburtes, naturales ut ab impositis vocabulis quae inclinantur in tempora aut in casus, ut ab *<Romulus>* Romulo Romuli Romulum et ab dico dicebam 15 dixeram. itaque in voluntariis declinationibus inconstantia est, in 15 naturalibus constantia; quas utrasque quoniam ei non debeant negare esse in oratione, quom in mundi partibus omnibus sint, et declinationes verborum innumerabiles, dicendum est esse in his analogias. neque ideo statim ea in omnibus verbis est sequenda: nam si qua perperam declinavit verba consuetudo, ut ea aliter sine offensione 20 multorum *<efferrī non possint>*, hinc [o]rationem verborum praetermittendam ostendit loquendi ratio.
- 36 28. quod ad universam pertinet causam, cur similitudo et sit in oratione et debeat observari et quam ad finem quoque, satis dictum. quare quod sequitur de partibus singulis deinceps expediemus ac sin- 25
- 37 gula crimina quae dicunt *<contra>* analogias solvemus. in quo animadvertito natura quadruplicem esse formam, ad quam in declinando accommodari debeant verba: quod debeat subesse res qu*<a>*e designe[n]tur, et ut sit ea res in usu, et ut vocis natura ea sit quae significavit, ut declinari possit, et [similitudo] figura verbi ut sit ea 30

1 Cf. Ammon. in Aristot. π. êqu. 34, 10 sqq. Busse (Reitzenstein p. 24 sq. 55 adn. 1) || 8 Cf. Sext. Emp. adv. mathem. § 145 et Ammon. l. s. s. p. 19, 9 sqq. (Reitzenstein p. 35 adn. 1) || 10 sq. Cf. VIII 21 sq. X 15 || 12 Cf. ad VIII 53 || 28 Cf. X 83; Quintil. III 6, 37 (Reitzenstein p. 60 adn. 1)

1 q̄ aũ || 2 *<lentibus semi>natis v* | sic &: sic ex *<lupinis> v* || 6 q̄ (ut saepe) || 7 add Laet || 10 siros || 12 tybere tyburtes | an: Tiburtis vel Tiburtus? v. test. ad 138, 15 || 13 ut del Sp. | tēpore || 16 Inconstantia (puncta infra n m. 2 ut vid) | I E J. ñ || 17 quā || 21 suppl Ald (post aliter), trai Sp. | multoꝝ. Hinc || 22 sq. ratio qđ . . . causā. Cur || 25 deinceps, n ex u inter scribendum || 26 suppl Sp. (cf. 148, 29) || 28 sq. subesse. resq; designent | add Rhōl | del Laet | ut sit cares || 30 ut ante declinari legi nequit et fere aliud subesse videtur | secl Ant. Miller; an: similitudo figura*<ve>* verbi?

quae ex se declinatu genus prodere certum possit. quo neque a terra 38
 terrus ut dicatur postulandum est, quod natura non subest, ut in hoc
 alterum maris, alterum feminae debeat esse; sic neque propter usum,
 ut Terentius significat unum, plures Terentii, postulandum est, ut sic
 5 dicamus faba et fabae: non enim in simili us<u> utrumque; neque ut
 dicimus ab Terentius Terentium, sic postulandum ut inclinemus ab
 A et B, quod non omnis vox natura habet declinatus; neque in forma 39
 collata qu<a>erendum solum, quid habeat in figura simile, sed etiam
 nonnunquam in eo quem habeat effectum. sic enim lana Gallicana et
 10 Apula videtur imperito similis propter speciem, cum peritus Apulam
 emat pluris, quod in usu firmior sit. haec nunc strictim dicta aper-
 tiora fient infra (§ 92). incipiam hinc.

29. quod rogant (VIII 40) ex qua parte oporteat simile esse 40
 verbum, a voce an a significatione, respondemus a voce; sed tamen
 15 nonnunquam qu<a>erimus genere similitudine sint quae significantur ac
 nomen virile cum virili conferimus, feminae cum muliebri: non quod
 id quod significant vocem commoveat, sed quod nonnunquam † in re
 dissimilis figurae formas indissimiles imponunt dispariles, ut calcei
 muliebres sint an viriles dicimus ad similitudinem figurae, cum tamen
 20 sciamus nonnunquam et mulierem habere calceos viriles et virum
 muliebris. sic dici virum Perpennam ut Alfenam muliebri forma[m] 41
 et contra parietem ut abietem esse formam similem, quo<m> alterum
 vocabulum dicatur virile, alterum muliebre et utrumque natura neu-
 trum sit. itaque ea virilia dicimus non quae virum significant, sed
 25 quibus proponimus hic et hi, et sic muliebria in quibus dicere possu-
 mus haec aut hae.

4 Cf. VIII 48. X 84 || 7 Cf. VIII 64 || 10 sq. Cf. Plin. VIII 190 (lana . . .
 laudatissima Apula); Martial. VIII 28, 3; Colum. VII 2 || 21 Cf. VIII 41. X 27 ||
 22 Cf. Arnob. I 59 p. 40, 20 R. (quaenam est enim ratio naturalis aut in mundi
 constitutionibus lex scripta, ut hic paries dicatur et haec sella?) || 24 sqq. Cf.
 Anecd. Gr. p. 846. 902 Bk. (τὰ γένη ἐξ ἀκριβείας κατὰ γραμματικούς οὐ λαμβάνεται,
 ἀλλ' ἐκ τῆς συντάξεως καὶ τῆς εὐφωνίας τῶν ἀνθρώπων συνταττόμενα διαφόροις
 τοῖς ὀνόμασιν. ἐκεῖνο γὰρ ἐστὶν ἀρσενικόν, ὃ συντάσσεται τὸ δ' ἄρσενον ε. q. s.);
 Gramm. Gr. I 3 p. 361, 15. 362, 5. 35. 524, 30 sqq., ut alia mittamus

1 declinata: corr Sp. | possunt: corr Aug || 3 ẽẽ. sic || 5 Insimilius: corr Sp. ||
 12 sq. hinc qđ | partẽ (sed - lineola del) || 14 aboceana: corr Laet (sed ab, ubi a
 Neue) || 15 similia ne | que, q ex u inter scribendum || 17 sq. significatⁿ | in re dis-
 sim<ili>sim<ilis> figurae formas, in <re> [dis]simili imponunt dispariles Mue: ubi
 <par>ilis praeferas et alt. re omittas | .disperiles. || 21 aut plenā: ut Alphenam
 Mue (cf. 135, 24) | formā: corr Ald || 22 add Mue (cum v) || 23 sq. vocatur^{di} (sic, c.
 punctis sub u, non o) | neutrū. Sic itaq;: corr Ant. Miller | utrū: corr Ald ||
 25 sq. possim;

- 42 30. quare ni[c]hil est, quod dicunt (*VIII 41*) Theona et Diona non esse similis, si alter est <A>ethiops, alter [g]albus, si analogia rerum dissimilitudines adsumat ad discernendum vocis verbi figuras.
- 43 31. quod dicunt (*VIII 42*) simile sit necne nomen nomini impudenter Aristarc<h>um praecipere oportere spectare non solum ex 5 recto, sed etiam ex eorum vocandi casu: esset enim deridiculum, si similes inter se parentes sint, de filiis iudicare: qui errant, quod non ab eo<rum> obliquis casibus fit, ut recti simili facie ostendantur, sed propter eos facilius perspicui similitudo potest eorum quam vim habea[n]t, ut lucerna in tenebris allata non facit quae ibi sunt posita 10
- 44 similia sint, sed ut videantur, quae sunt quouis <mo>di[s] sint. quid similis videtur quam in his est extrema littera crux Phryx? quas, qui audit voces, auribus discernere potest nemo, cum easdem non esse similes ex aliis verbis intellegamus, quod cum sit cruces et Phryges et de his extremis syllabis exemptum sit E, ex altero fit, ut ex C et 15 S, crux, ex altero G et S, Phryx. quod item apparet, cum est demptum S: nam fit unum cruci, alterum Phrygi.
- 45 32. quod aiunt (*VIII 37*), cum in maiore parte orationis non sit similitudo, non esse analogian, dupliciter stulte dicunt, quod et in maiore parte est et si in minore parte [est et si in minore] sit, tamen 20 sit [in maiore], nisi etiam nos calceos negabunt habere, quod in maiore parte corporis calceos non habeamus.
- 46 33. quod dicunt (*VIII 31sq.*) nos †dissimilitudinem: itaque in vestitu in supellectile delectari varietate, non paribus subuculis uxoris, respondeo, si varietas iucunditas, magis varium esse in quo alia sunt 25 similia, alia non sunt: itaque sicut abacum argento ornari, ut alia <paria sint, alia> disparia, sic orationem.
- 47 Rogant, si similitudo sit sequenda, cur malimus habere lectos

1 sq. Cf. *VIII 38. 41* || 8 Cf. *VIII 42* || 15 sq. Cf. *Mart. Cap. III 246* (x . . . constat enim ex G et S, ut rex regis, aut ex C et S, ut nux nucis) et 308; *GL. I 8, 12. 422, 30. 426, 4; II 12, 3. 33, 14; IV 49, 35. 51, 4. 214, 35. 422, 17; VI 5, 23. 20, 17. 195, 14; VII 14, 1. 326, 13. 382, 2*

1 Theona. & diona. || 2 gallus: corr *Mue c. al. ex 135, 21* || 3 sqq. figuras qđ | imp<r>udenter v (cf. 135, 26) | esse[t] C. F. W. Mue || 7 similes ex similjs || 8 add *Sp.* | simile: corr *Laet* || 9 sq. habeant. Ut: corr *Laet* || 11 uideant² ex uideant inter scribendum | s̄. quouis dissint.: corr *Sp.* || 12 .Crux. frix? | *distinximus* (quas scil. litteras) || 13 .nemo. cū (priorē . lineola del et c ex q c. ras.) || 14 an: ex <declin>atis (vel flexis) verbis? || 14 cruces & friges. || 15 exēpljs (js lineola del, et [̂] et ~ s. e statim ut vid illatis): corr *Ald* || 16 frix || 17 frigi. || 20 sq. secl *Sp.* (priora c. al.: ubi [et si . . . est] *Mue*) || 23 dissimilitudinē Itaq;: lac sign ante diss. v, post diss. *Sp.* || 25 iucunda sit *Groth* duce *Ald*

alios ex ebore, alios ex testudine, sic item genere aliquo alio. ad quae dico non dis<similitudines solum nos, sed> similitudines quoque sequi saepe. itaque ex eadem suppellectili licet videre: nam nemo facit triclinii lectos nisi paris et materia et altitudine et figura. qui<s> 5 facit mappas triclinaris non similis inter se? quis pulvinos? quis denique cetera, quae unius generis sint plura?

cum, inquit (*VIII 28 sq.*), utilitatis causa introducta sit oratio, 48 sequendum non quae habebit similitudinem, sed quae utilitatem. ego utilitatis causa orationem factam concedo, sed ut vestimenta: quare 10 ut hic similitudines sequimur, ut virilis tunica sit virili similis, item toga togae, sic mulierum stola ut sit stola<e> proportionem et pallium pallio simile, sic cum sint nomina utilitatis causa, tamen virilia inter se similia, item muliebria inter se sequi debemus.

34. quod aiunt ut persedit et perstitit sic †percubuit quoniam 49 non sit, non esse analogiam, ut in hoc er<r>ant: quod duo posteriora ex prioribus declinata non sunt, cum analogia polliceatur ex duobus similibus similiter declinatis similia fore.

35. qui dicunt (*VIII 54. 80*) quod sit ab Romulo Roma et non 50 Romula neque ut ab ove ovilia sic a bove bovilla, <non> esse analogias, errant, quod nemo pollicetur e vocabulo vocabulum declinari recto casu singulari in rectum singularem, sed ex duobus vocabulis similibus casus similiter declinatos similes fieri.

36. dicunt (*cf. VIII 64*), quod vocabula litterarum latinarum non 51 declinentur in casus, non esse analogias. hi ea quae natura declinari non possunt, eorum declinatus requirunt, proinde ut non eo<rum> dicatur (*VIII 23*) esse analogia quae ab similibus verbis similiter esse<nt> declinata. quare non solum in vocabulis litterarum haec non requirenda analogia, sed <ne> in syllaba quidem ulla, quod dicimus hoc BA, huius BA, sic alia. quod si quis in hoc quoque velit dicere 52 30 esse analogias rerum, tenere potest: ut eni<m> dicunt ipsi (*VIII 63*)

18 *Dubium an huc spectaverit Fest. 269^b, 28*

2 suppl *Mue* || 3 seq. Sepe Itaq; | idque *Mue* || 4 q: corr *Ald* || 7 in-
quiunt *Vertr* || 10 sequerem²: corr *Sciop* || 11 stola. ut ex toga. ut m. 1 | stola
pportione. || 12 simile (ex similj). Sic || 13 .se. Seq || 14 lac post perc. sign v,
ante perc. *Sp.* (<periacuit et> *Canal*) || 15 analogiā. (~ *lineola del*, sed -an. ab
initio scr) | ut in hoc melius abesset (ut del *Sp.*) || 19 ouilla et bouilla | add *Steph* ||
22 sq. fieri dicunt. quod || 25 sq. seq^{unt} de (quid infra^{unt} minoribus litt. a m. 1
suprascr. et ante de olim extiterit, latet: ubi m. rec. uilt; p In [sic t; ante p,
non r cum notula] intulit eademque mox in versibus sequentibus litteras solū in
uocab et BA. huius BA. sic et c vocabuli hoc repetivit) | eadicatur ex eodicatur
m. 2 ut vid: corr *Sp.* || 27 add *Sp.* (esset v) || 28 add *Ald* || 30 eni (non eni)

alia nomina, quod quinque habeant figuras, habere quinque casus, alia quattuor, sic minus alia, dicere poterunt esse litteras ac syllabas in voce quae singulos habeant casus, in rebus pluri[mi]s; quemadmodum inter se conferent ea quae quaternos habebunt vocabulis casus, item ea inter se qua<e> ternos, sic qu<a>e singulos habebunt, ut conferant inter se dicentes, ut sit hoc A, huic A, esse hoc E, [huiusce E] huic E.

37. quod dicunt esse quaedam verba quae habeant declinatus ut caput, quorum par reperiri quod non possit, non esse analogias, respondendum: sine dubio, si quod est singulare verbum, id non habere analogias: minimum duo esse debent verba, in quibus sit similitudo.
38. negant (VIII 47), cum omnis natura sit aut mas aut femina aut neutrum, <non> debuisset ex singulis vocibus ternas figuras vocabulorum fieri, ut albus alba album; nunc fieri in multis rebus binas,

9 Cf. X 82; GL. II 21, 6. 324, 5 || 13 Cf. V 60. 111 et ad v. 16 || 16 sqq. Cf. X 81; Fest. Pauli 101, 8. 175, 3; Isid. X 186 (cf. Kettner 'Varr. Stud.' p. 24 sq.); GL. I 102, 14 (nihil si dicas, quantitatem notas: si vero nihili adiuncta i, hominis mores); III 224, 16; VII 122, 23. 281, 31. 305, 29, ut alia mittamus || 25 Cf. Sext. Emp. adv. math. I 7 § 145 sqq.

2 alia; Dicere ex alia dicere | poterx | sillabas || 3 del Canal || 5 Itē, t ex n incohata | quaternos: corr Koeler | sicque || 6 hoc ēst (est lineolis del) | secl Sp. || 9 caput <capitis, nihil nihili> Reitzenstein || 12 iniuste pro esse C. F. W. Mueller, ad sententiam recte | Sed Initiū: corr Lachm duce Sciop (in nihil) || 13 apparet. In hoc que | ira caput.: corr Sciop et Scal (ex V 60) || 14 sq. hilū qđ ual&. nec | qe quā idē. hoc || 15 enim c. Plauti codd. om Vertr || 16 pendere. Prephilolacho. omīs (ante omīs del) | Philolache Plautus || 17 sq. q n̄, q ex incohato n | an: casus <es>t uni<us> (cf. GL. I 93, 26) cum commutantur (secl. casus eius) de quo dicitur, <ut> de homine? | De homine dicimus enim v | secl Sp. || 20 (n̄ hic) nihili, n ex incohato m et h ex incohato c || 21 suppl Mue (ut pro et Sp.) || 22 praeponantur Mue | homina || 26 suppl Mue

ut Metellus Metella, Ennius Ennia, nonnulla singula, ut tragoedus, comoedus; sic esse Marcum, Numerium, at Marcam, at Numeriam non esse; dici corvum, turdum, non [non] dici corvam, turdam; contra dici pantheram, merulam, non dici pantherum, merulum; nullius nostrum
 5 filium et filiam non apte discerni marem ac feminam, ut Terentium [et Terentium] et Terentiam, contra deorum liberos et servorum non itidem, ut Iovis filium et filiam, † Iovem Iovem et Iovam; item magnum numerum vocabulorum in hoc genere non servare analogias. ad h<a>ec
 10 diceimus omnis orationis, quamvis res naturae subsit, tamen si ea in usu<m> non pervenerit, eo non pervenire verba: ideo equus dicitur et equa: in usu enim horum discrimina; corvus et corva non, quod sine usu id, quod dissimilis natura<e>. itaque quaedam al<i>ter olim ac nunc: nam et tum omnes mares et feminae dicebantur columbae, quod non erant in eo usu domestico quo nunc, <nunc> contra, propter do-
 15 mesticos usus quod internovimus, appellatur mas columbus, femina columba. natura cum tria genera transit et id est in usu discrimi-
 natu<m>, tum denique apparet, ut est in doctus et docta et doctum: doctrina enim per tria haec transire potest et usus docuit discriminare doctam rem ab hominibus et in his marem ac feminam. in mare et
 20 femina et neutro neque natura maris transit neque feminae neque neutra, et ideo non dicitur feminus femina feminum, sic reliqua: itaque singularibus ac secretis vocabulis appellati sunt. quare in qui-
 25 bus rebus non subest similis natura aut usus, in his vocabulis huiusce modi ratio qu<a>eri non debet: ergo dicitur ut surdus vir, surda mulier, sic surdum theatrum, quod omnes tres ad auditum sunt comparatae; contra nemo dicit cubiculum surdum, ad silentium, non ad auditum; at si fenestram non habet, dicitur c<a>ecum, ut c<a>ecus et

1 sq. Cf. *logist. frgm. apud Non. 352, 31; frgm. de praen. ap. Valer. Max. p. 591, 7 Kempf*² (cf. 588, 8 et v. adn.) || 3 Cf. d. r. r. III 5, 6; GL. IV 494, 22 (de turda)

1 sqq. metelle.: corr *Laet* | enuus enua.: corr *Laet* | tragoedia. comedia.: corr *Christ*; an: <tragoedus comoedus, non> tragoeda comoeda? | ñ æ dici. Corbū: corr *Ald* | ñ ñ dici corbā: corr *Ald* || 4 sqq. neutros filium | apta | terentiū & terentiū. et terentiā. || 7 ididē: corr *ed. Ven.* | Iouē Iouē & iouā.: non Iouem et Iouam v (Iovi<u>m et Iov<i>am *Sp.*; an: Iov<i>d)en et Iov<i>d)a?) || 9 sq. Inusu | eq̄s || 11 discrimine coruus & corua. ñ qđ || 12 e add *Vertr* | alt || 13 et aut delendum (sic v) aut ante mares collocandum (sic C. F. W. Mueller); e<ra>t cum *Mue* (cum c. *Sp.*) || 14 suppl *Sciop* || 15 sq. Int̄ nouim; || 16 sq. colūba natura . . . transit. & | discrimina. totū denique: corr *Reiter*; an: discrimen, [ato] tum denique apparet ratio? cf. v. 23. 24. 160, 8 || 17 in docto || 20 mares: corr *Sp.* || 25 [tres Bent, tres <res> *Mue* || 26 <quod> ad silentium *Canal praeceuntibus* <quod sit> *Sciop*, <quod id> *Mue*

59 c<a>eca, quod omnia †habent lumen habere debent. mas et femina
 habent inter se natura quandam societatem, †neutra cum his, quod
 sunt diversa; inter se quoque de his perpauca sunt quae habeant
 quandam co<m>munitatem. dei et servi nomina quod non item ut
 libera nostra transeunt, eadem e<s>t causa, quod ad usum attinet <et> 5
 institui opus fuit de liberis, de reliquis nihil attinuit, quod in servis
 gentilicia natura non subest in usu, in nostri<s> nominibus qui sumus
 in Latio et liberi, necessaria. itaque ibi apparet analogia ac dicitur
 60 Terentius vir, Terentia femina, Terentium genus. in praenominibus
 ideo non fit item, quod haec instituta ad usum singularia, quibus 10
 discernerentur nomina gentilicia, ut ab numero Secunda, Tertia, Quarta,
 in viris ut Quintus, Sextus, Decimus, sic ab aliis rebus. cum essent
 duo Terentii aut plures, discernendi causa, ut aliquid singulare habe-
 rent, notabant, forsitan ab eo, qui mane natus diceretur, ut is Manius
 61 esset, qui luci, Luci[li]us, qui post patris mortem, Postumus. e qui- 15
 bus qu<a>e cum item accidisset feminis, proportionem ita appellata de-
 clinarant praenomina mulierum antiqua, Mania, Lucia, Postuma: vide-
 mus enim Maniam matrem Larum dici, Luciam Volaminiam Saliorum
 carminibus (*frg. 5 p. 336 Maur.*) appellari, Postumam a multis post
 62 patris mortem etiam nunc appellari. quare quocumque progressa est 20
 natura cum usu vocabuli, similiter proportionem propagata est analogia,
 cum in quibus declinationibus voluntariis maris et feminae et neutri,

14 sq. Cf. *Fest. Pauli* 148, 16 (Manius praenomen dictum est ab eo quod mane quis initio natus sit, ut Lucius qui luce); *auct. d. praen. p. 590, 1 ed. Kempf*² (Lucii coeperunt adpellari qui ipso initio lucis orti erant . . . Manii qui mane editi erant *e. q. s.*) || 15 Cf. *Fest.* 238^b, 2 (Postumus cognominatur post patris mortem natus); *Serv. in Aen. VI* 763 = *Isid. IX* 5, 22; *Gell. II* 16, 3; *GL. VII* 200, 4. 307, 29; *Quint. I* 4, 25; *Plut. Coriol.* 11; *auct. de praen.* 3; *TG. s. v.*; *Lyd. d. mag. I* 23 = p. 26, 4 W. || 17 Ad Lucia cf. *inscr. ant. a Buechelero enarratam Mus. Rhen. LII* p. 392 || 18 Cf. *Fest.* 129^a, 28 sqq.; *Macrob. I* 7, 34 sq. (Maniae deae matri Larum); *Arnob. III* 41 = p. 139, 6 (Varro similiter haesitans nunc esse illos Manes et ideo Maniam matrem esse cognominatam Larum); *Act. Fr. Arv. ed. Henzen p. 145* | Cf. *Augustin. d. civ. d. IV* 21 (deae Voluminae) || 19 sq. Cf. *TG. s. Postumus* (postuma puella similiter dicta et postigena)

1 sqq. [habent] Mue; <ubi> hab<it>ent Canal, qui debuit saltem <ubi homi-
 nes> habent: *quamquam* habent *facilius falso repeti potuit quam alio sensu iuxta*
pom | luñ. habere debent mas & femina. Habent: *dist Mue* | *an.*: <non item>
 neutra cum his *vel n. c. h.* <nullam>? (n. c. h. <non habent> Sp.) | cū his. qđ
 s̄ diversa. Int̄ ē quoq; De his || 5 sq. eadē &: *corr Sp.* | *add idem* | causa.
 qđ . . . Instituj. Opus . . . reliqs. | attinuit *ex* adtinuit || 7 sq. nñ | liberj. Ne-
 cessaria Itaq; || 11 in mulieribus *ante Secunda suppl Sp* (*melius ante in viris*) ||
 14 diceret, eret *in ras* || 16 sqq. quē (= sunt quae) *om Mue c. al.* | declinarant.
 p̄nomina . . . antiqua. (*mox* ; *videm*; *ex videm*); | *v. test. et adn.* || 20 p̄gressa, res
in ras || 21 sq. vocabula | analogia. Cū | declinatus voluntarii Sp.

quae voluntaria, non debeant similiter declinari, sed in quibus naturales, sint declinatus hi qui esse reperiuntur. quocirca in tribus generibus nominum in<i>qu[a]e tollunt analogias.

39. qui autem eas reprehendunt (*VIII* 48), quod alia vocabula 63
5 singularia sint solum, ut cicer, alia multitudinis solum, ut scalae, cum debuerint omnia esse duplicia, ut equus equi, analogiae fundamentum esse obliviscuntur naturam et usu<m>. singulare est quod natura unum significat, ut equus, aut quod coniuncta quodammodo ad unum usu[m], ut bigae: itaque <ut> dicimus una Musa, sic dicimus unae bigae.
10 multitudinis vocabula sunt unum infinitum, ut Musae, alterum finitum, 64
ut duae, tres, quattuor: dicimus enim ut hae Musae sic unae bigae et binae et trinae bigae, sic deinceps. quare tam unae et uni et una quodammodo singularia sunt quam unus et una et unum; hoc modo mutat, quod altera in singularibus, altera in coniunctis rebus; et ut
15 duo tria sunt multitudinis, sic bina trina. est tertium quoque genus 65
singulare ut in multitudine, uter, in quo multitudinis †ut utre·I·; uter poeta singulari, utri poetae multitudinis est. qua explicata natura apparet non debere omnia vocabula multitudinis habere par singulare: omnes enim numeri ab duobus susum versus multitudinis sunt neque
20 eorum quisquam habere potest singulare compar. iniuria igitur postulant, si qua sint singularia, oportere habere multitudinis.

40. item qui reprehendunt, quod non dicatur ut unguentum un- 66
guenta vinum vina sic acetum aceta garum gara, faciunt imperite: qui ibi desiderant multitudinis vocabulum, quae sub mensuram ac
25 pondera potius quam sub numerum succedunt: nam in plumbo, [oleo,]

5 Cf. ad *VIII* 48; *X* 54 || 6 Cf. *IX* 68. *X* 54; *GL.* I 33, 23. 93, 5. 328, 5. 549, 31; *IV* 195, 24. 376, 28. 393, 15. 446, 15; *V* 42, 27. 176, 29. 290, 6. 348, 9. 396, 5. 428, 11. 590, 18; *VII* 289, 5; *TG.* s. scala || 8 Cf. ad 139,1 et 127,10 || 15 Cf. *Serv.* in *Aen.* *VIII* 168 || 16 Cf. *GL.* I 163, 6. 559, 4; *IV* 547, 2 || 23 Cf. *GL.* I 28, 10. 34, 29 sq. 93, 8 (garum oleum vinum . . . et cetera quae ad pondus numerum mensuramque rediguntur). 328, 22. 550, 30 sq.; *II* 176, 8. 310, 15; *IV* 194, 31. 376, 31; *V* 42, 31. 177, 29. 348, 12. 427, 23. 498, 36. 506, 25. 536, 31. 579, 9; *Anecd. Helv.* 85, 6; *TG.* s. vinum; *Fronto ap. Gell.* *XIX* 8, 13 (cur mel et vinum atque id genus cetera numerum multitudinis capiunt, lacte non capiat?) || 24 *GL.* I 141, 22 (de his est nominibus quae, cum pondere numero mensuraque constant, semper sunt singularia) || 25 sqq. Cf. *GL.* I 34, 20. 328, 13. 550, 24; *IV* 376, 29; *Anecd. Helv.* 43, 26. 85, 2 sq. 164, 10; *Mart. Cap.* *III* 297; *TG.* s. argentum, plumbum

2 dist *Christ* || 3 Inque: corr *Ald* || 7 naturā· & usu || 8 aut, u ex c *inter scribendum* || 9 usū || *suppl Sp* || 12 uni et unae v || 16 ^{ut}utre·J·: utri *Sp.* (utrei *A. Sp.*); utri utrae *Mue* (qui addere debuit <utra>: v. *test.*); an: utri et? ||
18 uocabā^{ul}, b ex l j c. ras. || 19 ūsv², v² ex i || 23 gara· *Faciunt* || 25 *secl Sp.*

Varro de ling. lat.

a<r>ge<n>to, cum incrementum accessit, dicimus [enim] multum [oleum], sic multum plumbum, argentum; non [multa olea] plumba, argenta, cum quae ex hisce fiant, dicamus plumbea et argentea (aliud enim cum argenteum: nam id tum cum iam vas: argent<e>um enim, si pocillum aut quid item): quod pocilla argentea multa, non quod argen-
 67 tum multum. ea, natura in quibus est mēsurā, non numerus, si genera in se habe<n>t plura et ea in usum venerunt, a genere multo, sic vina et unguenta, dicta: alii generis enim vinum quod Chio, aliud quod Lesb[i]o, sic ex regionibus aliis. † quae ipsa dicuntur nunc melius unguent[i]a, cui nunc genera aliquot. si item discrimina magnā
 10 essent olei et aceti et sic ceterarum rerum eiusmodi in usu co<m>muni, dicerentur sic olea ut vina. quare in utraque re <i>nique rescindere conantur analogiam, [s]et cum in dissimili usu similia vocabula qu<a>erant et cum item ea quae metimur atque ea quae numeramus dici putent oportere.

41. item reprehendunt (VIII 48) analogias, quod dicantur multitudinis nomine publicae balneae, non balnea, contra quod privati dicant unum balneum, quod plura balnea <non> dicant. quibus responderi potest non esse reprehendendum, quod scalae et aquae caldae, pleraque [quae] cum causa, multitudinis vocabulis sint appellata ne-
 20 que eorum singularia in usum venerint; idemque item contra. primum balneum nomen † et graecum introiit in urbem publice ibi consedit, ubi bina essent coniuncta aedificia lavandi causa, unum ubi viri, alterum ubi mulieres lavarentur; ab eadem ratione domi suae quisque ubi lavatur balneum dixerunt et, quod non erant duo, balnea dicere
 25 non consuerunt, cum hoc antiqui non balneum, sed lav[i]atrinam appellare consuissent. sic aquae caldae ab loco et aqua, quae ibi scateret, cum ut colerentur venissent in usum nostris, cum aliae ad alium morbum idoneae essent, eae cum plures essent, ut Puteolis et in Tuscis,

9 sq. Cf. Plin. N. H. XIII. 1 sqq. || 17 Cf. VIII 48; ad 137, 11 sq. || 20 Cf. § 63. X 54; ad 127, 10 et ad 161, 6 || 21 sq. Cf. ad 137, 11 sq. || 26 Cf. Non. 212, 8 (latrina genere feminino: et est lavatrina, quod nunc balneum dicitur) || 29 Cf. V 25

1 aceto | enim secl Ald | oleum secl Sp. || 2 secl Sp. (multa def. A. Sp.) || 6 natura sic suspectum (autem Sp.), nisi potius traiciendum ante est || 7 hab&: corr Laet || 8 aliut || 9 quē: <ita>que Sp. (cf. adn.) || 10 unguenta <quam unguentum> idem || 12 sq. et uina; an: et <cetera ut> uina? | utraque deniq;: corr Canal | rē scindere | analogiā: sed: analogias et v (fort. recte) || 14 querunt: corr Sp. || 18 sq. quom Canal | suppl Popma | respondere: corr Ald || 20 del Sp. || 21 uenerit idemq; Itē ctra. || 22 nom & graecum; an: primum balneum (nomen e<s>t graecum) <cum> i. i. u. ? (nomen ut graecum i. i. u. Mue) || 23 ēdificia. lauandi causa. unū || 27 sq. cōsuescent | scateret ex scaterent ut vid

quibus utebantur, multitudinis potius quam singulari vocabulo appellarunt. sic scalas, quod ab scandendo dicuntur et singulos gradus scanderent, magis erat quaerendum, si appellassent singulari vocabulo scalam, cum origo nominatus ostenderet contra.

42. item reprehendunt (*VIII 49*) de casibus, quod quidam nominatus habent rectos, quidam obliquos, quod dicunt utrosque in vocibus oportere. quibus idem responderi potest, in quibus usus aut natura non subsit, ibi non esse analogiam. sed ne in his vocabulis quae declinantur, si transeunt e recto casu in rectum casum: quae tamen fere non discedunt ab ratione sine iusta causa, ut hi qui gladiatores Faustinos: nam quod plerique dicuntur, ut tris extremas syllabas habeant easdem, Cascelliani, <Caeciliani,> Aquiliani, animadvertant, unde oriuntur, nomina dissimilia Cascellius, C<a>ecilius, Aquilius; †Faustius, recte dicerent Faustianos; si<c> a Scipione quidam male dicunt Scipioninos: nam est Scipionarios. sed, ut dixi, quod ab huiusmodi cognominibus raro declinantur cognomina neque in usum etiam perducta, natant quaedam.

43. item dicunt (*VIII 75*), cum sit simile stultus luscus et dicatur stultus stultior stultissimus, non dici luscus luscior luscissimus, sic in hoc genere multa. ad quae dico ideo fieri, quod natura nemo lusco magis sit luscus, cum stultior fieri videatur.

44. quod rogant (*VIII 76*), cur <non> dicamus mane manius manissime, item de vesperi: in tempore vere magis et minus esse non potest, ante et post potest. itaque prius est hora prima quam secunda, non magis hora. sed 'magis mane surgere' tamen dicitur qui primo mane surgit quam qui non pri<m>o[r]: ut enim dies non potest esse magis quam *** mane; itaque ipsum hoc quod dicitur magis sibi non constat, quod magis mane significat primum mane, magis vespere novissimum vesper.

45. item ab huiusmodi <dis>similitudinibus reprehenditur analogia (*VIII 79*), quod cum sit anus cadus simile et sit ab anu ani-

31 Cf. *Fronto 185, 2 N.* (ab anu anulla); *GL. V 626, 14* (nec in diminutivis secundus gradus minus priore significat, anus anula anicula); *TG. s. anicula*

4 scalā, ā ex e incohato || 7 <esse> oportere *Reitzenstein* || 8 de lac cf. *adn.* | <quidem> quae *Madvig* || 9 transeunte recto || 11 syllabas || 12 aq̄ljniani. (sed nī post l̄j lineolis del): ubi Caeciliani adiunxit v, praemisit *Sp.* | animadūnt || 13 sq. casselljus. (non caselljus) | .faustus .recte: ubi <Faustus: quod si esset> Faustius, recte *suppl Mue*; an: Faustius <recto casu si esset,> recte? || 14 siascipione' qdā (*v. adn.*) || 20 id eo (*vel <id> ideo Sp.*) || 23 uespertino tēpore. Vere: *corr Popma* || 25 sq. hora abundare *adnotat Sp.* | an: dicitur: qui p. m. surgit <magis mane surgit> quam? (*v. adn.*) || 26 ā prior: *corr Steph* || 27 lac sign *Sp. supplens* <dies, sic mane non magis quam> || 30 add *Sp.*

cula anicilla, a cado duo reliqua quod non sint propagata, sic non dicatur a piscina piscinula piscinilla. ad huiusmodi vocabula analogias esse ut dixi, ubi magnitudo animadvertenda sit in unoquoque gradu eaque sit in usu co(m)muni, ut est cista cistula cistella et canis catulus catellus, quod in pecoris usu non est. itaque consuetudo frequentius res in binas dividi partis ut maius et minus, ut lectus et lectulus, arca et arcula, sic alia.

- 75 46. quod dicunt (VIII 49) casus alia non habere rectos, alia obliquos et ideo non esse analogias, falsum est. negant habere rectos ut in hoc frugis frugi frugem, item colem colis cole, obliquos non habere ut in hoc Diespiter Diespitri Diespitrem, Maspiter Maspitri
76 Maspitrem. ad haec respondeo et priora habere nominandi et posteriora obliquos. nam et frugi rectus est natura frux, at secundum consuetudinem dicimus ut haec avis, haec ovis, sic haec frugis; sic secundum naturam nominandi est casus cols, secundum consuetudinem colis, cum utrumque conveniat ad analogian, quod et id quod in consuetudine non est cuius modi debeat esse apparet, et quod est in consuetudine nunc in recto casu, eadem est analogia, ac pleraque, quae ex multitudine cum transeunt in singulare, difficulter efferuntur ore. sic cum transiretur ex eo quod dicebatur haec oves, una non est dicta ovis sine I, sed additum I ac factum ambiguum verbum nominandi an
77 patrici esse casus. ut ovis, et avis. sic in obliquis casibus cur negent esse Diespitri Diespitrem non video, nisi quod minus est tritum in consuetudine quam Diespiter; quod [in] nihil argumentum est: nam tam casus qui non tritus est quam qui est. sed est in casuum serie alia vocabula non habere nominandi, alia de obliquis aliquem: nihil enim ideo quo minus siet ratio percellere poterit hoc
78 crimen. nam ut signa quae non habent caput [et] aut aliquam aliam partem, nihil minus in reliquis membris eorum esse possunt analogiae, sic in vocabulis casuum possunt item fieri ac reponi quod

5 Cf. VIII 79; GL. I 94, 3 (canis catulus). 326, 28 (canis canicula) || 6 sq. Cf. TG. s. lectulus et arcula; Fest. Pauli 25, 3 (arca deminutivum facit arculam et arcellam); GL. I 326, 5 (apud antiquos . . . ad tertiam usque formam tam quam arca arcula arcella arcellula); II 114, 7 et Mart. Cap. III 233 (arca arcula) || 8 Cf. § 70 || 10 Cf. Quint. I 6, 17 (frugaliter quoque sit apud illos, non frugi) || 11 sq. Cf. ad VIII 33; 49. IX 77. X 65 || 22 Cf. ad VIII 7; 46 || 23 Cf. § 75 et V 66

1 quod secl Mue c. al. || 2 an duce Sp.: ad <quae dico> et vocabulis? || 4 ea quae: corr Mue | comuni s. v. || 5 non secl Canal || 10 role. rolis. role.: corr Mue (colis coli colem); item v. 15 rois. et rolis. || 21 ous. sine una.: corr Sp. | abigū uerbū. || 22 add Sp. | casus. Ut (ex casus ut) ouis et: casus ovis ut Mue (recte dist Canal) | avis sic || 24 Innihil: corr Aug || 25 add Sp. || 27 si &: sit v || 29 nihil (hi ex m) homin;

aberit, ubi patietur natura et consuetudo: quod nonnunquam apud poetas invenimus factum, ut in hoc apud N<a>evium in Clastidio (*fr. tr. pract. II R.*): 'vita insepulta laetus in patriam redux'.

47. item reprehendunt, quod dicatur haec strues, hic Herculēs, 79 hic homo: debuisset enim dici, si esset analogia, hic Hercul, haec strus, hic homon. haec ostendunt non[a] non analogian esse, sed obliquos casus non habere caput ex sua analogia. non, ut si in Alexandri statua imposueris caput Philippi, membra convenient ad rationem, sic et †Alexandri membrorum simulacrum caput quod respondeat item 10 sit? non, si quis tunicam in usu ita consuit, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis, utraque pars in suo genere caret analogia.

48. item negant esse analogias, quod alii dicunt cupressus, alii 80 cupressi, item de ficis platanis et plerisque arboribus, de quibus alii extremum VS, alii EI faciunt. id est falsum: nam debent dici 15 E et I, fici ut nummi, quod est ut nummi<s> fici<s>, ut nummorum ficorum. si essent plures ficus, essent ut manus; diceremus ut manibus, sic ficibus, et ut manuum, sic ficuum, neque has ficos diceremus, sed ficus, ut non manos appellamus, sed *** consuetudo diceret singularis obliquos casus huius fici neque hac fico, ut non dici<t> huius 20 man[u]i, sed huius manus, <n>ec hac mano, sed hac manu.

49. etiam illud putant esse causae, cur non sit [in] analogia, 81 quod Lucilius scribit (1153 sq. *M.*): 'decu<s>is sive decusibus est'. qui errant, quod Lucilius non debuit dubitare, quod utrumque: nam in aere usque ab asse ad centussis numerus aes adsignificat, et eius 52 numero finiti casus omnis ab dupondio sunt, quod dicitur a multis duobus modis hic dupondius et hoc dupondium, ut hoc gladium et hic gladius; ab tressibus virilia multitudinis hi tresses et 'his tressibus confido', singulare 'hoc tressis habeo' et 'hoc tres<s>is confido',

4 sqq. Cf. *GL. I* 40, 6 | Cf. *GL. I* 132, 8; *IV* 10, 28 | Cf. *X* 50 || 13 Cf. *Caesar apud GL. I* 130, 6 (v. *Reitzenstein p. 63 adn. 1*) || 16 Cf. *GL. I* 95, 22 sqq. 128, 20 sqq., alios locos quos multos congesit ad *Mart. I* 65 *Friedländer* || 25 sq. Cf. *V* 169 sq. || 26 sq. Cf. *TG. s. dupondium* | Cf. *Quint. I* 5, 16 (gladia qui dixerunt, genere exciderunt); *Non. 208, 12*; *TG. s. v.* || 28 Cf. *V* 169 ibique adnotata

4 hereuljs || 6 hic (*ex hoc*) homon: hic homen *Canal, fort. recte* | noua ñ: *corr Sp.*; *an*: hom<en. n>on haec ostendunt nova non? || 7 casus ñ *ras ex casus. ñ* || 8 sq. sit & | <si ad> Alexandri *Reiter* | caput, p *ex l vel f inter scribendum* || 10 Nā si *ex Non* si (n *lineola del*) | placula: *corr Ald* || 11 clauis (* m. 2) || 12 sq. cupress- bis || 14 U · S · alji Ej · (non ali ei) || 15 E · & · J · : EI *A. Sp. (cf. adn.)* | *add Sp.* || 18 · Sed: ubi <manus nec> *suppl Sp.* || 20 del *Laet c. al.* | & hac: *corr Sp.* || 21 *secl Ald c. al., vix recte; an*: in <numeris>? (*cf. 169, 9, al.*) || 22 decuis: *corr Lachm duce Mue* (decussi) || 27 sq. tre<f>ib; bis et tre<f>es | trefif confido (*sic c. spat.*) | conficio *Canal*

82 sic deinceps a<d> centussis. deinde numerus aes non significans. numeri qui <a>es non significant, usque a quattuor ad centum, triplicis habent formas, quod dicuntur hi quattuor, hae quattuor, haec quattuor; cūm perventum est ad mille, quartum assumit singulare neutrum, quod dicitur hoc mille denarium, a quo multitudinis fit milia dena-
 83 rium. quare quo<nia>m ad analogias quod pertineat non est ut omnia similia dicantur, sed ut in suo quaeque genere similiter declinentur, stulte qu<a>erunt, cur as et dupondius et tressis non dicantur proportionē, cum as sit simplex, dupondius fictus, quod duo asses pendeba[n]t, tressis ex tribus aeris quod sit. pro assibus nonnunquam
 84 aeneaque libra' et 'mille <a>eris legasse'. quare quod ab tressis usque ad [du]centussis numeri [ex] eiusdem modi sunt compositi, eiusdem modi habent similitudinem: dupondius, quod dissimilis est, ut debuit, dissimilem habet rationem. sic as, quoniam simplex est ac prin-
 85 cipium, et unum significat et multitudinis habet suum infinitum: dicimus enim asses, quos cum finimus, dicimus dupondius et tressis et sic porro. sic videtur mihi, quoniam finitum et infinitum habeat dissimilitudinem, non debere utrumque item dici, eo magis quod in
 86 ipsis vocabulis ubi additur certus numerus in miliaris aliter atque in reliquis dicitur: nam sic loquuntur, 'hoc mille denarium', non 'hoc mille denari<orum>', et 'haec duo milia denarium', non 'duo milia denariorum'. si esset denarii in recto casu atque infinitam multitudinem significaret, tunc in patrico denariorum dici oportebat; et non solum in denariis, victoriatis, drachmis, nummis, sed etiam in viris idem ser-
 vari oportere, cum dicimus iudicium fuisse triumvirum, decem<virum> centum<virum>, non centum virorum. numeri antiqui habent analogias, quod omnibus est una [non novenaria] regula, duo actus, tres gradus, sex decuriae, qua<e> omnia similiter inter se respondent. re-

4 Cf. § 85; Gell. I 16, 9 (recte et probabiliter dici solitum 'mille denarium in arca est'); Macr. I 5, 4 sqq. || 15 Cf. ad 52, 3 || 21 Cf. VIII 71 || 28 Cf. Mart. Cap. II 103 (per novenariam regulam . . .)

1 accentuſſi (sic) || 4 mille. quartū . . . neutrū. | quartum secl Sp. (sed cf. § 88) | assumit<ur> idem || 5 sq. denarium secl Sciop (v. test.): item mox, fort. recte | denaria: corr Aug | cū: corr Mue | pertinet Sp. || 9 sq. cum adsit: corr Ald | simples ex simplex | dipondius | pendebant. Tressis. ex . . . passib;. Nonnunquam || 11 sq. secl Brissonius | erea eneaq; || 13 sq. ad ducentus|sis | ejdē modi (bis) || 15 Sicās qm̄ (q ex cu inter scribendum) || 16 hab& suū || 18 porro sic . . . mihi. | habeat, t ex d inter scribendum || 20 uocalib; | militaris || 22 sq. denarii: corr Sp. | denaria n̄ | denarii: corr Christ || 25 & rachmis: corr Rhol | uiris ex utris (ut lineolis del et ui s. scr.) || 26 sq. oporteret Sciop | supplevimus duce Mue || 28 n̄. novenaria: secl Sp. (non c. v): an ex p. 167, 3 anticipata (n̄ = natura)? || 29 sq. add Rhol | regulē: corr Sciop

gula[e] est numerus novenarius, quod, ab uno ad novem cum pervenimus, rursus redimus ad unum †et .V. hinc et nonaginta et nongenta ab una sunt natura novenaria; sic ab octonaria, et deosum versus ad singularia perveniunt. actus primus est ab uno <ad> nongenta, secundus a mille ad nongenta milia; quod idem valebat unum et mille, utrumque singulari nomine appellatur: nam ut dicitur hoc unum, haec duo, <sic hoc mille, haec duo> milia et sic deinceps multitudinis in duobus actibus reliqui omnes item numeri. gradus singularis est in utroque actu ab uno ad novem, denarius gradus <a> decem ad nonaginta, centenarius a centum <ad> nongenta. ita tribus gradibus sex decuriae fiunt, tres miliariae, tres minores. antiqui his numeris fuerunt contenti. ad hos tertium et quartum actum ab decies minores imposuerunt vocabula, neque ratione, sed tamen non contra est eam de qua scribimus analogiam. nam [ut] decien[i]s cum dicatur hoc deciens, ut mille hoc mille, ut sit utrumque sine casibus vocis, dicemus ut hoc mille, huius mille, sic hoc deciens, huius deciens, neque eo minus in altero, quod est mille, praeponemus hi mille, horum mille ***

50. quoniam in eo est nomen co<m>mune, quam vocant *δύωνυμιαν*, obliqui casus ab eodem capite, ubi erit *δύωνυμια*, [obliqui casus] quo minus dissimiles fiant, analogia non prohibet. itaque dicimus hic Argus, cum hominem dicimus, cum oppidum, †graeccaene hoc Argos, cum latine Argi. item faciemus, si eadem vox nomen et verbum significabit, ut et in casus et in tempora dispariliter declinetur, ut faciamus a Meto quod nomen est Metonis Metonem, quod verbum est metam metebam.

51. reprehendunt, cum ab eadem voce plura sunt vocabula de-

4 sqq. Cf. *Mart. Cap. VII* 745 (primus igitur versus est a monade usque ad enneadem, secundus a decade usque ad nonaginta, tertius vero ab hecontade usque ad nongentos *e. q. s.*) || 21 Cf. *GL. IV* 8, 17 (inveni et duo in numero plurali masculina, in numero singulari neutra, hi Argi, hoc Argos, hi porri, hoc porrum). 22, 12; *VI* 473, 16; *Serv. in Aen. I* 24

2 unam .& .U. hinc (unum et novem. hinc *Sp.*) | & || lx.: *corr Ald* | nungenti: *corr Sp.* || 3 .nouenaria. | oct. ex o ct. | & deosū ūsus. ad || 4 .δcccc. || 5 nungenta | ualebat ex ual& *inter scribendum* || 6 singulari numero *Laet, vix recte (cf. GL. II* 145, 5) || 7 *suppl Gronov* || 8 oīs. Jtē numeri gradus || 9 denarios | decē. ad lx || 10 .δcccc. || 11 miliaria. &res minores antiq: *corr Sp. duce Ald* || 12 dbhof (*sic, non hoc*) | ab decies <adicientes> *Canal duce Mue* (minorem <a deciens miliens maiorem addentes>): *atque addentes suppleas aut ante aut post ab decies* || 13 ñ c̄tra ē eā (*sic*) || 14 sq. ut *secl Sp.* (et *corr Canal*) | hoc deciens. (*sic*) || 16 decies huius (h ex u) || 17 *lac sign Mue coll. VIII* 68 (<sic hi deciens, horum deciens> *** *Sp.*) || 18 sq. *Omonimyan. et omonimya.* || 21 *grecancene: graecanice Pius (at cf. X* 71), *graece Sp.; an: graece κοινῇ?* || 22 faciem; Si | nomen&: *corr Pius* || 23 significavit: *corr Pius* || 24 facimus *Sp.*

clinata, quas *συωνυμίας* appellant, ut [Sap<p>]ho et] Alc<a>eus et Alc<a>eo, sic Geryon, Geryonus, Geryones. in hoc genere quod casus perperam permutant quidam, non reprehendunt analogiam, sed qui eis utuntur imperite; quod quisque caput prenderit, sequi debet eius consequenti<s> casus in declinando ac non facere, cum dixerit recto casu Alc<a>eus, in obliquis dicere Alc<a>eoni et Alc<a>eonem; quod si miscuerit et non secutus erit analogias, reprehendendum.

52. <reprehendunt> Aristarchum (*VIII* 68), quod haec nomina Melicertes et Philomedes similia neget esse, quod vocandi casus habet, alter Melicerta, alter Philomede<s>, sic qui dicat lepus et lupo non esse simile, quod alterius vocandi casus sit lupo, alterius lepus, sic socer, macer, quod in transitu fiat ab altero trisyllabum soceri, ab altero bisyllabum macri. de hoc etsi supra responsum est, cum dixi de lana (§ 39), hic [hic] quoque amplius adiciam similia non solum a facie dici, sed etiam ab aliqua coniuncta vi et potestate, quae et oculis et auribus latere soleant: itaque s<a>epe gemina facie mala negamus esse similia, si sapore sunt alio; sic equos eadem facie nonnullos negamus esse similes, †in nationes ex procreante dissimiles. itaque in hominibus emendis, si natione alter est melior, emimus pluris. atque in hisce omnibus similitudines non sumimus tantum a figura, sed etiam aliu<n>de, ut in equis et as<ut>inis, cuius modi faciant pullos, ut in pomis, quo sint suco. si igitur [sequitur] idem sequitur in similitudine verborum quis, reprehendendus non est. quare similitudinum discernendarum causa nonnunquam ut pronomen assumitur, sic casum aliquem †assumi, ut in his nemus, lepus, hic lepus, hoc nemus: itaque discedunt ac dicuntur hi lepores, haec nemora; sic aliud si quid assumptum erit extrinsecus, quo similitudo penitus perspicui possit: non enim erit remotum ab natura; neque enim magnetas

2 Cf. Serv. in Aen. VII 662 || 10 Cf. ad 142, 10

1 synonymias | sapho. & alceus & alceo. | secl Aug || 2 gerion. gerionus. geriones. || 3 reprehendant Canal || 5 sq. s add Sp. | aut dicere aut facere secl Mue | alceoni. & alceonem. || 7 sq. analogias rephendendum aristarchū: dist Canal (post analogias v) | suppl Canal duce Aug; an fuit: reprehenden<us> item reprehendunt? cf. v. 23 et p. 172, 20 (et mendunt: mendum 171, 9) || 10 alt (a ex u incohato) | philomede. | add Mue || 12 trisillabū || 14 adiciā. Similia || 18 si natione sunt procreati dissimili A. Sp. (si c. Sciop, sunt c. Sp., -creati c. Mue), vix recte; an: si natione sunt [ex procreante] dissimili? || 19 emimus ex & mimis (e ex & corr et v scr. supra i(s) lineolis del) || 21 aliude. | etas. ut inis: corr Groth duce Lachm || 22 sucosi. Jgit² | prius seqt lineolis del in cod || 23 sq. ūboꝝ. qs rephendundus | similitudinem: corr Sp. || 25 assumi<mus> Sp.; an: assumi <oportet>? cf. 142, 20. 171, 23

lapides duo inter se similes sint necne, perspicere possis, nisi minutum extrinsecus prope apposueris ferrum, quod similes lapides similiter ducunt, dissimiliter dissimiles. quod ad nominat[i]uom analo- 95
gia(m) pertinet, ita †declinatum arbitror, ut †omnia quae dicuntur
5 contra ad respondendum ab his fontibus sumi possit.

53. quod ad verborum temporalium rationem attinet, cum partes sint quattuor, tempora, personae, genera, divisiones, ex omni parte quoniam reprehendunt, ad singula respondebo.

54. primum quod aiunt analogias non servari in temporibus, 96
10 cum dicant legi lego legam et sic simili(ter) alia: nam quae sint ut legi rem perfectam significare, duo reliqua lego et legam [et lego] inchoatam, iniuria reprehendunt: nam ex eodem genere et ex divisione idem verbum, quod sumptum est, per tempora traduci potest, ut discebam disco discam, et eadem perfecti, sic didiceram didici didicero.

55. ex quo licet scire verborum ratione(m) constare, sed eos, qui trium temporum verba pronuntiare velint, (in)scienter id facere; item illos qui reprehendunt, quod dicamus amor amabor amatus sum: 97
non enim debuisse in una serie unum verbum esse duplex, cum duo simplicia essent. neque ex divisione si unius modi ponas verba, dis-
20 crepant inter se: nam infecta omnia simplicia similia sunt, et perfecta duplicia inter se paria in omnibus verbis, ut haec amabar amor amabor, amatus (sum amatus eram amatus) ero. quare item male dicunt 98
ferio feriam percussi, quod est ordo feriam (ferio) feriebam, percussi percutio percutiam. sic deinceps in reliquis temporibus reprehendenti
25 responderi potest.

56. similiter errant qui dicunt ex utraque parte verba omnia 99
commutare syllabas oportere aut nullum, in his pungo pungam pupugi, tundo tundam tutudi: dissimilia enim conferunt, verba infecti cum perfectis. quod si infecta modo conferrent, omnia verbi principia in-
30 commutabilia viderentur, ut in his pungebam pungo pungam et contra ex utraque parte commutabilia, si perfecta ponerent, ut pupugeram pupugi pupugero.

20 sq. Cf. X 48 || 22 sq. Cf. GL. V 378, 25 sqq.

3 del Sp. || 4 sqq. an: deliquatum? | c̃tra. ad | an: <contra> omnia q. d. contra ad? | possit q̃d . . . attin&. || 7 tēpora ex tepora (~ singulariter per-
scripto) | persona2. gene2. diuisionū. (sic): corr Sp. (temporum e. g. s. Rhol) || 10 si-
mile alia.: mille alia Aug || 11 sq. legerē: corr C. F. W. Mueller (legi iam Aug) |
& lego Inchoatā. Iniuria | secl Sp. (priora lego et om v) || 13 infecti post ut
suppl Sp., post tempora Christ, post traduci nos || 14 pfecti sic. || 16 add Sp. ||
17. Jdē || 20 similja (supra s lineola del ~) s || 22 suppl Canal || 23 sq. pCulfi.
(C ex Γ) | feriam. || feriebā.: suppl Ald | exspectamus (duce Mue) velut percussi
<percussero percusseram, item percutiebam> p. p. || 29 pfectjs.: perfecti Sp.

- 100 57. item male conferunt fui sum ero, quod fui est perfectum, cuius series sibi, ut debet, in omnibus personis constat, quod est fueram fui fuero; de infectis sum quod nunc dicitur olim dicebatur esum et in omnibus personis constabat, quod dicebatur esum es est, eram eras erat, ero eris erit; sic huiusce modi cetera servare analogiam videbis. 5
- 101 58. etiam in hoc reprehendunt, quod quaedam verba neque personas habent ternas neque tempora terna: id imperite reprehendunt, ut si quis reprehendat naturam, quod non unius modi finxerit animalis omnis. si[c] enim natura non omnes formae verborum terna habe[a]nt tempora, ternas personas, non habent totidem verborum divisiones. 10 quare cum imperamus, natura quod infecta <ver>ba solum habe<n>t, cum aut praesenti aut absenti imperamus, fiunt terna, ut lege legito legat: perfectum enim imperat nemo. contra quae <non> sunt imperandi, ut lego legis legit, novena fiunt verba infecti, novena perfecti.
- 102 59. quocirca non si genus cum genere discrepa[n]t, sed in suo 15 quisque genere si quid deest, requirendum. ad haec addita si erunt ea quae de nominatibus supra (§ 75—79) sunt dicta, facilius omnia solvantur. nam ut illic †externi caput rectus casus, sic hic in forma est persona eius qui loquitur et tempus praesens, ut scribo lego.
- 103 quare ut illic fit, si[c] hic item acciderit in formula, ut aut caput 20 non sit aut ex alieno genere sit, proportionem eadem quae illic dicimus (§ 76), cur ni[c]hilominus servetur analogia; item, si[c] ut illic caput suum habebit et in obliquis casibus transitio erit in aliquam formulam, qua assumpta reliqua facilius possint videri verba, unde sint declinata: fit enim, ut rectus casus nonnunquam sit ambiguus, 25 ut in hoc verbo volo, quod id duo significat, unum a voluntate, alterum a volando; itaque a volo intellegimus et volare et velle.
- 104 60. quidam reprehendunt, quod pluit et luit dicamus in praeterito et praesenti tempore, cum analogi<a>e sui cuiusque temporis verba debeant discriminare. falluntur: nam est ac putant aliter, quod in 30 praeteritis U dicimus longum pluit <luit>, in praesenti breve pluit luit: ideoque in lege venditionis fundi, ruta c<a>esa ita dicimus, ut U producamus.

32 Cf. Cic. Top. XXVI 100; Fest. Pauli 262^b, 15, al.

2 in omnibus personis (aut certe personis) secl Sp. ut repetita ex v. 4 || 4 in omnib; ex in nominib; (no lineolis del et om ex min corr) || 11 infectaba (infecti verba Sp.) || 12 & p̄sentj: corr Sp. || 13 suppl Canal || 16 qsq;: quousque Mue^{caput} (quoique Sp.) || 17 nominatiuis: corr Sp. || 18 ex̄tni rectus: an: est verbi (cf. 103, 2 sq. 164, 21 sq.) caput rectus? || 20 del Mue || 21 sq. qua et diximus Sp. | del A. Sp. duce Christ (<si> sicut) || 23 habebit ex hab& inter scribendum || 24 formulā ex forma^s inter scribendum (a lineolis del, ulā supra scr [1 supra^s]) || 32 "Inuenditionis lege, is ex e (unde in lege venditionis Sp.)

61. item reprehendunt quidam, quod putant idem esse sacrific[i]o 105
 et sacrificor, [e]lavat et lavatur; quod sit an non, nihil commovet
 analogian, dum sacrifico qui dicat servet sacrificabo et sic per totam
 formam, ne dicat sacrificaturus aut sacrificatus sum: haec enim inter
 5 se non conveniunt. apud Plantum (*Truc. 322sq.*) cum dicit: 'piscis 106
 ego credo qui usque dum vivunt lavant diu minus lavari quam haec
 lavat Phronesium', ad lavant lavari non convenit, ut I sit postremum,
 sed E; ad lavantur analogia lavari reddit: quod Planti aut librarii
 mendum si est, non ideo analogia, sed qui scripsit est reprehenden-
 10 dus. omnino et lava[n]t et lavatur dicitur separatim recte in rebus
 certis, quod puerum nutrix lava<t>, puer a nutrice lavatur, nos in
 balneis et lavamus et lavamur. sed consuetudo alterum utrum cum 107
 satis haberet, in toto corpore potius utitur lavamur, in partibus lava-
 mus, quod dicimus lavo manus, sic pedes et cetera. quare e balneis
 15 non recte dicunt lavi, lavi manus recte. sed quoniam in balneis labor
 lautus sum, sequitur, ut contra, quoniam est soleo, oportet<a>t dici
 solui, ut Cato (*inc. 54 Iord.*) et Ennius (*inc. 26 V.*²) scribit, non ut
 dicit volgus, solitus sum, debere dici; neque propter haec, quod
 discrepant in sermone pauca, minus est analogia, ut supra dictum
 20 est (§ 33).

62. item cur non sit analogia, afferunt, quod ab similibus similia 108
 non declinentur, ut ab dolo et colo: ab altero enim dicitur dolavi, ab
 altero colui; in quibus assumi solet aliquid, quo facilius reliqua di-
 cantur, ut i<n> Murmecidis operibus minutis solet fieri: igitur in
 25 verbis temporalibus, quo<m> similitudo s<a>epe sit confusa, ut discerni
 nequeat, nisi transieris in aliam personam aut in tempus, quae pro-
 posita sunt no<n> e)sse similia intellegitur, cum transitum est in se-
 cundam personam, quod alterum est dolas, alterum colis. itaque in 109
 reliqua forma verborum suam ut[e]r<um>que sequitur formam. utrum
 30 in secunda forma verb[or]um temporale habeat in extrema syllaba

1 sq. Cf. *Gell. XVIII 12, 10* (sacrificor pro sacrificio); *Non. 479, 28* (sacri-
 ficantur pro sacrificant Varro *e. q. s.*) || 7 Cf. *VIII s. f. (Gell. II 25, 7)* || 13 Cf.
Don. (et Eugr.) in Andr. III 2, 3 || 16 sq. Cf. *Mart. Cap. III 325* (quare soleo
 praeteritum perfectum non habet?); *GL. II 420, 10* || 23 Cf. *VII 1*

2 sacrifico. relauat: *corr Sp.* (sacrificor e<t> v) || 3 sacrifici qui: *corr Aug* ||
 4 nec v | sacrificabor aut *Sp.* | sacrificatus, t ex u *incohato* || 5 dicit ego ||
 7 ut .T. sit || 9 mendū ex mendunt (*subpuncta n, non t*) || 14 e ualneis ^{piscis} ||
 16 oportet: *corr Mue* (oportet<re>t *Sp.*) || 18 debere<t> *Sp.* | qđ ex que (e *lineola*
del) || 21 asserx || 22 abdolo ex addolo | dbaltero, a ex d ut *vid c. ras.* || 24 utj
 mur me ci dis. | fieri igit || 26 sq. pposita ex pposita | nosse. similia: *corr Vertr* ||
 29 del et add *Sciop* || 30 del *Mue* | secunda <persona> verborum temporali<um> *Sp.*

AS an IS a<u>t ES, ad discernendas similitudines interest: quocirca ibi potius index analogiae quam in prima, quod ibi abstrusa est dissimilitudo, ut apparet in his meo, neo, ruo: ab his enim dissimilia fiunt transitu, quod sic dicuntur meo meas, neo nes, ruo ruis, quorum unumquodque suam conservat similitudinis formam.

- 110 63. analogiam item de his quae appellantur participia reprehendunt multi; iniuria: nam non debent dici terna ab singulis verbis amaturus amans amatus, quod est ab amo amans et amaturus, ab amabar amatus. illud analogia quod praestare debet, in suo quicque genere habet, casus, ut amatus amato et amati amatis; et sic in muliebribus amata et amatae; item amaturus eiusdem modi habet declinationes, amans paulo aliter; quod hoc genus omnia sunt in suo genere similia proportionem, sic virilia et muliebria sunt eadem.
- 111 64. de eo quod in priore libro extremum est, ideo non es<se> analogia<m>, quod qui de ea scripserint aut inter se non convenient aut in quibus convenient ea cum consuetudinis discrepent verbis, utrumque ***: sic enim omnis repudiandum erit artis, quod et in medicina et in musica et in aliis multis discrepant scriptores; item in quibus conveniunt in scriptis, si etiam repudiat natura, quod ita ut dicitur, non sit ars, sed artifex reprehendendus, qui debet in scri-
- 112 bendo non vidisse verum, non ideo non posse scribi verum. qui dicit (VIII 66) hoc monti et hoc fonti, cum alii dicant hoc monte et hoc fonte, sic alia quae duobus modis dicuntur, cum alterum sit verum, alterum falsum, non uter peccat tollit analogias, sed uter recte dicit confirmat; et quemadmodum is qui [cum] peccat in his verbis, ubi duobus modis dicuntur, non tollit rationem cum sequitur falsum, sic etiam in his <quae> non [in] duobus dicuntur, si quis aliter putat dici oportere atque oportet, non scientiam tollit orationis, sed suam inscientiam denudat.

- 113 65. quibus rebus solvi arbitraremur posse quae dicta sunt priori libro contra analogian, ut potui brevi percucurri. ex quibus si id

16 Cf. ad VIII 33 || 22 Cf. frg. 18 W. (v. Wilmanns p. 33)

1 ·As· añs· (ex anis·) ðt si addiscernendas: corr Canal duce Rhol (an ES <an Ìs> aut ÌS Sp., an ES an IS A. Sp.) || 3 meo meo^{neo. ruo.} || 7 multa. Iniuria: ·correximus (multa i. v) || 8 amās | ab amaturus: trai Rhol || 11 muliebrib; · || 14 ē analogia: corr Mue c. al. || 16 discrepant: corr Mue || 17 utrumque <falsum est> Popma; an utrumq<ue est le>ve? (neque enim falsa sunt) || 19 ut scriptis: corr A. Sp. (ut del Mue) | etiā: ea Sp., <sci>e<n>tiam Wilmanns; an: ea tamen (tam) et mox ita [ut]? | repudiāt || 20 ars· | an: qui <dici> debet? (nisi subintelligitur eiusmodi infinitivus) || 25 qeū: secl Sp. || 27 an: <ubi> non? (nisi v. 25 praestat quae pro ubi)

confecissent quod volunt, ut in lingua latina esset anomalia, tamen nihil [l]egissent ideo, quod in omnibus partibus mundi utraque natura inest, quod alia inter se †alia sunt, sicut in animalibus dissimilia sunt, ut equus bos ovis homo, item alia, et in unoquoque horum
 5 genere inter se similia innumerabilia. item in piscibus dissimilis / murena lupo, [h]is soleae, haec †nerene et mustelae, sic aliis, ut maior ille numerus sit similitudinum earum quae sunt separatim in murenis, separatim in asellis, sic in generibus aliis. quare cum in inclinationi- 114 bus verborum numerus sit magnus a dissimilibus verbis ortus, quod
 10 etiam vel maior est in quibus similitudines reperiuntur, confitendum est esse analogias. itemque cum ea non multo minus quam in omnibus verbis patiatur uti consuetudo co(m)munis, fatendum illud †quo quando analogian sequi nos debere universos, singulos autem praeterquam in quibus verbis offensura sit consuetudo co(m)munis, quod ut
 15 dixi (§ 5) aliud debet praestare populus, aliud e populo singuli homines. neque id mirum est, cum singuli quoque non sint eodem iure: nam liberius potest poeta quam orator sequi analogias. quare cum 115 hic liber id quod pollicitus est demonstraturum absolverit, faciam finem; proximo deinceps de declinatorum verborum forma scribam.

13 sqq. Cf. ad § 5; X 74

1 efficiissent || 3 inter se <similia> alia <dissimilia> Mue | § 6 del Sp. | nerene ex merene; an: maenae? nisi nerena nomen singulare est, ut surena V 77, al. || 10 ciferendū: an: efferendum (cf. VIII 1) vel conferen<do efficien>dum? || 11 Jtē quē cū ea. n̄ multomin; (quē secl Sp.) || 12 sq. quoque modo Mue, qui debuit quoquo modo, ut Canal (cf. § 5 'in omnibus verbis'); minus recte quoque (et universos <in omnibus>) Sp. || 18 absoluerj̄: corr Ald || 19 finē pxumo. deinceps | firma: corr Pius

M. TERENTI VARRONIS
DE LINGUA LATINA

AD CICERONEM LIBER VIII EXPLICIT. INCIPIT

X

- 1 1. in verborum declinationibus disciplina loquendi dissimilitu-
dinem an similitudinem sequi deberet, multi qu<a>esierunt, cum ab
his ratio quae ab similitudine oriretur vocaretur analogia, reliqua pars
appellaretur anomalia. de qua re primo libro quae dicerentur cur
dissimilitudinem ducem haberi oporteret, dixi, secundo contra quae 5
dic<er>entur, cur potius [dis]similitudinem conveniret praeponi. quarum
rerum quod nec fundamenta, ut debuit, posita ab ullo neque ordo ac
natura, ut res postulat, explicita, ipse eius rei formam exponam.
2 dicam de quattuor rebus, quae continent declinationes verborum: quid
sit simile ac dissimile, quid ratio quam appellant λόγον, qui pro por- 10
tione quod dicunt ἀνὰ λόγον, quid consuetudo; quae explicat<a>e
declarabunt analogiam et anomalia<m>, unde sit, quid sit, cuius
modi sit.
3 2. de similitudine et dissimilitudine ideo primum dicendum, quod
ea res est fundamentum omnium declinationum ac continet rationem 15
verborum. simile est quod res plerasque habere videtur easdem quas
illud cuiusque simile: dissimile est quod videtur esse contrarium huius.
minimum ex duobus constat omne simile, item dissimile, quod nihil
potest esse simile, quin alicuius sit simile, item nihil dicitur dissimile,
4 quin addatur quous sit dissimile. sic dicitur similis homo homini, 20

9 sqq. § Cf. 37

2 sqq. *díst Canal* (Cum . . . anomalia, de v) || 6 *add Ald | del Ald |* quaz, a
ex o || 7 *debita* || 8 *natura*, n ex m *inter scribendum* || 9 *declinationib;*: *corr*
Sp. || 10 sq. *·logon* | qd dicunt | pportione et analogon. (*ἀνὰ λόγον v*): *corr*
Plasberg || 12 *add Pius* || 16 (r)es plerāq; *in ras. m. 1* | "uidet² habere (' ante
habere aut om aut non apparet) || 17 sq. cuius quid *Mue | hulus minimū.* || 19 *dr*
dissimile *corr ex dr dissimil* || 20 *similj^s ex simile (cf. 175, 20)*

equus equo, et dissimilis homo equo: nam simile est homo homini ideo, quod easdem figuras membrorum habent, quae eos dividunt ab reliquorum animalium specie. in ipsis hominibus simili de causa vir viro similior quam vir mulieri, quod plures habent easdem partis; et
 5 sic senior seni similior quam puero. eo porro similiores sunt qui facie quoque p<a>ene eadem, habitu corporis, filo: itaque qui plura habent eadem, dicuntur similiores; qui proxume accedunt ad id, ut omnia habeant eadem, vocantur gemini, simillimi. sunt qui tris na-
 10 turas rerum putent esse, simile, dissimile, neutrum, quod alias vocant non simile, alias non dissimile (sed quamvis tria sint simile dissimile neutrum, tamen potest dividi etiam in duas partes sic, quodcumque conferas aut simile esse aut non esse); simile esse et dissimile, si videatur esse ut dixi, neutrum, si in neutram partem praeponderet, ut si duae res quae conferuntur vicienas habent partes et in his denas
 15 habeant easdem, denas alias ad similitudinem et dissimilitudinem <a>eque animadvertendas. hanc naturam plerique subiciunt sub dissimilitudinis nomen. quare quoniam f[u]it ut potius de vocabulo quam 6 de re controversia esse videatur, illud est potius advertendum, quom simile quid esse dicitur, [quin] cui parti simile dicatur esse (in hoc
 20 enim solet esse error), quod potest fieri ut homo homini simile sit, non sit, ut multas partis habeat similis et ideo dici possit similis habere oculos, manus, pedes, sic alias res separatim et una plures. itaque quod 7 diligenter videndum est in verbis, quas partis et quot modis oporteat similis habere <quae similitudinem habere> dicuntur, ut infra apparebit, is locus maxime lubricus est. quid enim similius potest videri
 25 indiligenti quam duo verba haec suis et suis? quae non sunt, quod alterum [non] significat suere, alterum suem. itaque similia vocibus esse ac syllabis confitemur, dissimilia esse partibus orationis videmus, quod alterum habet tempora, alterum casus, quae duae res vel maxime
 30 discernunt analogias. item propinquiora genere inter se verba similem 8

27 Cf. 177, 1sq.; Apollon. de constr. II p. 141, 4 Uhl. (τοῦ ὁμοίου ἀκολουθία ἀντιπαράβλλονται αἱ λέξεις, καὶ εἰ τοῦτο, πῶς οὐ μάταιον τὸ διάφορα μέρη λόγου ἀντιπαράβλλειν; οὐδὲν δὲ ἐκώλμεν, ἐπειδὴ καὶ προσώπων διακριτικὸν ἐστὶν τὸ μόριον, ἀντιπαράθεσθαι τὰς φωνὰς τῶν ῥημάτων, καὶ οὕτω πάλιν τὰς ἀντωνυμίας τοῦ δέοντος περιγράφειν)

6 dist Lachm duce Mue (<et> filo) || 7 proxime || 8 Simillimi. || 13 dixineutrū. si || 15 [habeant] Sp., fort. recte: nisi quod inde antea habe<a>nt corrigas ||
 18 qñ (non qñ) || 19 qñ cui: secl Sp. (et corr quoi) || 20 sq. simile sit. ñ sit. ut; similis (sic v) non sit, at Sp. || 24 supplevimus (<quae similia esse> Sp.): cf. 176, 27, al. || 27 sq. 'esse 'uocibus (incertiore')

s<a>epe pariunt errorem, ut in hoc, quod nem[er]us et lepus videtur esse simile, [quod] cum utrumque habeat eundem casum rectum; sed non est simile, quod eis cert<a>e similitudines opus sunt, in quo est ut in genere nominum sint eodem, quod in his non est: nam in virili genere [nominum sint eodem] est lepus, ex neutro nemus: dicitur 5 enim hic lepus et hoc nemus. si eiusdem generis esse<n>t, utrique praeponeretur idem ac diceretur aut hic lepus et hic nemus aut hoc 9 nemus, hoc lepus. quare quae et cuius modi sunt genera similitudinum ad hanc rem, perspiciendum ei qui declinationes verborum proportionem sintue qu<a>eret. quem locum, quod est difficilis, qui de his 10 rebus scripserunt aut vitaverunt aut inceperunt neque adsequi poterunt. itaque in eo dissensio neque ea unius modi apparet: nam alii de omnibus universis discriminibus posuerunt numerum, ut Dionysius Sidonius, qui scripsit ea[s] esse septuaginta unum, alii partis eius quae habet[n]t casus, cuius eidem hic cum dicat esse discrimina quadra- 15 ginta septem, Aristocles rettulit in litteras XIII, Parmeniscus VIII, sic alii pauciora aut plura. quarum similitudinum si esset origo recte capta et inde orsa ratio, minus erraret<ur> in declinationibus v<er>borum. quarum ego principia prima duum generum sola arbitror esse, ad quae similitudines exigi oporteat: e quis unum positum in verbo- 20 rum materia, alterum ut in materiae figura, quae ex declinatione fit. 12 nam debet esse unum, ut verbum verbo, unde declinetur, sit simile; alterum, ut e verbo in verbum declinatio, ad quam conferetur, eiusdem modi sit: alias enim ab similibus verbis similiter declinantur, ut ab [h]erus ferus, [h]ero fero, alias dissimiliter [h]erus ferus, [h]eri ferum. 25 cum utrumque et verbum verbo erit simile et declinatio declinationi, tum denique dicam esse similem ac duplicem et perfectam similitudinem habere, id quod postulat analogia[m]. sed ne astutius videar 13 posuisse duo genera esse similitudinum sola, cum utriusque inferiores species sint plures, si de his reticuerō, ut mihi relinquam latebras, 30 repetam ab origine similitudinum quae in conferendis verbis et inclinandis sequendae aut vitandae sint.

1 numerus || 2 qđ eū: secl Sp. (quom Mue) | eundē, n ex u inter scribendum || 3 eas || 5 nemus dŕ (dŕ del). Dŕ (i. e. nemus. Dicitur ex nemus dicitur inter scribendum) || 6 e&. (non e&) || 8 sint Sp. || 10 sint. ne quer& qđ locū (quem corr Mue) || 13 sq. dyonysius. sydonius. (priore . lineola del) | del Sp. | unā. corr idem | partes (non partis): corr Mue || 15 sq. del idem | ejdē: idem Mue | quadringenta || 16 rutulit || 18 sq. add Vertr | errar&. Indeclinationib; uboꝝ. quaz || 20 .atq;: corr Ald | exegi || 25 herus ferus. hero fero et herus ferus. herj ferū. || 27 simile apogr. recte, ut vid. || 28 analogiā. || 30 m̄ || 31 similitudinū, ū ex e inter scribendum

prima divisio in oratione, quod alia verba nusquam declinantur, 14
 ut haec vix mox, alia declinantur, ut ab limo limabo, a fero ferebam,
 et cum nisi in his verbis quae declinantur non possit esse analogia,
 qui dicit simile esse mox et nox errat, quod non est eiusdem generis
 5 utrumque verbum, cum nox succedere debeat sub casuum ratione(m),
 mox neque debeat neque possit. secunda divisio est de his verbis 15
 quae declinari possunt, quod alia sunt a voluntate, alia a natura.
 voluntatem appello, cum unus quivis a nomine †aliae imponit nomen,
 ut Romulus Romae; naturam dico, cum universi acceptum nomen ab
 10 eo qui imposuit non requirimus quemadmodum is velit declinari, sed
 ipsi declinamus, ut huius Romae, hanc Romam, hac Roma. de his
 duabus partibus voluntaria declinatio refertur ad consuetudinem, nat-
 uralis ad [o]rationem. quare proinde ac simile conferri non oportet 16
 ac dicere, ut sit ab Roma Romanus, sic ex Capua dici oportere Ca-
 15 puanus, quod in consuetudine vehementer natat, quod declinantes
 imperite rebus nomina imponunt, a quibus cum accepit consuetudo,
 turbulenta necesse est dicere. itaque neque Aristarchii neque alii in
 analogiis defendendam eius susceperunt causam, sed, ut dixi, hoc
 genere declinatio in co(m)muni consuetudine verborum <a>egrotat,
 20 quod oritur e populo multiplici <et> imperito: itaque in hoc genere
 in loquendo magis anomalia quam analogia. tertia divisio est: quae 17
 verba declinata natura, ea dividuntur in partis quattuor: in unam quae
 habet casus neque tempora, ut docilis et facilis; in alteram quae tem-
 pora neque casus, ut docet facit; in tertiam quae utraque, ut docens
 25 faciens; in quartam quae neutra, ut docte et facete. ex hac divisione
 singulis partibus tres reliqu[er]<a>e dissimiles. quare nisi in sua parte
 inter se collata erunt verba, si [non] conveniunt, non erit ita simile,
 ut debeat facere idem. in articulis vix adumbrata est analogia et 19 (18)
 magis rerum quam vocum; in nomin[at]ibus magis expressa ac plus
 30 etiam in vocibus †ac similitudinibus quam in rebus suam optinet

5 Cf. ad 175, 27 || 7 sqq. Cf. VIII 21. 34 || 20 Cf. 186, 24 ibique adn. || 22 sqq. Cf. VI 36. VIII 44. IX 31 || 28 Cf. Apollon. de constr. II p. 141, 11 Uhl. (ἵσως οὐκ ἐκείνῳ τις ἐπιστήσει, ἔνεκα τίνος τὸ ἀκόλουθον ἀπένευσαν αἱ ἀνταρτυμαὶ ε. q. s.)

2 alia declinant | lima || 5 ratione: corr Lachm || 8 aliq: alii v (aliei Sp.); an: aliae <rei>? || 11 hanc, n e corr inter scrib. (incohata c ut vid) || 13 orationē. || 20 add Groth; cf. ad 179, 6 || 21 loquenda | anomalia, o ex a et m in ras (incohato analogia ut vid) | est <quod> quae Sp. || 22 natura. Ea diuidit: corr Sp. || 26 relinquere (non relinquere): corr Mue fere cum a (reliquae re Canal) || 27 si ñ cūeniunt: ñ secl Canal || 28 facere idē Inarticulis. Uix [ubi inter idem et In articulis interposuit Mue quoniam . . . analogias ex § 18 (20): cf. adn.] || 29 add Sp. | expssa || 30 [ac similitudinibus] Sp.; ac syllabis Canal, dubitanter; an: ac <syllabarum> similitudinibus? cf. 175, 27 sq.

rationem. etiam illud accedit ut in articulis habere analogias ostendere sit difficile, quod singula sint verba, hic contra facile, quod magna sit copia similium nominatum. quare non tam hanc partem ab illa [ab] dividendum quam illud videndum, ut satis sit verecundi
 20 (19) etiam illam in eandem arenam vocare pugnatum. ut in articulis duae
 partes, finitae et infinitae, sic in † vocabulis duae, vocabulum et nomen: non enim idem oppidum et Roma, cum oppidum sit vocabulum, Roma nomen, quorum discrimen in his reddendis rationibus alii discernunt,
 18 (20) alii non; nos sicubi opus fuerit, quid sit et cur, ascribemus. unius cuiusque partis quoniam species plures, de singulis dicam. prima pars 10 casualis dividitur in partis duas, in nominatus † ὁ. quod neque finitum est ut hic et quis; de his generibus duobus utrum sumpseris, cum reliquo non conferendum, quod inter se dissimiles habent analogias.
 21 nominatus ut similis sit nominatus, habere debet ut sit eodem genere, specie eadem, sic casu, exitu eius: specie, ut si nomen est quod con- 15 feras, cum quo conferas sit nomen; genere [simile], ut non † solum utrumque sit virile; casu [simile], ut si alterum sit dandi, item alterum sit dandi; exitu, ut quas unum habeat extremas litteras, easdem alterum
 22 rum habeat. ad hunc quadruplicem fontem ordines deriguntur bini, uni transversi, alteri directi, ut in tabula solet in qua latrunculis lu- 20 dunt. transversi sunt qui ab recto casu obliqui declinantur, ut albus albi albo; directi sunt qui ab recto casu in rectos declinantur, ut albus alba album; utrique sunt partibus senis. transversorum ordinum partes appellantur casus, directorum genera, utrisque inter se impli-

3 sqq. Cf. Apollon. de constr. II p. 140, 13 Uhl. (σαφές οὖν ὅτι ληροῦσιν οἱ ἐγχερονίσαντες εἰς τὸ ἐπισκώπτειν τὰς φωνὰς [sc. ἀντωνυμίας] ὥς ἀνακολούθους καὶ παραλόγους παρατιθέμενοι τὴν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἀναλογίαν· ἐπεὶ οὐδὲ ἐκείνοι αὐτοῖς δέδοται τὸ παντὶ ὀνόματι πᾶν ἀντιπαραβállειν) || 11 sq. Cf. VIII 45, 50 || 14 sqq. Cf. GL. I 117, 1 (huic [scil. analogiae] Aristophanes quinque rationes dedit vel, ut alii putant, sex: primo ut eiusdem sint generis de quibus quaeritur, dein casus, tum exitus, quarto numeri syllabarum, item soni. sextum Aristarchus discipulus eius illud addidit, ne umquam simplicia compositis aptemus); VI 276, 5; IV 373, 4. 435, 15; V 47, 13. 197, 24 ibique Caesar; Herodian. II 2 p. 634, 6 Lentz (τὸ ὅμοιον ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἢ γένει ἢ εἰδει ἢ σχήματι ἢ ἀριθμῷ ἢ τόνῳ ἢ πῶσει ἢ καταλήξει c. q. s.) et Choerob. I 108, 10 sqq. Hilg.; Anecd. p. 629 sqq. Bekk.; Isid. I 28, 1; v. Usener 'Ber. d. bayer. Akad.' 1892 p. 625 adn.

4 ab diuidendū. || 5 illā. Ineandē || 6 sic in nominatibus Sp., recte || 9 sq. ascribim; unius cuiusq; partes. Qm̄: corr Sciop || 11 non nulla deesse vidit Sp.: cf. VIII 45 || 13 sq. cferendū. Qđ . . . analogias nominatus. ut similis sit nominatus habere, verbis nominatus . . . nominatus paullo minoribus litt. et s. v. scr., ut ab eadem manu in lac postea inserta videantur || 15 sqq. casu. exitu ej. (eius om v, eius<dem modi> Sp.) genere. ut et nom̄ specie simile ut: ubi genere et specie trai Lucbbert | simile bis secl Sp. | non solum <unum, sed> utrumque Mue (sed c. v), fort. recte || 18 unū, n̄ e corr et c. ras (ex m ut vid) || 20 latrunculus: corr Bent || 24 expellant: corr Ald | genere

catis forma[m]. dicam prius de transversis. casuum vocabula alius 23
 alio modo appellavit; nos dicemus, qui nominandi causa dicitur, nomi-
 nandi vel nominativum * * * * * et scopae, non dicitur una scopa: 24
 alia enim natura, quod priora simplicibus, posteriora in coniunctis
 5 rebus vocabula ponuntur, sic bigae, sic quadrigae a coniunctu dictae.
 itaque non dicitur, ut haec una lata et alba, sic una biga, sed unae
 bigae, neque [ut dicitur] ut hae duae latae, albae, sic hae duae bigae
 et quadrigae. item figura verbi qualis sit refert, quod in figura vocis 25
 alias commutatio fit in primo verbo sūt modo sūt, alias in medio,
 10 ut curso cursito, alias in extremo, ut doceo docui, alias co(m)munis,
 ut lego legi. refert igitur ex quibus litteris quodque verbum constet
 maxime extrema, quod ea in plerisque commuta[n]tur. quare in his 26
 quoque partibus similitudines ab aliis male, ab aliis bene quod solent
 sumi in casibus conferendis, recte an perperam videndum; sed ubi-
 15 cunque commoventur litterae, non solum eae sunt animadvertendae,
 sed etiam quae proximae sunt neque moventur: haec enim vicinitas
 aliquantum potes(t) in verborum declinationibus. in quibus figuris non 27
 ea similia dicemus quae similis res significant, sed quae ea forma sint,
 ut eius modi res [similia] ex instituto significare plerumque sole(a)nt,
 20 ut tunicam virilem et muliebrem dicimus non eam quam habet vir
 aut mulier, sed quam habere ex instituto debet: potest enim mulie-
 brem vir, virilem mulier habere, ut in scena ab actoribus haberi vi-
 demus, sed eam dicimus muliebrem, quae de eo genere est quo indutui
 mulieres ut uterentur est institutum. ut actor stolam muliebrem sic
 25 Perpenna et C(a)ecina et (S)purinna figura muliebria dicuntur habere
 nomina, non mulierum. flexurae quoque similitudo videnda ideo quod 28
 alia verba quam vim habeant ex ipsis verbis, unde declinantur, ap-

3 Cf. VIII 7 ibique allata testimonia || 5 Cf. ad 127, 8. 139, 1. 161, 9; Gell.
 XIX 8, 17; GL. IV 432, 25; Lyd. de mens. I 12 = p. 7, 14 W. || 10 Cf. Quint.
 IX 1, 12 (eadem figura dicitur 'cursitare' qua 'lectitare', id est eadem ratione
 declinari) || 16 Cf. Usener l. s. s. de simili Herodiani ratione || 23 sq. Cf. V 131 ||
 25 Cf. VIII 41. 81. IX 41

1 formā dicā. Prius (dicā. ex incohato dicat ut vid) || 3 hic deſ tria f. || in
 exēplari in marg m. 2: tum vacua relictā sunt et reliqua pars versus post tium.
 (quod solum extat in v. 21) et huius paginae v. 18 reliqui — nam et haec pagina
 et tres quae antecedunt v. 39 tantum continent — et proxima pagina tota et eius
 quae sequitur v. 8 primi: post quos 31 (non 32) perscripti sunt: ut in reliqua
 quoque cod. parte 39 v. (non 40) in pagina sunt || 6 lata & alba. || 7 secl Canal
 (ut c. al.) | duę, ę ex incohata l ut vid || 9 in uno: corr Mue | ūbo suit. modo
 suit. alias (accensus add Mue coll. IX 104) || 10 cursu || 11 lege. || 12 cōmutant²:
 corr Canal || 17 add Ald || 19 secl Sp. | solent. ex sol& inter scribendum (non solet
 ex solent): corr Ald || 25 cecina (non cecinna) | S add Aug || 26 Flexurę, F ex J ||
 27 sq. appellarit: corr Pius

p[ell]aret, ut quemadmodum oporteat ut a praetor consul, praetori consuli; alia ex transitu intelleguntur, ut socer macer, quod alterum fit socerum, alterum macrum, quorum utrumque in reliquis a transitu suam viam sequitur et in singularibus et in multitudinis declinationibus. hoc fit ideo quod naturarum genera sunt duo quae inter se con-
ferri possunt, unum quod per se videri potest, ut homo et equus, alterum sine assumpta aliqua re extrinsecus perspicui non possit, ut
29 eques et equiso: uterque enim dicitur ab equo. quare hominem homini similem esse aut non esse, si contuleris, ex ipsis homini<bus> animadversis scies; at duo inter se similiterne sint longiores quam 10 sint eorum fratres, dicere non possis, si illos breviores cum quibus conferuntur quam longi sint ignores; si<c> latiorum atque altiorum, item cetera eiusdem generis sine assumpto extrinsecus aliquo perspicui similitudines non possunt. sic igitur quidam casus quod ex hoc genere sunt, non facile est dicere similis esse, si eorum singulorum 15 solum animadvertas voces, nisi assumpseris alterum, quo flectitur in transeundum vox.

30 quod ad nominat[i]uom similitudines animadvertendas arbitratus sum satis es<se> tangere, haec sunt. relinquitur de articulis, in quibus quaedam eadem, quaedam alia. de quinque enim generibus duo 20 prima habent eadem, quod sunt et virilia et muliebria et neutra, et quod alia sunt ut significant unum, <alia> ut plura, et de casibus quod habent quinos: nam vocandi voce notatus non est. proprium illud habent, quod partim sunt finita, ut hic haec, partim infinita, ut quis [et] quae, [et] quorum quod adumbrata et tenuis analogia, in 25
31 hoc libro plura dicere <non> necesse est. secundum genus quae verba tempora habent neque casus, sed habent personas. eorum declinatum species sunt sex: una quae dicitur temporalis, ut legebam gemebam, lego gemo; altera personarum, ut sero meto, seris metis; tertia rogandi, ut scribone legone? scribisne legisne? quarta respondendi, ut fingo 30 pingo, fingis pingis; quinta optandi, ut dicerem facerem, dicam faciam;

6 Cf. VIII 11 || 7 Cf. VIII 14 || 25 Cf. 177, 28. 178, 6 || 29 sqq. Cf. Diog. Laert. IX 53 sq. (διεῖλε δὲ [scil. Protagoras] τὸν λόγον πρῶτος εἰς τέσσαρα εὐχολήν ἐρώτησιν ἀποκρισὶν ἐντολήν· οἱ δὲ εἰς ἐπτά· διήγησιν ἐρώτησιν ἀποκρισὶν ἐντολήν ἀπαγγελίαν εὐχολήν κλησὶν, οὗς καὶ πνυθμένους εἶπε λόγων); Quint. III 4, 10

1 sq. ut^a p̄tor. c̄sul. p̄tori c̄sulj. (cf. adn.) || 9 homini (in extremo v.): corr Canal || 10 similis. ne || 12 ignorent.: corr Ald || 17 transeundo v || 19 sū. satis (is ex u incohato) ē angere. hec s.: corr Aug || 23 sq. 'ñ ē p̄priū. Illud || 25 qs & quē. & quoz. Quod | secl Sp. c. al. || 26 nec esse ē secūdm gen.; quē (<non> ante est Sp.) || 27 sq. si habent || 29 logo

sexta imperandi, ut cape rape, capito rapito. item sunt declinatum 32
species quattuor quae tempora habent sine personis: in rogando, ut
foditurne seriturne? et fodieturne sereturne? ab respondendi specie
eadem figurae fiunt extremis syllabis demptis; op<t>andi species, ut
5 vivatur ametur, viveretur amaretur. imperandi declinatus sintne habe[n]t
dubitationem et eorum si[n]tne haec ratio: paretur pugnetur, parari
pugnari. accedunt ad has species a copulis divisionum quadrinis: ab 33
infecti et perfecti, emo edo, emi edi; ab semel et s<a>epius, ut scribo
lego, scriptitavi lectitavi; faciendi et patiendi, ut uro ungo, uror ungor;
10 a singulari et multitudinis, ut laudo culpo, laudamus culpamus. huius
generis verborum cuius species exposui quam late quidque pateat et
cuius modi efficiat figuras, in libris qui de formulis verborum erunt
diligentius expeditur. tertii generis, quae declinantur cum tempori- 34
bus ac casibus ac vocantur a multis ideo participalia, sunt hoc ge * * *
15 * * * quemadmodum declinamus, qu<a>erimus casus eius etiam. si is 35
qui finxit poeta aliquod vocabulum et ab eo casu<m> ipse aliquem
perperam declinavit, potius eum reprehendimus quam sequimur. igitur
ratio quam dico utrobique, et in his verbis quae imponuntur et
in his quae declinantur, neque non etiam tertia illa, quae ex utroque
20 miscetur genere. quarum unaqu<a>eque ratio collata cum altera aut 36
similis aut dissimilis, aut s<a>epe verba alia, ratio eadem, et nonnun-
quam ratio alia, verba eadem. quae ratio in amor amori, eadem in
dolor dolori, neque eadem in dolor dolorem, et cum eadem ratio quae
est in amor et [amor et] amoris sit in amores et amorum, tamen ea,
35 quod non in ea qua oportet confertur [a] materia, per se solum efficere
non potest analogias propter disparilitatem vocis figurarum, quod ver-
bum copulatum singulare[m] cum multitudine: ita cum est pro por-
tione, ut eandem habeat rationem, tum denique ea ratio conficit id
quod postulat analogia; de qua deinceps dicam.

30 3. sequitur tertius locus, quae sit ratio pro portione; <e>a graece 37
voca[n]tur ἀνά λόγον; ab analogo dicta analogia. ex eodem genere

5 Cf. *Augustin. pr. dial. 19, 17 Cr.* (item 'scribere' qui dicit incertum est
utrum infinitivo activi an imperativo passivi pronuntiaverit) || 7 Cf. *IX 4* ||
30 Cf. *frgm. 41 W.*; *Quint. I 6, 3*; *Mart. Cap. III 290*; *G.L. IV 74, 23* || 31 Cf.
Aristot. de poet. c. 21 (p. 49, 15 ed. V.: τὸ δὲ ἀνάλογον λέγω, ὅταν ὁμοίως ἔχη
τὸ δεύτερον πρὸς τὸ πρῶτον καὶ τὸ τέταρτον πρὸς τὸ τρίτον e. g. s.)

5 sū ne habent || 6 sint ne hęc || 8 sepius (non sepis) || 10 Huius, Hui in ras ||
14 multis. Ideo | post ge (ge<nus> Mue) reliqua v. 11 pars (13 fere litt.) et re-
liqua paginae pars (28 v.) et proxima pagina tota vacuae sunt: hic deš foŭja IJ. || in
exēplari m. 1 in marg || 15 sq. distinguimus (eius, etiam si v): quamquam vel
sic offendit etiam s. f. || 16 add Canal || 24 Inamor & amor, sed lineola per am post &
ducta, non perducta per omnia || 27 singularē || 27 sq. (et 30) proportionē. cf. § 2 ||
multitudine Ita || 29 .De . . . dicā. || 30 sq. agrece: corr Sp. || 31 analogon.

- quae res inter se aliqua parte dissimiles rationem habent aliquam, si ad eas duas alterae duae res collatae sunt, quae rationem habeant eandem, quod ea verba bina habent eundem λόγον, dicitur utrumque
 38 separatim ἀνάλογον, simul collata quattuor ἀναλογ<ι>α. nam ut in geminis, cum simile<m> dicimus esse Men<a>echmum Men<a>echmo, 5 de uno dicimus; cum similitudine<m> esse in his, de utroque: sic cum dicimus eandem rationem habere assem ad semissem quam habet in arg[um]ento libella ad simbellam, quid sit ἀνάλογον ostendimus; cum utrobique dicimus et in aere et in argento esse eandem rationem, tum.
 39 dicimus de analogia. ut sodalis et sodalitas, civis et civitas non est 10 idem, sed utrumque ab eodem ac coniunctum, sic ἀνάλογον et ἀναλογία idem non est, sed item est congeneratum. quare si homines sustuleris, sodalis sustuleris; si sodalis, sodalitatem: sic item si sustu-
 40 leris λόγον, sustuleris ἀνάλογον; si id, ἀναλογίαν. quae cum inter se tanta sint cognatione, debebis suptilius audire quam dici expectare, 15 id est cum dixero quid de utroque et erit co<m>mune, <ne> expectes, dum ego in scribendo transferam in reliquum, sed ut potius tu perse-
 41 quare animo. haec fiunt in dissimilibus rebus, ut in numeris si con- tuleris cum uno duo, sic cum decem viginti; nam <quam> rationem duo ad unum habent, eandem habent viginti ad decem; in nummis 20 †in similibus sic est ad unum victoriatum denarius, si<c> ad alterum victoriatum alter denarius; sic item in aliis rebus omnibus pro por- tione dicuntur ea, in quo est sic quadruplex natura, ut in progenie cum est filius ad patrem, sic si est filia ad matrem, et ut est in te<m>-
 42 poribus meridies ad diem, sic media nox ad noctem. hoc poetae genere 25 in similitudinibus utuntur multum, hoc acutissime geometricae, hoc in oratione diligentius quam alii ab Aristare<h>o grammatici, ut cum dicuntur pro portione similia esse amorem amori, dolorem dolori, cum ita dissimile[m] esse videant amorem [et dolorem] <amori>, quod est
 43 alio casu, item dolorem dolori, sed dicunt, quod ab similibus. non- 30 nunquam rationes habet implicatas duas, ut sit una directa, altera transversa. quod dico, apertius sic fiet. esto sic expositos esse numeros, ut in primo versu sit unum duo quattuor, in secundo decem viginti

1 it̃ | .Si || 2 alterę "res" due || 3 logon. || 4 ana logon. et analoga. || 5 m add C. F. W. Mue | menechmo. || 6 dici[m]; cū similitudine eē Inhis de utroq; sic || 8 argum̃to: corr Pius | singula^r. (i. e. singulas. potius quam singulā.): corr Pius || 8 et 11 et 14 analogon. || 9 rationē ex significationē (lineola per significationē ducta et ra ante reliqua s. scr.) || 11 sq. analogia || 14 Λογον. | analogian || 16 ne add Sciop || 19 suppl Ald c. al. || 21 in similibus secl Sciop; de in similibus <ut> ante in nummis trai- ciendis cogit. Sp. | s̃iē | add Canal || 22 sq. om̃ib; . P portione || 26 utunt². multū hoc || 28 p portione || 29 dissimilē | secl et suppl Canal || 30 . Sed | dist Christ (pro.) || 31 sic una

quadraginta, in tertio centum ducenti quadringenti. in hac formula
 numerorum duo inerunt quos dixi logoe, qui diversas faciant ana-
 logias: unus duplex qui est in obliquis versibus, quod est ut unus ad
 duo, sic duo ad quattuor; alter decemplex in directis ordinibus, quod
 5 est ut unum ad decem, sic decem ad centum. similiter in verborum 44
 declinationibus est bivium, quod et ab recto casu <declinantur in obli-
 quos et ab recto casu> in rectu(m), ita ut formulam similiter efficiant,
 quod sit primo versu hic albus, huic albo, huius albi, secundo h(a)ec
 alba huic albae, huius albae, tertio hoc album, huic albo, huius albi.
 10 itaque fiunt per obliquas declinationes ex his analogiae hoc genus
 Albius Atrius, Albio Atrio, per directas declinationes Albius Atrius,
 Albia Atria: quae scilicet erit particula ex illa †vicenaria [Atria quae
 scilicet] centenaria formula analogiarum, de qua supra (§ 43) dixi. ana- 45
 logia quae dicitur, eius genera sunt duo: unum deiunctum sic est: ut
 15 unum ad duo sic decem ad viginti; alterum coniunctum sic: ut est unum
 ad duo, sic duo ad quattuor. in hoc quod duo bis dicuntur et tum
 <cum> conferimus ad unum et tunc cum <ad> quattuor, hoc quoque 46
 natura dicitur quadruplex; sic e septem cordis citharae tamen duo
 dicuntur habere tetracorda, quod quemadmodum crepat prima ad quar-
 20 tam cordam, sic quarta ad septimam respondet, media est alterius prima,
 alterius extrema. medici in <a>egroto[s] septimos dies qui observant,
 quarto die ideo diligentius signa morbi advertunt, quod quam rationem
 habuit primus dies ad quartum eandem praesagit habiturum qui est
 futurus ab eo quartus, qui est septimus a primo. quadruplices deiunc- 47
 25 tae in casibus sunt vocabulorum, ut rex regi, <lex legi>, coniunctae
 sunt triplices in verborum tribus temporibus, ut legebam [ab] lego
 legam, quod quam rationem habet legebam ad lego hanc habet lego
 ad legam. in hoc fere omnes homines peccant, quod perperam in

10 Cf. VIII 80 || 20 Cf. *frgm. post Censorin.* 12, 3 p. 90 Jahn et Varr. *frgm.*
 60 p. 188 W. (adde H. Schmidt, *Doctr. temp. expos. histor.* II p. 19) || 21 Cf.
Censorin. d. d. n. XI 6 (Hippocrates quoque alique medici . . . septimum quem-
 que diem crisonem observant). XIV 9; Cels. III 4 (ubi Hippocratis locus citat
 Daremberg: cf. Roscher 'Hebdomadenlehre' p. 67 sq., 'Ennead. Stud.' p. 56 sq.);
 Varro ipse in hebdomadum prooemio talia tractavit: cf. Gell. III 10, 14

2 logoe. (λόγοι Vict) || 6 sq. *suppl Mue* (nisi quod obliquom, ubi obliquos Sp.) |
 Inrecto: corr *Mue* || 8 usu., s ex b | .Hec || 11 Albius ex Alb; (iv^a supra; scr) |
 albo || 12 sq. ex illa vicenaria centenaria plane obscura: v. adn. | atria. quę
 scilicet: secl Sp. || 13 sq. dixi analogia quę dr. ej || 15 sicut: dist *Mue* || 17 *suppl*
Sp. | nunum, sed prius n lineola del | *suppl Sciop* || 18 quadruplex. corr in qua-
 driplex. (lineola per priorem litterae ductum ducta) | cytharę || 20 sq. Media. ē
 . . . extrema. Midici | del Sp. (aegrotis v) || 22 quarto die. Jdeo || 25 sq. *suppl Mue*
 (ante rex regi trai Sp.) | Coniunctę sint || 27 ab lego. hanc || 28 [homines] Sp.

tribus temporibus haec verba dicunt, cum proportionem volunt pronun-
 48 tiare. nam cum sint verba alia infecta, ut lego et legis, alia perfecta,
 ut legi et legisti, et debeant sui cuius<que> generis in coniungendo
 copulari, et cum recte sit ideo lego ad legebam, non recte est lego
 ad legi, quod legi significat quod perfectum, ut haec tutudi, pupugi, 5
 tundo. pungo, tundam pungam; item haec †catus sum, verberatus sum,
 verberabor, iniuria reprehendunt, quod et infecti inter se similia sunt
 et perfecti inter se, ut tundebam tundo tundam et tutuderam tutudi
 tutudero; sic amabar amor amabor, et amatus eram, amatus sum,
 amatus ero. itaque †reprehendunt qui contra analogias dicunt, cur dis- 10
 49 pariliter in tribus temporibus dicantur quaedam verba, natura cum
 quadruplex sit analogia. id nonnunquam, ut dixi, pauciores videtur
 habere partes, sic etiam alias pluris, ut cum est: quemadmodum ad
 tria unum et duo, sic ad sex duo et quattuor, quae tamen quadriper-
 titita comprehenditur forma, quod bina ad singula conferuntur; quod 15
 in oratione quoque nonnunquam reperietur sic: ut Diomedes confertur
 50 Diome<di et Diome>di[bu]s, sic dicitur ab Hercules Herculi et Her-
 culi[bu]s, et ut haec ab uno capite, ab recto casu, in duo obliquos
 discedunt casus, sic contra multa ab duobus capitibus †recti casuum
 confluunt in obliquom unum. nam ut ab his rectis hi a<e>biei, 20
 hae B<a>ebiae fit his B<a>ebieis, sic est ab his hi Caelii, hae C<a>e-
 liae his C<a>eliis. a duobus similibus similiter declinantur, ut fit in
 his nemus olus, nemora olera. alia ab dissimilibus similiter declinan-
 51 tur, ut in articulis ab hic iste, hunc istun<e>. analogia fundamenta
 habet aut a voluntate hominum aut a natura verborum aut re utra- 25
 que. voluntatem dico impositionem vocabulorum, naturam declina-
 tionem vocabulorum, quo decurritur sine doctrina. qui impositionem
 sequetur, dicet, si simile in recto casu dolus et malus, fore in obli-
 quo dolo et malo; qui naturam sequetur, si sit simile in obliquis

17 Cf. VIII 26 ibique adnotata || 18 Cf. IX 79

2 infecti et perfecti Sp. || 4 lego et legebam || 6 sq. [tundo pungo tundam
 pungam] et [verberabor] Sp., recte ut vid (nisi potius cum Mue supplementa in-
 seras) | hec. catus: necatus v; an: haec <cal>catus? certe haec servandum est ||
 7 .Iniuria || 10 an: reprehendundi? (<inique> reprehendunt Christ) || 12 ut pro
 id Canal || 14 sq. trianū (^u m. 2) | an: quadriperdito? | cōphendit² (comprehendit
 Sp.) || 16 .Sicut (cf. § 45) || 17 suppl Sp. | diomedib; . et herculib; .: corr Sp. coll.
 132, 3 || 18 he hic: corr Mue (fuit hic) | a^{he}b recto || 19 recti<s> (vix rectius <ab>
 recti<s>) casibus Sp.: nisi forte recti secludas || 20 abiej, a ex e || 21 sq. cēlii. |
 celiē. his celiis. || 24 istū: corr Mue || 25 <a> re v || 28 solus

Marco Quinto, fore ut sit Marcus Quintus; qui utrumque sequetur, dicet si sit simile, transitus ut est in servus serve, fore ut sit item cervus cerva. co(m)mune omnium est, ut quattuor figurae vocis habeant proportionem declinatus. primum genus est ortum ab similitudine in rectis casibus, secundum ab similitudine quae est in obliquis, tertium ab similitudine quae est in transitibus de casu in casum. primo genere ab imposito ad naturam proficiscimur, in secundo contra, in tertio ab utroque. quocirca etiam hoc tertium potest bifariam divisum tertium et quartum dici, quod in eo vel prosus et rosus potest dici. qui initia faciet analogiae impositiones, ab his obliquas figuras declinare debet; qui naturam, contra; qui ab utraque, reliquas declinationes ab eiusmodi transitibus. impositio est in nostro dominatu, nos in natura(e): quemadmodum enim quisque volt, imponit nomen, at declinat, quemadmodum volt natura. sed quoniam duobus modis imponitur vocabulum aut re singulari aut multitudine, singulari, ut cicer, multitudinis, ut scalae, nec dubium est, quin ordo declinatum, in quo res singulares declinabuntur solae, ab singulari aliquo casu proficiscantur, ut cicer ciceri ciceris, item contra in eo ordine, qui multitudinis erit solum, quin a multitudinis aliquo casu ordiri conveniat, ut scalae scalis scalas: aliud videndum est, cum duplex natura copulata ac declinatum bini fiant ordines, ut est Mars Martes, unde tum ratio analogiae debeat ordiri, utrum ab singulari re in multitudinem an contra. neque enim si natura ab uno ad duo pervenit, idcirco non potest amplius esse in docendo posterius, ut inde incipias, ut quid sit prius ostendas. itaque et hi qui de omni natura disputant atque ideo vocantur physici, tamen ex his ab universa natura profecti retro quae essent principia mundi ostendunt. oratio cum ex litteris constat, tamen eam grammatici de litteris ostenderunt. quare in demonstrando, quoniam potius proficisci [de litteris

13 sq. Cf. VIII 21, al. || 16 Cf. VIII 48. IX 63 || 28 Cf. GL. I 421, 9 (artium genera sunt plura, quarum grammaticae sola litteralis est . . . idcirco litteralis dicta, quod a litteris incipiat)

1 marcū qntū: corr Christ c. al. (<in recto> praem. Sp.) || 3 figūrę vocis (rę, non ceteris litt. detritis) || 7 impositione v; simplicius, sed singulariter possis imposito || 9 ut psus et rosus (o certissima, etsi detrata est scriptura in hac aliisque paginae partibus) || 13 add Steph || 15 multitudine. ex multitudinē. (~ lineola del, e ex 1 et infra 1): multitudinis Sp. || 18 pficiscant: corr Steph || 19 aquo || 21 sq. declinatum v | mas mares Mue, ars artis Sp. olim || 24 apertius Canal (cf. 186, 1) || 25 qđ || 26 phisici | ex his scil. 'posterioribus' || 27 v. ad 28 || 28 sq. constet Sp. | an: grammatici <demum> de? | ostendūnt (sic: v. 27 in eodem verbo utrum u an ū fuerit, dici iam nequit in loco detrato: ubi ostenderunt Sp., ut h. l. v): cf. 186, 1 || 29 pficisse

ostendunt] oportet ab eo quod apertius est quam ab eo quod prius est et potius †quam ab incorrupto principio, ab natura rerum quam ab lubricine hominum, et haec tria quae sequenda magis sunt minus sunt in singularibus quam in <multitudinis, a> multitudine commodius potest ordiri, quod in his principiis minus [o]rationis verbis fingendis. 5 verborum forma<s> facilius <ex multitudinis> singularia videri posse quam ex singularibus multitudinis haec ostendunt: trabes trabs, duces 57 dux. videmus enim ex his verbis trabes duces de extrema syllaba E litteram exclusam et ideo in singulari factum esse trabs dux. contra ex singularibus non tam videmus quemadmodum facta sint ex B et 10 58 S trab[e]s et ex C et S duc[e]s. si mul<ti> tudinis rectus casus forte figura corrupta erit, id quod accidit raro, prius id corrigemus quam inde ordiemur; <ab> obliquis adsumere oportet figuras eas quae non erunt ambiguae, sive singulares sive multitudinis, ex quibus id, cuius 59 modi debent esse, perspicui possi[n]t. nam nonnunquam alterum ex 15 altero videtur, ut Chrysippus (frg. 155 Arn.) scribit, quemadmodum pater ex filio et filius ex patre, neque minus in fornicibus propter sinistram dextra stat quam propter dextram sinistra. quapropter et ex rectis casibus obliqui et ex obliquis recti et ex singularibus multi- tudinis et ex multitudinis singulares nonnunquam recuperari possunt. 20 60 principium id potissimum sequi debemus, ut in eo fundamentum sit [in] natura, quod in declinationibus ibi facilius ratio. facile est enim animadvertere, peccatum magis cadere posse in impositiones eas quae fiunt plerumque in rectis casibus singularibus, quod homines imperiti et dispersi vocabula rebus imponunt, quocumque eos libido invitavit: 25 natura incorrupta plerumque est suapte sponte, nisi qui eam usu 61 in scio depravabit. quare si quis principium analogiae potius posuerit

7 sqq. Cf. frgm. 47 W.; GL. VII 159, 22 (traps et urps . . . licet Varro per b scribenda putet, quia in reliquis casibus b habent) || 16 Cf. Diog. Laert. VII 53 (positai δὲ καὶ κατὰ μετάθεσιν τινα ὡς τὰ λευτὰ καὶ ὁ τόπος) || 24 sqq. Cf. 177, 16. 20; Vitruv. II 1, 1 (fari fortuito coeperunt); Diod. I 8 (ἐκείνων ὡς ἐντοῖς συνταξάντων τὰς λέξεις); Quint. VIII 3, 36 (quae illi rudes homines primique fecerunt) et 6, 31 (qui sermonem primi fecerunt aptantes adfectibus vocem), al.

2 potius quam <a corrupto> Canal (ubi ab incorrupto quam <a corrupto> trai A. Sp.) || 4 supplevimus ducibus Canale (multitudinis) et Sp. (<a multitudine>) | multitudine. Commodius || 5 sq. principib.; corr Ald | del Sp. (est rationis Canal) | fingendis ūboz | s add Sp. | supplevimus duce Groth (singularia <ex multitudinis>) || 7 ex singularib; multitudinis. hęc || 11 dux v (v. s. 111, 6) | similitudinis: corr Mue || 13 suppl Canal | oportere: corr Sp. || 14 multitudines. || 15 debent ex deb& inter scribendum (non debet ex debent) | del Sciop || 16 chrisippus || 18 ppt dextras: corr Laet || 19 sq. singularib; multitudines.: corr Vertr || 22 secl Sp. || 27 deprauavit ex deprauabit (sic B)

in naturalibus casibus quam in <im>positiciis, non † multae in consuetudine occurrent et a natura libido humana corrigetur, non a libidine natura, quod qui impositionem sequi voluerint facient contra[ria]. sin ab singulari quis potius proficisci volet, id illum facere oportebit 62
 5 ab sexto casu, qui est proprius latinus: nam eius casu[sh]is litterarum discriminibus facilius reliquorum varietate<m> discernere poterit, quod ei habent exitus aut in A, ut hac terra, aut in E, ut hac lance, aut in I, ut hac levi, aut in O, ut hoc caelo, aut in U, ut hoc versu. igitur ad demonstrandas declinationes biceps via h<a>ec.
 10 sed quoniam ubi analogia, [a]tria, unum quod in rebus, alterum 63 [alterum] quod in vocibus, tertium quod in utroque, duo priora simplicia, tertium duplex, animadvertendum haec quam inter se habeant rationem. primum ea quae sunt discrimina in rebus, partim sunt 64 quae ad orationem non attineant, partim quae pertineant. non pertinent ut ea quae observant in aedificiis et signis faciendis ceterisque
 15 rebus artifices, e quis vocantur aliae <h>armonicae, sic item aliae nominibus aliis: sed nulla harum fit loquendo pars ad orationem. quae 65 pertinent, res eae sunt quae verbis dicuntur pro portione neque a similitudine quoque vocum declinatus habent, ut Iupiter Marspiter,
 20 Iovi Marti. haec enim genere nominum et numero et casibus similia sunt inter se, quod utraque et nomina sunt et virilia sunt et singularia et casu nominandi et dandi. alterum genus vocale est, in quo 66 voces modo sunt pro portione similes, non res, ut biga bigae, nuptia nuptiae: neque enim in his res singularis subest una, cum dicitur

4 sqq. *GL. I 302, 4 (et V 351, 9)*: ablativum Graeci non habent. hunc tamen Varro sextum, interdum latinum appellat, quia latinae linguae proprius est, cuius vis apud Graecos per genetivum explicabitur; cf. *II 187, 11; IV 377, 17; V 181, 33, al. (quae huc spectant, cum Wilmanns ad fragmenta [111] adhibuerit itemque Funaioli [251])* | Cf. *GL. IV 378, 3. 495, 24* (Latini ablativum elegerunt, ut de ipso regulas ducerent et alios casus, ut sciamus quia ista regula ablativi casus ad nomina graeca non pertinet . . . ablativus autem singularis quinque litteris vocalibus terminatur a e i o u: a, ut ab hac Musa; e partim correpta partim producta, correpta, ut ab hoc pariete, producta, ut ab hoc die; i, ut ab hac puppi; o, ut ab hoc docto; u, ut ab hoc versu. quinque sunt litterae, sed sex regulae propter e, quae nunc producitur nunc corripitur). 543, 22; *V 173, 22. 188, 20* (bene fecerunt Romani ab ablativo singulari sumere regulas . . . quoniam iste proprius ipsorum est *e. q. s.*). 353, 30. 533, 2; *VI 190, 18; VII 342, 18* || 19 Cf. *VIII 49* || 20 sqq. Cf. § 21 || 23 Cf. *ad 127, 10; 139, 1. 161, 9. 188, 5*

1 multę: multa v; an: multae <mendae>? || 4 Inillū: initium *Groth* || 5 casus his: *corr Mue* || 6 sq. an: quod U (*i. e.* quinque) habet exitus? v. *test.* || 8 in .I' ex inhi' (*h lineolis del et .I ex i*) | leui. *priore u litt. ductu (casu?) fere eraso ut leu restare videatur* || 9 una hec: *corr Canal* || 10 sq. *del Ald* | reb; alterū. alterū qđ || 16 armonice. Sic || 17 aliis. Sed || 18 p portione || 20 genera: *corr Mue* (nomin<atu>um *idem*)

biga quadriga, neque ab his vocibus quae declinata sunt, multitudinis significant quicquam: ideo quod omnia multitudinis quae declinantur ab uno, ut a merula merulae, sunt eius modi, ut singulari subiunga(n)tur, sic merulae duae, catulae tres, faculae quattuor. quare cum idem non possit subiungi, † cum dicimus bigae unae, quadrigae duae, nuptiae tres, sed pro eo unae bigae, binae quadrigae, trinae nuptiae, apparet non esse a biga et quadriga [et] bigae et quadrigae, sed ut est huius ordinis una[e] duae tres princip(i)um una, sic in hoc ordine altero unae binae trinae principium est unae. tertium genus est illud duplex quod dixi, in quo et res et voces similiter pro portione dicuntur ut bonus malus, boni mali, de quorum analogia et Aristophanes (*p.* 267 *N.*) et alii scripserunt. etenim haec denique perfecta ut in oratione, illae duae simplices inchoatae analogiae, de quibus tamen separatim dicam, quod his quoque utimur in loquendo. sed prius de perfecta, in qua et res et voces quadam similitudine continentur, cuius genera sunt tria: unum vernaculum ac domi natum, alterum adventicium, tertium nothum ex peregrino hic natum. vernaculum est ut sutor et pistor, sutori pistori; adventicium est ut Hectores Nestores, Hectoras Nestoras; tertium illud nothum ut Achilles et Peles. † de genere multi utuntur non modo poetae, sed etiam plerique † haec primo omnes qui soluta oratione loquuntur dicebant ut qu(a)estorem praetorem, sic Hectorem Nestorem: itaque Ennius ait (*fragm. tr.* 93 *R.*): 'Hectoris natum de Troiano muro iactari'. Accius haec in tragoediis (*inc. fab.* XXXVI *R.*) largius a prisca consuetudine movere coepit et ad formas graecas verborum magis revocare, [et] a quo Valerius (3 *p.* 78 *Fun.*) ait: 'Accius Hectorem nollet facere, Hectora mallet'. quod adventicia pleraque habemus graeca, secutum ut de nothis graecanicis quoque nominatus plurimos haberemus. itaque ut hic alia graeca, alia graecanica, sic analogiae, e quis quae hic not(h)ae fiunt declinationes, de his aliae

5 Cf. ad 187, 23 || 16 Cf. V 10 || 19 Cf. GL. I 23, 4. 68, 22; II 39, 13; *Anecd. Helv.* 116, 27. 132, 28 || 21 Cf. VIII 72 ibique adnotata

2 significant (τ [sic] supra nt et fort. u ex n: sed vix significatu voluit corrigere) || 5 quod non dicimus una biga Sciop (biga una Mue) || 7 del Sp. || 8 sq. unē | .principū una. sic || 12 scripserunt ex dixerunt (eraso fere dix et suprascr. scrips) | .&enī: est enim Sciop || 16 dominatum. || 17 nothū. Ex peregrino hic natū uernaculū ē. || 19 Peleus Laet | .De genere: <secun>do genere Sp. || 20 sq. pleriq; hęc. Primo om̄s q soluta oratione (e ex i) loquuntur: plerique omnes qui soluta oratione loquuntur. haec primo Lachm, qui debuit saltem <antiqui> haec, nisi malis plerique omnes. haec primo q. s. o. l. || 21 p̄torē. sic || 23 lactari (non lactari) || 24 cēpit || 25 reuocare. &quo | del Mue c. al. (a quo et Sp.) | accius ex acciū inter scribendum (~ lineola del) || 26 hētorē || 27 greca secutū. ut | nominatos || 28 plurimus | grecanica

sunt priscoe, ut Ba(c)chidēs et Chrysidēs, aliae iuniores, ut Chrysidēs et Ba(c)chidas; cum his omnibus tribus utantur nostri, maxime qui sequuntur media in loquendo, offendunt minimum, quod prima parum similia videntur esse
5 graecis, unde sint tralata, tertia parum similia nostris.

4. omnis analogiae fundamentum similitudo quaedam, ea, ut dixi 72 (§ 63), quae solet esse in rebus et in vocibus et in utroque; in qua harum parte cumque sit †inferendo et cuius modi, videndum. nam, ut dixi, neque rerum neque vocis similitudo †ad has duplicis quae
10 in loquendo qu(a)erimus separatim satis est, quod utraque parte opus est simili analogias verborum exprimendas: quas ad loquendum ut perducas accedere debet usus. alia enim ratio qua facias vestimentum, alia quemadmodum utare vestimento. usui(s) species videntur 73 esse tres: una consuetudinis veteris, altera consuetudinis huius, tertia
15 neutra. vetera, ut cascus cascī, surus surī; huius consuetudinis, ut albus caldus, albo caldo; neutrae, ut scala scalam, falera faleram. ad quas accedere potest quarta mixta, ut amicitia inimicitia, amicitiam inimicitiam. prima est qua usi antiqui et nos reliquimus, secunda qua nunc utimur, tertia qua utuntur poetae. analogia[e] non item ea 74
20 definienda quae derigitur ad naturam verborum atque illa quae ad usum loquendi. nam prior definienda sic: analogia est verborum similitum declinatio similis, posterior sic: analogia est verborum similitum declinatio similis non repugnante consuetudine co(m)muni. ad quam harum duarum ad extremum additum ¶erit hoc 'ex quadam
25 parte', poetica analogia erit definita. harum primam sequi debet populus, secundam omnes singuli e populo, tertiam poetae. haec dili- 75 gentius quam apertius dicta esse arbitror, sed non obscurius quam de re simili definitiones grammaticorum ¶sunt, ut Aristee, Aristodemi, Aristocli, item aliorum, quorum obscuritates eo minus reprehenden-

1 Cf. *GL. I* 148, 38. 305, 13 || 15 Cf. *Fest.* 297^b, 34 || 17 Cf. *Gell. XIX* 8, 4 et 6; *Non.* 129, 24; *GL. I* 96, 7 || 20 sq. Cf. *Sext. Emp. adv. math. I* § 229 (ἀντὶ γὰρ, φημι δ' ἡ ἀναλογία, ὁμοίων καὶ ἀνομοίων ἐστὶ θεωρία· τὸ δὲ ὁμοίων καὶ ἀνόμοιον λαμβάνετε ἀπὸ τῆς συνήθειας e. q. s.), ut alia mittamus || 25 sq. Cf. *IX* 5 sq. 114

1 sq. bachides. & chrisides. | minores.: corr *Sciop c. al.* | chrisides & bachides. | notas quantitatis add *Christ* | regentes.: corr *Ald* | chrisidas & bachidas. || 3 sqq. loquendo. offendunt minimū. Qd... grecis. unde sint tralata. Tertia. parū || 8 Inferendo.: an: inferendum? || 9 sqq. quas pro quē *Mue*, analogias verborum exprimendas post duplicis reiciens (post quaerimus *A. Sp.*): at melius ad has duplicis quas i. l. q. reicias post simili: v. *adn.* || 13 add *Sp. duce Aug* || 14 inter tres. et una lineolis l del || 15 furus furi.: corr *Scal* || 21 sic, analogia ex sicanalogia || 24 sq. hoc ex quadā parte poetica || 25 sqq. ha2 primā. seq deb& poplās. Secdā omē' singulj e poplō. Tertiā. poetē. || 27 sq. quā. De re || 29 obscuritas^{to}

- dae, quod pleraeque definitiones re incognita propter summam brevitatem non facile perspiciuntur, nisi articulatim sunt explicata(e).
- 76 quare magis apparebit, si erit aperte de singulis partibus, quid dicatur verbum, quid similitudo verbi, quid declinatio, quid similitudo declinationis non repugnante consuetudine co(m)muni, quid ex qua-
- 77 dam parte. verbum dico orationis [vocalibus] partem, quae sit indivisa et minima. si declinationem naturalem habeat, simile[m] verbum verbo tum quo[nia]m et re[m] quam significat et voce[m] qua significat e[s]t in figurae transitu declinationis parile. declinatio est, cum ex verbo in verbum aut ex verbi discrimine, ut transeat mens, vocis 10 commutatio fit aliqua. similitudo declinationis, cum item ex aliqua
- 78 figura in figuram transit, ut id transit, cum quo confertur. adiectum est 'non repugnante consuetudine co(m)muni' (§ 74), quod quaedam verba contra usum veterem inclinata patietur, ut passa Hortensium dicere pro [hac si] cervices cervix, quaedam non, ut si dicas pro 15 fauces faux. ubi additur 'ex quadam parte' (§ 74), significat non esse in consuetudine in his verbis omnis partis, ut declinatum am[ab]o vivo, amor vivor.
- 79 5. quid videretur analogia in oratione et quas haberet species et quae de his sequenda videretur, ut brevi potui informavi; nunc, in 20 quibus non debeat esse ac proinde ac debeat soleat qu(a)eri, dicam. ea fere sunt quattuor genera: primum in id genus verbis quae non declinantur analogia non debet qu(a)eri, ut in his nequam mox vix.
- 80 de his magis in alio quam in alio erratur verbo. dant enim non habere casus mox et vix, nequam habere, quod dicamus hic nequam et 25 huius nequam et huic nequam. cum enim dicimus hic nequam et huius nequam, tum hominis eius, que(m) volumus ostendere esse nequam, dicimus casus, et ei proponimus tum hic [non], cuius putamus
- 81 nequitiam. quod vocabulum factum ut ex non et volo nolo sic ex

14 sq. Cf. VIII 14 ibique adnotata || 15 sq. Cf. GL. I 33, 10. 93, 18. 549, 6; TG. s. faux || 23 Cf. VIII 9 || 25 Cf. GL. I 53, 24 (c. add.) || 29 Cf. GL. I 386, 15 (est enim volo et compositione prima decidit syllaba, sequens non immutatur,

2 add Sciop. || 3 aperte scil. explicatum (apertum Mue, aperte <dictum> Sp.) || 6 parte verbum · dico · | secl Sp. (fuitne vocabulū pro verbum?) || 7 sq. eo minima si | declinationē, ē ex is | del Sciop | simīlē. ūbū ūbo. Tū qm | m bis del Mue || 9 ē

Infigura etransitu (u ex ū, ~ lineola del) || 11 'cū Itē || 14 Inclinata · patiet' ut || 15 dicere · p | secl Sp. (fuitne ac si pro ut si sequenti?) || 17 del Laet (ab amo Sp.) ||

18 iuvo et iuvor Laet c. al. | an: ab amo amor, <non a> vivo vivor? || 20 potuit Informavit. (extrema t utriusque verbi lineola del) || 21 queri · dicā · || 27 que | ostendere. ēē || 28 tū hic · n cuius (non secl Sp.) || 29 [factum] ut vel ut factum Sp.: ubi distinguimus ante ut cum Gellio suppletentes velut factum <detritu>: ut

M. TERENTI VARRONIS DE LINGVA LATINA

LIBRORVM XI—XXIV AD CICERONEM FRAGMENTA

6. Cf. VII 90 (?). VIII 2. 20. 24. X 30 (in hoc libro). 33.

XI

- *7 [24]. potestatis nostrae est illis rebus dare genera, quae ex natura genus non habent.
- **8 (8 [245]). genera dicta a generando . . . (Varro ait) genera tantum illa esse quae generant.
- **9 (9 [246]). (dicit Varro) nullam rem animalem neutro genere declinari.
- **10 (10 [247]). quando dubitamus principale genus, redeamus ad diminutionem et ex diminutivo cognoscimus principale genus.

6 GL. V 318, 31 (et ubi auctoritas maiorum genus tibi non demonstraverit, quid ibi faciendum est? scripsit Varro ad Ciceronem 'potestatis . . . habent') = *Anecd. Helv. CCVI*; cf. *Isid. I 7, 28* || 8 GL. IV 492, 37 (Varro dicit genera dicta a generando. quidquid enim gignit aut gignitur, hoc potest genus dici et genus facere e. q. s.) et GL. V 159, 23 (Varro ait 'genera . . . generant': illa proprie dicuntur genera. quodsi sequemur auctoritatem ipsius, non erunt genera nisi duo: masculinum et femininum e. q. s.); cf. II 141, 4; IV 407, 39; V 318, 17 (genera quare dicta? a gignendo, eo quod de masculino et feminino oriuntur ista alia genera e. q. s.). 343, 7; *Anecd. Helv. 251, 9*. *Isid. I 7, 28* || 10 GL. V 41, 24 (ostrea [ostria] si primae declinationis fuerit sicut Musa, feminino genere declinabitur, ut ad animal [animam: corr. Keil; animans Putsch.] referamus; si[c] ad testam, ostreum [ostrium] dicendum est neutro genere et ad secundam declinationem, ut sit huius ostrei t[er]siciui ostri [huic ostreo Keil. an: sicut — sic Putsch. — <ostium> ostii?], quia dicit[ur] Varro 'nullam . . . declinari'); cf. *Serv. in Georg. I 207* (secundum artem haec ostrea et hae ostreae dicimus: nullum enim habet latinitas nomen animalis quod neutri sit generis e. q. s.); GL. I 57, 24 (dicenda haec ostrea feminina singulari numero, quia ita ab eruditis non vane adnotatum est, nullius animalis speciale nomen inveniri quod neutrale sit); IV 493, 20; VII 110, 17. 282, 17; *Isid. XII 6, 52* || 12 GL. V 164, 13 (ait Plinius Secundus secutus Varronem: 'quando . . . genus'. puta, arbor ignoro cuius generis sit. fac diminutivum arbuscula. ecce hinc intellegis et principale genus quale sit e. q. s.); cf. *Quint. I 6, 4. 6* (eius [scil. analogiae quam proxime ex graeco transferentes in Latinum proportionem vocaverunt] haec vis est, ut id quod dubium est ad ali-

**11 (11 [248]). <h>ypocorismata semper generibus suis und<e oriuntur consonant, pauca dissonant, velut haec rana> hic ranunculus, hic ung<u>is haec ungula, h<oc glandium haec glandula, hic panis hic pastillus et> hoc pastillum, . . . haec beta
 5 hic betace<us, haec malva hic malvaceus,> hoc pistrinum haec pistrilla, ut Terentius in Ad<elphis (584), hic ensis haec ensicula et hic ensiculus:> sic in Rudente (1156) Plautus.

**12 (12 [249]). dies communis generis est. qui masculino genere dicendum putaverunt, has causas reddiderunt, quod dies festos
 10 auctores dixerunt, non festas, et quartum et quintum kalendas, non quartam nec quintam, et cum hodie dicimus, nihil aliud quam hoc die intellegitur. qui vero feminino, catholico utuntur, quod ablativo casu E non nisi producta finiat, et quod deminutio eius diecula sit, non dieculus, ut ait Terentius (*Andr.* 710): 'quod tibi addo dieculam'. Varro autem
 15 distinxit, ut masculino genere unius diei cursum significare<t>, feminino autem temporis spatium. quod nemo servavit.

13 (25 [16]). catinuli.

*14 (13 [25]). hic n<a>evus.

quid simile de quo non quaeritur referat et incerta certis probet. quod efficitur . . . et deminutione . . . deminutio genus modo detegit, et [ut *Vsener*] . . . funem masculinum esse funiculus ostendit); *GL.* I 155, 13. 326, 9. 535, 19; II 102, 1; IV 20, 27; V 48, 12. 198, 32

1 *GL.* I 37, 13 ('hypocorismata . . . pastillum', ut Varro dixit, 'haec beta . . . Plautus'); cf. I 155, 13. 535, 21. 551, 36. 94, 2 (deminutionis inaequalitas dura est, ut iuvenis iuvenculus, canis catulus, pulvis pulvisculus, vinum vinulum [*an: villum?*], talus taxillus, panis pastillus, homo homunculus et homuncio, piscis pisciculus et pisculus). 326, 26 (sunt item quae non servant genera, quae ex nominibus primae positionis acceperunt, ut scutum scutula scutella, pistrinum pistrilla, canis canicula, rana ranunculus, unguis ungula ungella ungellula); II 115, 6. 12 (. . . hic qualus hoc quasillum, pistrinum pistrilla, haec acus hic aculeus et praeterea anguis anguilla, unguis ungula, nubes nubilum *e. q. s.*); IV 376, 7. 432, 15; V 199, 3. 346, 26; VII 395, 11; *Don. in Ad.* IV 2, 45; *Serv. Dan. in Aen.* II 324; *TG.* s. pistrilla et ranunculus et diecula; *Isid.* I 28, 4 || 8 *GL.* I 110, 8 (dies . . . servavit); cf. II 158, 12; IV 89, 19. 210, 6 (. . . observabimus tamen secundum veteres hanc differentiam, qui spatium diurnae lucis significantes τὴν ἡμέραν masculino genere dixerunt . . . feminino autem genere absolute tempus); *Anecd. Helv.* CCXV 34. 83, 12. 133, 12. 245, 17; *Non.* 522, 2 (diem volunt, cum feminino genere dicimus, tempus significare, masculino diem ipsum: nos contra invenimus *e. q. s.*); *Serv. Dan. in Aen.* II 324; *Serv. in Aen.* V 783. X 467; *Don. in Andr.* IV 2, 27; *schol. in Verr.* I 6; *TG.* s. dies || 18 *GL.* I 79, 23 (catinus . . . deminutive catillus fit . . . sed Varro ad Ciceronem XI 'catinuli' dixit, non catilli); cf. I 326, 7 (catinus catinulus catellulus) || 19 *GL.* V 584, 27 (n<a>evus generis neutri, sed <masculini, ut *suppl Haupt*> Varro ad Ciceronem 'hic n<a>evus')

1 sqq. quae in cod. evanuerunt, habet ed. princ. confirmantibus locis parallelis,

nisi quod hic pastillus *suppl Keil* || 3 ^{anguilla} unguis haec ungula: *v. test.* || 10 ut quartum || 12 intellegatur || 16 distinxit et: *corr Putschius*

- *15 (14 [26]). (Varro ait) talia (vocabula) ex Graeco sumpta (si suum genus non retineant) ex masculino in femininum (latine) transire et A littera finiri: ὁ κοχλίας haec cochlea, (<ὁ> 'Ερμῆς <haec> herma,) ὁ χάρτης haec charta, ὁ γανσάπης haec gausapa. 5
- *16 (16 [27]). vas [terminata] et sis faci[un]t genetivo et dis: hoc vas huius vasis, . . . hic vas huius vadis.
- **17 (15 [253]). vis [scil. terminata] et ipsa tertiae sunt declinationis et similem nominativo faciunt genetivum: hic civis huius civis, haec vis huius vis et plurali hae vis . . . : nam hae vires 10 numero semper plurali declinantur.
- *18. senatus et domus et fluctus, qui est patrius casus ab eo quod est senatus domus fluctus; huic senatui domui fluctui ceteraque is consimilia pariter.
- **19 (18 [254]). dicimus enim . . . ab hoc canali siti tussi febr. 15 maiore tamen ex parte forma mutata est: ab hoc enim cane orbe carbone turre falce igne veste fine monte fonte ponte strig<i>le tegete ave asse axe nave classe dicimus.

1 *GL. II 333, 9* (antiquissimi . . . et hic gausapes et haec gausapa et hoc gausape et plurale neutri haec gausapa . . . protulisse inveniuntur . . . Varro vero de lingua latina ait 'talia . . . gausapa') et *I 104, 13* (Varro autem ait vocabula ex Graeco sumpta, si suum genus non retineant, ex masculino in femininum latine transire et A littera terminari, velut κοχλίας cochlea, Ἑρμῆς herma, χάρτης charta, ergo γανσάπης gausapa); cf. *I 108, 4* (. . . neutraliter hoc margaritum dicere vitiosum est, et tamen multi dixerunt, ut . . . Varro epistularum [epistularum *Ritschl*] VIII margaritum unum, margarita plura; sed idem Varro saepe et alii plures margarita feminine dixerunt, in genetivo tamen plurali non nisi feminino genere margaritarum) || 6 sq. *GL. IV 30, 26* (vas . . . huius vasis: utrumque Varro ait de lingua latina: hic vas huius vadis); cf. *IV 19, 16*; *VI 482, 7*; *II 155, 22*; *239, 1*; *I 146, 24*; *VII 293, 31*; *312, 21* || 8 *GL. IV 30, 30* (vis . . . hae vis, sicut <Luc>retius [renęus *Vindob.* ritiennus *Paris.*: corr. ex 19, 22; cf. *Lucr. II 586. III 265*] et Varro: nam . . . declinantur); cf. *VIII 7*; *GL. VI 482, 10* (vis tertiae . . . declinantur); *II 249, 9* (haec vis huius vis, cuius plurale similiter vis tam Lucretius quam Sallustius protulerunt) || 12 *Gell. IV 16, 1* (M. Varronem et P. Nigidium, viros Romani generis doctissimos, comperimus non aliter elocutos esse et scripsisse, quam senatus . . . pariter dixisse . . . Caesar, gravis auctor linguae latinae . . . in libris quoque analogicis omnia istiusmodi sine <I> littera dicenda censet); cf. *Non. 484, 14*; *GL. I 130, 12*; *143, 12* || 15 *GL. I 122, 23* (amni Maro [georg. *III 447*] . . . ubi Plinius eodem libro: ab antiquis, inquit, quos Varro reprehendit, observatio omnis illa damnata est, non quidem in totum. dicimus enim, inquit, ab hoc . . . dicimus); cf. *IX 112*; *GL. I 47, 14*; *120, 24*; *122, 22*; *139, 17*

1 sqq. uncis inclusa supplevimus ex altero test. (v. s.), unde etiam a littera corrigitur pro aliter ea sim.: ibidem graeca latine scribuntur, graece cum discrepantiis leviusculis in priore || 6 delevimus (apud Varronem scil., non apud testes) | hic vas huius vadis trai Sp. (cf. test.); de hoc vasum huius vasi cogit. Keil, recte fort. apud Varr., certe non apud testes (cf. *Mart. Cap. III 295*; *GL. I 146, 24*) || 9 hic add ex altero test. (v. s.) || 10 pluraliter Paris.

20 (19 [13]). rure ordinatum arbustum.

**21 (20 [255]). falcium falces, non falceis, facit nec has merceis
nec hos axeis luntreis ventreis stirpeis urbeis corbeis vecteis
† inepteis.

5 22 (21 [14]). (Varro scil. dicit) horum poematorum et his poematis
oportere dici.

23 (23 [15]). (Varro commemorat) git ... per omnes casus id nomen
ire debere.

XIII

10 24 (30 [17]). palpetras.

25 (31 [18]). (Varro putat) olivo et oxo .. fieri.

XVIII

26 (33 [19]). quibus nos in hoc libro proinde ut nihil intersit utemur
indiscriminatim promisce.

XXII

15

27 (34 [20]). rure veni.

XXIII

28 (35 [21]). ingluvies tori sunt circa gulam, qui propter pingue-
dinem fiunt atque interiectas habent rugas.

1 *GL. I 142, 18* (rure Terentius in Eunuchio [971] ... itaque et Varro ad Ciceronem ..., quem Plinius ad eundem XI 'rure ordinatum arbustum' dixisse laudat, sed et Terentium in Adelphis [542] ... sed et Titinium in Hortensio [60 R.] ... cum nemo dubitet); cf. *fragm. 27* || 2 *GL. I 129, 19* (quorum nominum genetivi pluralis ante VM syllabam I litteram merebuntur, accusativus, inquit Plinius, per EIS loquatur, montium monteis, licet Varro, inquit, exemplis hanc regulam confutare temptarit istius modi 'falcium ... tinepteis'. et tamen manus dat praemissae regulae ridicule, ut exceptis his nominibus valeat regula); cf. *VIII 66 sq.*; *GL. I 129, 25. 137, 23. 139, 22. 144, 27*; *VII 33, 1*; *II 360, 7* || 5 *GL. I 141, 29* (Varro ... ad Ciceronem XI horum ... dici); cf. *fragm. 52. 53* || 7 *GL. I 131, 7* (git. Varro ad Ciceronem XI per ... debere commemorat; vulgo autem hoc gitti dicunt. itaque ut Plinius *e. q. s.*); cf. *34, 27. 35, 28. 102, 7. 546, 36. 551, 17*; *VII 274, 7*; *Anecd. Helv. 123, 31*; *TG. s. v.* || 10 *GL. I 105, 14* (palpetras per T Varro ad Ciceronem XIII dixit; sed Fabianus ... palpebras per B; alii dicunt palpetras genas, palpebras autem ipsos pilos); cf. *VII 110, 19*; *Serv. in Aen. IV 30* (palpebras quae a palpitatione dictae sunt) = *Isid. XI 1, 39. diff. rer. 54*; *Lact. de opif. d. 10, 1* || 11 *GL. I 139, 15* (Varro ad Ciceronem XIII 'olio et oxo putat fieri' inquit Plinius *e. q. s.*) || 13 *Non. 127, 24* (indiscriminatim, indifferenter. Varro de lingua latina lib. XVIII 'quibus ... promisce') || 16 *GL. I 142, 18* (Varro ad Ciceronem XXII 'rure veni'); cf. *fragm. 20* || 18 *Serv. Dan. in Georg. III 431* (Varro ad Ciceronem in libro XXIII: ingluvies tori, inquit, sunt ... rugas. sed nunc pro gula positum); cf. *schol. Bern.*; *Fest. Pauli 112, 2*; *Isid. X 138*; *GL. VII 110, 4. 121, 5. 276, 12*; *TG. s. v.*

1 ambustum || 3 lyntreis | curueis: *corr ed. princ.* || 4 nepteis *ed. princ.*, inerteis *Keil*; *an*: menteis? cf. *VIII 67*

XXIV

29 (36 [22]). (*ἀξιώματα* Varro appellat) alias profata alias proloquia. — proloquium est sententia in qua nihil desideratur. erit autem planius quid istud sit, si exemplum eius dixerimus. *ἀξιώμα* igitur, sive id proloquium dicere placet, huiusce modi est: 5 ‘Hannibal Poenus fuit’, ‘Scipio Numantiam delevit’, ‘Milo caedis damnatus est’, ‘neque bonum est voluptas neque malum’; et omnino quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum sententia, ut id necesse sit aut verum aut falsum esse . . . sed quod Graeci *συννημμένον ἀξιώμα* dicunt, id alii 10 nostrorum adiunctum, alii conexum dixerunt. id conexum tale est: ‘si Plato ambulat, Plato movetur’, ‘si dies est, sol super terras est’. item quod illi *συμπεπλεγμένον*, nos vel coniunctum vel copulatum dicimus, quod est eiusdem modi: ‘P. Scipio Pauli filius et bis consul fuit et triumphavit et 15 censura functus est et collega in censura L. Mummii fuit’. in omni autem coniuncto si unum est mendacium, etiamsi cetera vera sunt, totum esse mendacium dicitur. nam si ad ea omnia, quae de Scipione illo vera dixi, addidero: ‘et Hannibalem in Africa superavit’, quod est falsum, universa quoque 20 illa quae coniuncte dicta sunt propter hoc unum quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera non erunt. est item aliud, quod Graeci *διεξενγμένον ἀξιώμα*, nos disiunctum dicimus. id huiusce modi est: ‘aut malum est voluptas aut bonum aut neque bonum neque malum est’. omnia autem quae 25

2 *Gell. XVI 8* (cum in disciplinas dialecticas induci atque imbui vellemus, necessus fuit adire atque cognoscere quas vocant dialectici *εἰσαγωγάς*. tum quia in primo *περὶ ἀξιωμαίων* descendum, quae M. Varro alias . . . proloquia appellat, commentarium de proloquiis L. Aelii, docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quaesivimus . . . sed M. Varro in libro de lingua latina ad Ciceronem quarto vicesimo expeditissime ita finit: proloquium . . . falsum esse, id a dialecticis *ἀξιώμα* appellatum est, a M. Varrone sicut dixi proloquium . . . sed quod Graeci . . . neque currere); *Ps.-Apol. περὶ ἐρμην.* 176, 12 *Th.* (est una . . . absolutam sententiam comprehendens, sola ex omnibus veritati aut falsitati obnoxia, quam vocat . . . Varro proloquium . . . Graeci . . . *ἀξιώμα*); *cf. VI 56; Diog. Laert. VII 65* (*ἀξιώμα δὲ ἐστὶν ὃ ἐστὶν ἀληθὲς ἢ ψεῦδος . . . ὥς ὁ Χρύσιππος φησὶν ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς ὅροις* οἷον ‘ἡμέρα ἐστὶ’ [*cf. ibid. 56*] ‘*Δίον περιπατεῖ*’); *Mart. Cap. IV 389 sq.* (quod ergo fuerit ex nominativo casu nominis et tertia verbi persona coniunctum, proloquium dicitur, ita ut iam necessario aut verum sit aut falsum aut dubium e. g. s.). *IV 417. V 536; Don. in Andr. I 1, 18; Augustin. princ. dial. 3; Isid. II 31, 1; rhet. L. min. 246, 2 H.; TG. s. conexus*

5 huiuscemodi *vel* huiusmodi || 14 eiuscemodi *Gronov*, huiusmodi *Wilm* || 25 bonum neque malum *vel* malum neque bonum

disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet, eorumque opposita, quae ἀντιτελέεα Graeci dicunt, ea quoque ipsa inter se adversa esse. ex omnibus quae disiunguntur unum esse verum debet, falsa cetera. quodsi aut nihil omnium verum aut omnia plurave quam unum vera erunt aut quae disiuncta sunt non pugnant aut quae opposita eorum sunt contraria inter sese non erunt, tum id disiunctum mendacium est et appellatur παραδιεξυγμένον, sicuti hoc est, in quo quae opposita non sunt contraria: 'aut curris aut ambulas aut stas'. nam ipsa quidem inter se adversa sunt, sed opposita eorum non pugnant: non ambulare enim et non stare et non currere contraria inter sese non sunt, quoniam contraria ea dicuntur quae simul vera esse non queunt: possis enim simul eodemque tempore neque ambulare neque stare neque currere.

15 30 (37 [23]). cum indidem haurierint.

LIBRORVM DE LINGVA LATINA

INCERTAE SEDIS FRAGMENTA INCERTAQUE

- 31 [32]. procures qui processerunt ante alios: unde et procures tigna quae alia tigna porro excesserunt.
- 20 32 (24 [28]). senior et iunior comparativi sunt per inminutionem.
- 33 (38 [30]). caput . . . quod hinc capiant initium sensus ac nervi.
- 34 (39 [31]). (Varro dicit) alam culmum fabae.

15 *GL. II 540, 3* (invenitur tamen etiam haurivi vel haurii. Varro in XXIII [vel XXIII] 'cum . . . haurierint') || 18 *schol. cod. Ambr. in Aen. III 58* (procures Varro ad Ciceronem dixit 'procures . . . excesserunt'); *Serv. in Aen. I 740* (procures autem ideo secundum Varronem principes civitatis dicuntur, quia eminent in ea, sicut in aedificiis mutuli quidam, hoc est capita trabium, quae procures nominantur); *TG. s. v.* (Varro dixit ligna esse tectis prominentia, quod procedunt extra parietes sic appellata); *cf. Serv. Dan. in Aen. III 58; Isid. IX 4, 17* || 20 *Serv. in Aen. V 409* (secundum Varronem senior . . . inminutionem . . . ergo senior non satis senex sicut iunior non satis iuvenis, intra iuvenem sicut pauperior intra pauperem. dicit autem hoc Varro in libris ad Ciceronem) *et in Aen. VI 304* (senior est virens senex ut iunior [vel iuvenior] intra iuvenem est: quam rem a Varrone tractatam confirmat et Plinius); *cf. GL. II 90, 1. 92, 6; Don. in Eun. prol. 4. Hec. prol. II 3. Phorm. II 3, 15; Isid. XI 2, 25. diff. 531* || 21 *Lactant. de opif. d. 5, 6* (in summo vero constructionis eius . . . caput conlocavit, in quo esset regimen totius animantis datumque illi hoc nomen est, ut quidem Varro ad Ciceronem scribit, quod . . . nervi) = *Isid. XI 1, 25 (cf. diff. rer. 50)* || 22 *Serv. plen. in Georg. I 75* (nonnulli proprie calamos lupinorum alas dici putant, ut Aelius . . . <Varro> de lingua latina alam culmum fabae dic[it vel (dic)i docet])

1 disiunguntur vel adiunguntur || 5 disiuncta vel adiuncta || 12 contraria ea vel contrarie || 13 possis vel posses || 15 haurierint vel haurierunt || 20 senior et iunior vel iuvenior et senior

- **35 (26 [261]). de quattuor coniugationibus quae pertinent ad verba quae analogiae parent . . . (exposita et Varroni).
- **36 (27 [262]). sapivi et sapui.
- **37 [263]. (verbis) quibusdam deest praeteritum perfectum et omnia quae ex eo nascuntur, ut ferio sisto tollo fero aio furo. 5
- **38 (28 [250]). in Odyssia vetere (*frg. 3 B.*) . . . et in Nelei carmine (*frg. 1 B.*) . . . cum A puera.
- **39 (29 [258]). Leontion et Chrysion et Phanion ex neutris Graecis 'feminina [neutra] fecere et Plautus quod dixit 'haec Phronesium' (*Truc. 323*) et Caecilius 'Leontium' (*frg. XXXVI R.*) 10
Varroni autem placet talia nomina dativo tantum casu et ablativo declinari, de ceteris vero sic efferri ut nominativo.

1 *GL. I 371, 23* (in capite 'de speciebus temporis praeteriti perfecti': haec de quattuor . . . parent, quarum exempla passim perscripta sunt et sunt nota: . . . sunt enim evidenter exposita et Varroni Menippeo) || 3 *GL. II 499, 17* (sapio tam sapui vel sapii quam sapivi [vel sapivi vel sapii quam sapui] protulisse auctores inveniuntur: Probo tamen sapui placet dici [*GL. IV 36, 12, ubi non sapio sapui pro rapio rapui corrigendum cum Struvio, sed inserendum ex VI 488, 8*], Charisio sapui vel sapivi [*I 246, 11*], Aspro sapivi et sapui secundum Varronem, quod Diomedes [*I 369, 25*] etiam approbat; Nonius tamen Marcellus de mutatis coniugationibus sic ponit [*508, 16*]: 'sapivi pro sapui'; cf. *V 433, 14* (sapio sapivi) || 4 *GL. II 418, 27* (sunt alia verba, quibus desunt diversa tempora usu deficiente, non ratione significationis. et quibusdam . . . furo, quod Varro ponit) || 6 *GL. I 84, 5* (puer et in feminino sexu antiqui dicebant, ut Graeci *ὁ παῖς καὶ ἡ παῖς*, ut in Odyssia vetere, quod est antiquissimum carmen: 'mea puer, quid verbi ex tuo ore audio?' et in Nelei carmine aequo prisco: 'saucia puer filia sumam': ubi tamen Varro cum A puera putat dictum; sed Aelius Stilo, magister eius, et Asinius contra); cf. *GL. II 230, 27* (puer pueri, cuius femininum puera dicebant antiquissimi . . . Livius in Odyssia: 'mea puera, quid verbi ex tuo ore supra fugit?' idem alibi 'puerarum manibus confectum pulcherrime' e. g. s.). *562, 8; VII 103, 4; Non. 156, 11* (puerae pro puellae Varro Devictis *περὶ φιλο-νυκίας* . . . idem de Vita p. R. lib. II e. g. s.); *Don. in Andr. III 2, 10* || 8 *GL. I 104, 1* (Leontion . . . nominativo); cf. *Don. in Phorm. I 2, 102; GL. II 215, 18 sqq.; TG. s. Leontium et Chrysium*

2 Menippeus quod Varro dicitur (v. test.) nequaquam indicat agi de sat. Menippea, ut cum Keilio de lacuna verbisque male insertis cogitandum sit || 8 thyrsion et faunion: corr. Sp. (Chrysion Wilms.) || 9 seclusimus; nostri v, unde lac post fecere sign Keil || 12 in ceteris v; possis: de<ficere genetivum, in> ceteris coll. Wilmanns p. 35: sed vide adn.

M. TERENTI VARRONIS
RELIQVORVM DE GRAMMATICA LIBRORVM
FRAGMENTA

DE ANTIQVITATE LITTERARVM

AD L. ACCIVM

II

- 40 (103 [1]). (Varro docet) lingua Chaldaeorum singularum nomina
5 litterarum ad earum formas esse facta et ex hoc certum fieri
eos esse primos auctores litterarum, sive quod simplicia haec
et stabilia esse debent quasi fundamentum omnis doctrinae
immobile sive quod nec aliter apud Latinos poterant esse,
cum a suis vocibus vocales nominentur, semivocales vero in
10 se desinant, mutae a se incipientes vocali terminentur, quas
si flectas, significatio quoque nominum una evanescit.
- 41 (104 [2]). (Varro docet) litteras XVI fuisse, postea tamen crevisse
et factas esse XXIII . . . qui illam litteram fecit, qui illam
. . . et cur tot sint et quare eo ordine positae et quare isdem
15 nominibus vocentur.

4 *GL. II 7, 27* (sunt indeclinabilia tam apud Graecos elementorum nomina quam apud Latinos, sive quod a barbaris inventa dicuntur, quod esse ostendit Varro in secundo de antiquitate litterarum docens lingua . . . evanescit) || 12 *Contaminavimus ex GL. V 108, 10* (Varro docet in aliis libris quos ad Accium [actium *codd.*] scripsit litteras . . . XXIII. tamen primae quae inventae sunt fuerunt XI, postea quae inventae sunt fuerunt XVI; postea autem XXIII factae sunt. illic commemoratur, qui . . . illam) et 98, 20 (litterae apud maiores nostros non fuerunt XXIII, sed XVI. postea additae sunt aliae . . . habemus hoc in libris ad Accium [attium vel actium *codd.*] apud Varronem et cur . . . vocentur); cf. *GL. II 11, 1; VI 11, 5. 23, 14. 194, 10; VII 325, 1; Plin. VII 192; Tac. ann. XI 14; non recte huc rettulit Keil in adn. IV 519, 11: v. frg. 67*

1 *om Hieron. ind. || 4 sqq. initium fragmenti (usque ad auctores litterarum) una cum verbis inducentibus (quod esse ostendit e. q. s.) pauci libri servarunt (unus [om. esse et docens l. Ch. s. n. l.] in marg., alter in schedula)*

- **42.** Palamedes . . . et tabulam ipse invenit ad comprimendas otiosi seditiones exercitus . . . secundum quosdam ipse repperit litteras. quae res forte sit dubia, tamen certum est *X ab hoc inventas cum H aspiratione.
- **43** (105 [241. 240]). Varro dicit consonantes ab E debere incipere, quae semivocales sunt, et in E debere desinere, quae mutae sunt. ideo illae quae non ab E incipiunt neque in E desinunt possunt pati calumniam, ut nec litterae videantur aut non sint necessariae, ut sunt in semivocalibus X et Z. non enim sunt necessariae: nam duplices sunt, quia ex ali<i>s litteris 10 fieri possunt. ex mutis remouentur propter illam quam diximus rationem H K Q : H, quod adspiratio sit, non littera, K et Q ideo, quod C littera harum locum possit implere.
- **44** (94 [242]). nomen unius cuiusque litterae omnes artis latores (praecipueque Varro) neutro genere appellari iudicaverunt et 15 aptote declinari iusserunt.

DE ORIGINE LINGVAE LATINAE

AD CN. POMPEIVM MAGNVM

LIBRI III (?)

I

20

45 (106 [295]). οὐδὲ ἀγνοήσας ὁ Πρωμύλος ἢ οἱ κατ' αὐτὸν δεικνύται κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὴν Ἑλλάδα φωνήν, τὴν Αἰολίδα

1 *Serv. in Aen. II 81* (Palamedes lapidibus interemptus est. hunc autem constat fuisse prudentem. nam et tabulam . . . exercitus, ut Varro testatur. secundum . . . aspiratione); cf. *Auson. Technop. XIII de litt. monos. Gr. et L. 25* (p. 167 *Peip.*: . . . Palamedica porrigitur Φ) || 5 *GL. IV 520, 18* (Varro dicit consonantes . . . implere) et *II 13, 8* (auctoritas quoque tam Varronis quam Macri teste Censorino nec K nec Q nec H in numero adhibet litterarum); cf. *Quint. I 4, 9; GL. I 423, 10; IV 368, 7. 422, 15; V 101, 14. 110, 3; VI 5, 24. 7, 4. 8, 16. 33, 28. 195, 19; VII 14, 12. 22, 17. 52, 3. 53, 5. 539, 12; Anecd. Helv. 225, 6; Mart. Cap. III 252, 259; Isid. I 4, 4. 10 sqq. || 14 GL. IV 48, 37* (nomen litterae est quo appellatur. sane nomen . . . iusserunt); cf. *GL. V 26, 32. 111, 10 || 21 Lyd. de mag. I 5 = p. 11, 15 W.* (Κρυῖνος προσηγορεύθη [scil. ὁ Πρωμύλος] οἰοῖναι κύριος, καὶν εἰ Διογενιανῶ τῷ λεξ<ικ>ογράφῳ ἄλλως δοκῇ· οὐδὲ . . . λέγω, ὥς φασιν ὁ τε Κάτων ἐν τῷ περὶ Πρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, Βάρρων τε ὁ πολυμαθέστατος ἐν προοιμίῳ τῶν πρὸς Πομπήιον αὐτῷ γεγραμμένων, Εὐάνδρου . . . φωνήν. ἡ γὰρ γραμματικὴ παρὰ ταύτην εἰσαγομένη ἐτυμολογία, μετὰ συγγνώμης, βεβίασται· ἀπὸ Κύρεως γάρ, πολλήνης Σαβίνων, οὕτως αὐτὸν παρονομασθῆναι βούλονται, καίπερ οὐχ ὁμώμενον ἐκεῖθεν, ἐπὶ δὲ τοῦ Παλατίνου βουνοῦ τεχνήντα τε παρὰ ταῖς ὁχδαῖς τοῦ Τιβέριδος καὶ τραφέντα ἐκεῖ. κυρίου γάρ ἐαντοῦ καὶ δεσπότας, ἀλλ' οὐ βασιλέας, τύραννοι φιλοῦσι καλεῖσθαι); cf. *de l. l. V 21 s. f.; Plut. Qu. R. 59; GL. VI 194, 11*

3 ante χ 2 litt. del in uno cod.: supplementa incertiora ob discrepantias testium || 7 illae quia: corr Keil || 10 sunt quae: corr Keil || 17 sqq. de origine linguae latinae III Hieron. ind.: ubi ad Cn. Pompeium Magnum add Wilmanns praeeunte Ritschelio || 22 ἐκεῖνο ex ἐκείνου cod.

λέγω, . . . Εὐάνδρου καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχάδων εἰς Ἰταλίαν
ἐλθόντων ποτὲ καὶ τὴν Αἰολίδα τοῖς βαρβάρους ἐνσπειράν-
των φωνήν.

46 (107 [3]). ut Ion scribit, quinta vicesima est littera, quam vocant
agma, cuius forma nulla est et vox communis est Graecis et
Latinis, ut his verbis: 'aggulus aggens agguilla iggerunt'. in
eius modi Graeci et Accius noster bina G scribunt, alii N
et G, quod in hoc veritatem videre facile non est. similiter
'ageps agcora'.

V (?)

47 (108 [296]). τὴν ὅλην κατασκευὴν τοῦ <πε>ριζώματος οἱ Γάλλοι
καρταμέραν, ἣν τὸ πλῆθος καρτάλαμον ἐξ ιδιωτείας ὀνομάζει.
ὅτι δὲ οὐ Ῥωμαικὸν τοῦτ' ἐστὶ τὸ ῥηματίον, μάρτυς ὁ Ῥωμαῖος
Βάρρων ἐν βιβλίῳ πέμπτῳ περὶ Ῥωμαϊκῆς διαλέκτου, ἐν ᾧ
διαρθ<ρ>οῦνται, ποῖα μὲν τις λέξις Αἰολικῇ, ποῖα δὲ Γαλλικῇ,
καὶ ὅτι ἑτέρα μὲν [ῆ] Θούσκων, ἄλλη δὲ Ἐτρούσκων, ὧν συγ-
χυθεῖσθ' ἢ νῦν κρατοῦσα τῶν Ῥωμαίων ἀπετελέσθη φωνή.

ΠΕΡΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ

III

20 48 [50]. prop[r]ius proxime. in his extra consuetudinem communem
frequenter perfectis uti solet Plautus, ut in Aulularia (668):
'ea sublevit os mihi p[l]enissime' et in Mostellaria (656): '<ita
mea consilia perturbat paenissime' et in Cistellaria (63)>: 'quid
faciam? in latebras condas pectori penitissimo' et in Curcu-
lione (121): 'salve oculissime homo'.

4 GL. II 30, 12 (sequente G vel C pro ea [scil. N] G scribunt Graeci et
quidam tamen [etiam Ritscheli] vetustissimi auctores Romanorum euphoniae
causa bene hoc facientes, ut Agchises ageps aggulul aggens: quod ostendit
Varro in primo de origine linguae latinae his verbis: 'ut Ion . . . agcora'); cf. Gell.
XVIII 14, 7; GL. VI 8, 11. 16, 13. 19, 11 || 11 Lyd. de mag. II 13 = p. 69, 18 W.
(φίβουλαν αὐτὴν [scil. τὴν-περόνην] πατριῶς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ βάλλειον τὸν ζωστήρα
λέγουσι, τὴν δὲ ὅλην . . . φωνή); cf. TG. s. cartalama || 20 GL. I 189, 25 (conlata
sunt adverbia. Varro sic ait in III περὶ χαρακτήρων: propius . . . homo. sed num
'oculissime' βραχέως legendum?); cf. TG. s. prope et Isid. IX 6, 3; GL. II 99, 17;
Fest. 178, 22

1 Ἀλκὰδων cod.: corr Fuss || 5 ἄγγυα ten Brink | nulla, set vox Ritsche-
lius || 6 agguilla vel agguilla vel agguilla vel agguilla || 7 eiusmodi vel huiusmodi
vel huiusmodi || 8 sq. facile videre <est, in illo> non est Ritscheli || 11 et 15
add Fuss || 16 secl Wuensch; an ἡ Θούσκων ad Ἐτρούσκων adscriptum expulit velut
Σαβίνων vel Ὀσκων vel Ὀπικῶν? cf. p. 1, 5 sqq. || 18 sq. om. ind. Hier. || 22 sq. suppl. Keil

QVAESTIONVM PLAVTINARVM

LIBRI V

II

- 49 [51]. amussis est aequamen, levamentum, id est apud fabros tabula quaedam, qua utuntur ad saxa coagmentata. Plautus * * 5
- 50 [52]. satura est uva passa et polenta et nuclei pini ex mulso conspersi. ad haec alii addunt et de malo Punico grana.

DE SIMILITVDINE VERBORVM

LIBRI III

II

- 51 (109 [4]). pix singulariter dicitur.
- **52 (98 [256]). glossemata ut toreumata enthymemata noemata schemata poemata et his similia omnia . . . dativo et ablativo plurali in BVS derigit (*scil.* regula), quia singularis ablativus E littera finiatur.

DE VTILITATE SERMONIS

IV

- 53 (110 [5]). aenigmati Varro . . . quamquam ab hoc poemate his poematibus facere debeat, tamen consuetudini et suavitati

4 *Non.* 9, 3 (examussum dicitur examine ad regulam vel coagmentum . . . Varro . . . idem Quaestionum Plautinarum lib. II: 'amussis . . . Plautus'); cf. *Paul. Fest.* 6, 9; *GL. I* 198, 26; *TG. s. v.* (*inter alia* regulae vel tabulae quibus utuntur artifices ad saxa: unde adverbium diximus examussum) || 6 *GL. I* 486, 7 (satura autem dicta . . . sive a quodam genere farciminis, quod multis rebus refertum saturam dicit Varro vocitatum. est autem hoc positum in secundo libro Plautinarum quaestionum 'satura . . . grana'); cf. *Fest.* 314^b, 25 || 11 *GL. I* 91, 26 (pix singulariter dicitur, ut ait Varro de similitudine verborum II, quamvis Vergilius dixerit [*Georg. III* 450] 'Idaeasque pices et pingues unguine ceras') et *V* 587, 14 (pix generis feminini, ut Varro 'Idaeasque pices'); cf. *GL. IV* 31, 30; *V* 108, 14; *Isid.* XVII 7, 72; *TG. s. v.* || 12 *GL. I* 131, 10 (glossemata . . . omnia Varronis regula, inquit Plinius, dativo . . . finiatur. melior tamen ratio est quam sub A littera dedi [cf. *frg.* 53]; et ideo haec et eius modi ex alia formula genitivum pluralem et ex alia dativum sumunt, horum glossematum his glossemati[bus]); cf. *GL. II* 356, 25 || 18 *GL. I* 123, 3 (aenigmati Varro de utilitate sermonis III. ait enim Plinius, quamquam . . .tribuendam, ut in Aceste et Anchise Maroni diximus placitum, et quia . . . alligari); cf. *frg.* 15; *GL. I* 141, 29 (poematorum et in II et in III [*scil.* libro de poematis] idem Varro adsidue dicit et his poematis, tamquam nominativo hoc poematum sit et non hoc poema); *V* 357, 18 (Graeca neutra quae E littera correpta terminantur, ut ab hoc schemate . . . liberum est nobis et ad nostram regulam declinare, ut horum schematum his et ab his schematibus, et in contrarium ducere, quia nostra non sunt, ut schematorum schematis declinemus, sicut plerumque et in Cicerone et in Varrone legimus)

1 sq. quaestionum Plautinarum V *ind. Hier.* || 5 coagmentanda Iunius | Plautus *secl. Lindsay:* ubi lac sign Schoell || 6 satyra | pinci pro pini ex Leo || 8 sq. de similitudine uerborum III *ind. Hier.* || 16 om *ind. Hier.*

aurium censet summam esse tribuendam . . . et quia Graeca nomina non debent Latinis <regulis> alligari.

DE SERMONE LATINO

AD MARCELLVM

LIBRI V (?)

I

54 (48 [33]). 'Cretum' Cicero Tusculanarum libro II (34) 'Cretum legis', 'Cretenses' Ennius (*ann. 604 V.*²).

II

10 55 (54 [35]). quae Graeci dicunt aenigmata, hoc genus quidam ex nostris veteribus scirpos appellaverunt. quale est . . . : 'semel minusne an bis minus sit, non sat scio, an utrumque eorum: ut quondam audiui dicier, ipsi Iovi regi noluit concedere' (Terminus).

15 56 (53 [34]). aeditumum dici oportere censet (Varro) magis quam aeditum, quod alterum sit recenti novitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum.

7 GL. I 124, 12 (Cretum . . . Ennius, ut Varro libro I de sermone Latino scribit: *ubi nil nisi Cretenses Ennius huic libro tribuerunt Wilm. et Funaioli c. al.: v. adn.*; cf. *Serv. in Aen. IV 70* (Graece Κρής facit . . . Latine Cretensis facit) || 10 *Gell. XII 6* (quae . . . est, quod nuper invenimus per hercle anticum perquam lepidum tribus versibus sena[to]ris compositum aenigma, quod reliquimus inenarratum, ut legentium coniecturas in requiringdo acueremus. versus tres hi sunt 'semel . . . concedere'. hoc qui nolet diutino apud sese quaerere, inveniet quid sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum libro secundo); cf. *Cato or. frg. 24 P.*; *Liv. I 55*; *Ovid. Fast. II 669*; *Lact. inst. I 20, 38*; *Serv. in Aen. IX 446*; *Augustin. de civ. d. IV 23, al.* || 15 *Gell. XII 10* (aeditumus verbum Latinum est et vetus ea forma dictum qua finitimus et legitimus: sed pro eo a plerisque nunc aedituus dicitur nova et commenticia usurpatione quasi a tuendis aedibus appellatus . . . M. Varro in libro secundo ad Marcellum de Latino sermone aeditumum . . . incorruptum); cf. *p. 96, 4 ibique adnotata*; *Cic. top. 36* (in quo [scil. postliminio] Servius noster ut opinor nihil putat esse notandum, nisi 'post' et 'liminium' illud productionem esse verbi volt, ut in finitumo legitimo aeditumo et non plus inesse 'tumum' quam in meditullio 'tullium')

2 *suppl. Fabricius* || 3 *sqq. de sermone latino V ind. Hier. (aperte errans in antiquitatum libris): quem secuti septimo vel VII apud Rufinum bis aut errori aut mendo (VII ex III) tribuerunt cum Iahnio Wilm., Funaioli, al.; at rectius Ritschelii duplici testimonio fidem habuisse videtur: ex quo utrum VII fuerint omnino vel adeo plures nescimus* || 12 non sit sat (vel sed): *trai ed. vet. (sit del Scal, sit nescio corr Freinsheim)* | at utrumque *Hertz* || 13 ipsi dicier ioui: *trai Buecheler duce Scal* (d. I. i.)

III

- 57 (62 [36]). faenerator . . . a faenore est nominatus; faenus autem dictum . . a fetu et quasi a fetura quadam pecuniae parientis atque increscentis. idcirco et M. Catonem et ceteros aetatis eius feneratorem sine A littera pronuntiasse tradit (Varro),⁵ sicuti fetus ipse et fecunditas appellata.
- 58 (63 [37]). utrumque mulieres et epicrocum viri quoque habitarunt.

V

- **59** (80 [322]). et in carmine et in soluta oratione genera dicendi probabilia sunt tria, quae Graeci *χαρακτῆρας* vocant nominaque¹⁰ eis fecerunt *ἄδρὸν ἰσχνὸν μέσον*. nos quoque quem primum posuimus uberem vocamus, secundum gracilem, tertium mediocrem. uberi dignitas atque amplitudo est, gracili venustas et subtilitas, medius in confinio est utriusque modi particeps. his singulis orationis virtutibus vitia agnata sunt pari numero,¹⁵ quae earum modum et habitum simulacris falsis ementiuntur. sic plerumque sufflati atque tumidi fallunt pro uberibus, squalentes et ieiunidici pro gracilibus, incerti et ambigui pro mediocribus. vera autem et propria huiusce modi formarum exempla in Latina lingua M. Varro esse dicit ubertatis Pa-²⁰ cucium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium. sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero sunt tria in tribus: magnificum in Ulixe et ubertum, subtile in Menelao et cohibitum, mixtum moderatumque in Nestore. animadversa eadem tripertita varietas est in tribus philosophis,²⁵

2 *Gell. XVI 12, 7* (faenerator enim, sicuti M. Varro in libro tertio de sermone Latino scripsit, a faenore . . . dictum ait a fetu . . . appellata) et *Non. 54, 2*; cf. *118, 17*; *Fest. Pauli 86, 1* (fenus et feneratores . . . a fetu dicta, quod crediti nummi alios pariant) et *94, 1*; *Isid. X 97* || *7 Non. 318, 26* (habitare est inhabitare, habere, uti. Varro sermone Latino lib. III 'utrumque . . . habitarunt') || *9 Gell. VI 14* (et in carmine . . . sobria. unum quodque autem genus, ut diximus, cum caste pudiceque ornatur, fit illustrius, cum fucatur atque praelinitur, fit praestigiosum); cf. *schol. in Dion. Thr. p. 449, 26 Hilg., al.*; *Quint. XII 10, 58*; *Fronto p. 54, 11 N.*; *rhet. L. min. p. 126, 1. 438, 9. 515, 27. 561, 7 H.*; *schol. Bern. p. 742, 58 H.*; *T.G. s. character et gracilis*; v. *Rabe de Theophr. libris περὶ λέξεως* (Bonnae a. 1890) p. 11 sq., *Vsener l. s. s. p. 607 sq.*, *Kayser de vet. arte poet. quaest. sel. p. 63. 81* || *18 sqq. Cf. Fronto p. 113 extr. N.* || *20 sqq. Cf. Quint. XII 10, 64*; *Auson. prof. Burdig. XXI 16 sqq. grat. act. VIII 19 et epist. XII 10 sq. P.* || *25 sq. Cf. (Varro apud) Gell. XVII 21, 48 (et Maer. I 5, 14 ex Gellio VI 14)*; *Cic. de or. II 155. Tusc. IV 5. Acad. prior. II 137. ad Att. XII 23, 2*; *Plut. Cato mai. XXII (Plin. VII 112)*; *Aelian. V. H. III 17*; *Lact. inst. V 14, 3*

11 apponiex. (vel -ixc) non mecon: corr Gronov | nos quoque vel nosque

quos Athenienses Romam ad senatum populi <R.> legaverant
 impetratum, uti multam remitteret, quam fecerat is propter
 Oropi vastationem. ea multa fuerat talentum fere quingen-
 tum. erant isti philosophi Carneades ex academia, Diogenes
 stoicus, Critolaus peripateticus. et in senatum quidem intro-
 ducti interprete usi sunt C. Acilio senatore: sed ante ipsi
 seorsum quisque ostentandi gratia magno conventu hominum
 dissertaverunt. tum admirationi fuisse aiunt Rutilius (*hist.*
R. fragm. 3 P.) et Polybius (*XXXIII 2 p. 1287 H.*) philoso-
 phorum trium sui cuiusque generis facundiam. violenta, in-
 quiunt, et rapida Carneades dicebat, scita et teretia Critolaus,
 modesta Diogenes et sobria.

60 (81 [40]). ἡθῆ . . . nullis ali<is> servare convenit . . . quam Titinio
 Terentio Att<a>e; πᾶθῆ vero Trabea . . . Atilius Caecilius fa-
 cile moverunt. 'egone illam? qu<a>e illum? quae me? quae
 non? sine modo, mori me malim: sentiet qui vir siem' (*Ter.*
Eun. 65): praecise . . . : generat animi passionem. quod novi
 generis cum non sit interiectio sed ademptio, tamen interiecti
 animi causa vocitamus. 'tu me homo adigis ad insaniam'
 20 (*Ter. Ad. 111*): irascentis et haec oratio est, licet nulla sit
 interiecta particula. 'tun consulis quicquam?' (*Ter. Ad. 127*):
 et haec irascentis oratio est. 'tremo horreoque, postquam
 aspexi hanc' (*Ter. Eun. 84*): adfectus ob amorem. 'heus, heus
 pater, heus Hector' (*trag. fragm. inc. inc. X R.*): a dolore
 35 mentis adfectae. 'mane mane, porro ut audias' (*ibid. XLI*):
 cupiditatis adfectus est.

61 (83 [41]). later lutum iugmenta.

13 *GL. I 241, 27* (ἡθῆ, ut ait Varro de Latino sermone libro V, nullis . . .
 convenit, inquit, quam . . . Trabea, inquit, Atilius . . . praecise, inquit Varro:
 generat . . . est); *cf. Don. in Eun. I 1, 20. V 8, 20. Andr. I 5, 36. 50; Serv. in*
Aen. I 135; Quint. IX 2, 54; Macr. IV 6, 20 sqq.; Isid. II 14. 21, 36, al. || 27 GL.
I 135, 17 (later an lateris? et huic nominativum singularem ablativus restituet
 singularis, si E litteram deponat. Varro de sermone Latino V 'later . . . iugmenta');
cf. Non. 131, 8; GL. I 328, 24. 552, 11; II 189, 11. 228, 20; III 145, 10; V 138, 5
(nominativo later non dicitur, quamvis apud Probum invenimus hic later). 187, 1;
Anecd. Helv. 244, 12; TG. s. v.

1 sq. add Hertz (*dubitanter*) | legauerant impetratum (*sic Macr.*) vel legaue-
 runt imperatum | remitteret et fecerat (*sic Macr.*) vel remitterent et fecerant ||
 6 cecilio vel cecilio (caelio *Macr.*) || 8 dissertauerant vel dissertauerunt || 13 nul-
 lus ali: *corr Ritschl* || 14 pathe || 15 illamq; || 17 p̄cise | *ante generat distinximus* ||
 23 heu[s] *ter Ribbeck* || 24 adolere || 27 iugmenta<tum> *Wilm*

62 (87 [42]). domi suae.

63 (88 [43]). mutuo.

VII (?)

64 (67 [38]). clausulas quoque primum appellatas dicunt, quod clauderent sententiam, ut apud Accium (665 R.): 'an haec iam oblitus sunt Phryges?' nonnunquam ab his initium fit, ut apud Caecilium (280 R.): 'dei boni, quid hoc?' apud Terentium (*Ad. 610*): 'discrucior animi'.

(**)65^a. trochaicus idem se<(pte)>narius et quadratus. hic si verus est, omnes septem trochaeos habet et semipedem [id est unam 10 syllabam]: cuius exemplum tale est: 'immerens anus virente secta pinus in Crago'. hic fit, cum ad iambici veri principium additur pes trisyllabus amphimacrus.

65^b (73 [39]). at in extremum senarium totidem semipedibus adiectis fiet comicus quadratus, ut <est> hic: 'heri aliquot adulescentuli coimus in Piraeo' (*Ter. Eun. 539*).

*66 (74 [46]). quare in huiusce modi locis poni oportet notam I transversam inter syllabas, frequentius ad extremum versum senarium et similes, si pro longa brevem habebunt extremam, ut in hoc: 'amicus summus meus et popularis Geta' (*Ter. Phorm. 35*). 20

LIBRORVM DE SERMONE LATINO

INCERTAE SEDIS FRAGMENTA INCERTAQUE

**67 [239]. litterae Latinae cum XXIII sint, Varro XVII dicit esse: ceteras superfluas putat (*vel* quidam Latino sermoni sufficere

1 *GL. I 126, 22* ('domi suae' Varro de sermone Latino libro V: nec enim potest adverbium dici, cui 'suae' pronomen adest); *cf. III 68, 6* (sponte sua et mane primo nomina esse ostenduntur coniunctione aliorum casualium, ut domi suae); *IV 152, 21*; *TG. s. domus* (domi humi et cetera adverbia sunt) || 2 *GL. I 205, 15* ('mutuo', ut Varro de sermone Latino V loquitur, in cognomine [cognōe] est; mutue vero ut docte sic [dici?] putant), nec non et illi qui de differentiis scribunt: *de verbis corruptis* in cognomine est, quae num ad Varronem pertineant dubitari potest, v. adn. || 4 *GL. VI 556, 7* (Varro in septimo [vel in VII vel UII] 'clausulas . . . animi'); *cf. 60, 28. 79, 1 = 557, 13*; *I 300, 23*; *Fest. Pauli 56, 8*; *Isid. I 39, 24* || 9 *GL. I 507, 23* (trochaicus . . . amphimacrus. hic recipit pedes sui generis quam rem de iambico diximus); *cf. VI 134, 7. 393, 2280. 640, 31*: verba exhibita coll. *fragm. sequenti Varroni atque huic maxime loco vindicavit Westphal* || 14 *GL. VI 556, 14* (idem Varro in eodem septimo [vel UII] de lingua Latina ad Marcellum sic dicit 'at in . . . Piraeo'); *cf. fragm. 95* || 17 *GL. VI 555, 11* (Varro de lingua Latina ad Marcellum sic: 'quare . . . Geta') || 23 *GL. IV 519, 11* (litterae . . . putat) *et I 423, 31* (quidam . . . et Z); *cf. I 8, 16. 423, 10*; *IV 368, 7*; *VI 5, 24. 195, 19*; *VII 382, 6*; *Isid. I 4, 10*; v. ad *fragm. 43*

3 *cf. ad 203, 3 sqq.* || 9 hic si uersus *vel* hic seuerus *vel* hic uerus || 10 *sq. seclusimus* (apud Varronem scil., non apud testem) || 12 grago || 14 at *vel* aut || 15 fiat: *corr Wilm | suppl Keil* | aliquod || 17 I transuersam *vel* in transuersum

decem et septem litteras crediderunt, si quidem ex viginti tribus una aspirationis nota est H, una duplex X, duae supervacuae K et Q, duae Graecae Y et Z).

**68 (43 [269]). lacrumae an lacrimae, maxumus an maximus et si
 5 qua similia sunt quomodo scribi debe<a>nt quaesitum est. Terentius Varro tradidit Caesarem per I eius modi verba solitum esse enuntiare et scribere: inde propter auctoritatem tanti viri consuetudinem factam.

**69 (44 [272]). per adiectionem illa videntur esse vitiosa, quod
 10 Accius (*p. 30 Funai.*) geminatis vocalibus scribi natura longas syllabas voluit, cum alioqui adiecto vel sublato apice longitudinis et brevitatis nota posset ostendi. nam singulares vocales et produci et corripri possunt. unde etiam Lucilius in VIII saturarum de orthographia praeciens ait (351 *M.*):
 15 'A primum est, hinc incipiam et quae nomina ab hoc sunt: deinde "A primum" longa, <"ab"> brevis syllaba: nos tamen unum hoc faciemus et uno eodemque ut dicimus pacto scribemus: "pacem placide" "Ianium aridum acetum", *Ἀρες Ἀρες* Graeci ut faciunt'. itemque quod Lucilius ubi I exile est per se iubet scribi, at ubi plenum est praeponendum esse E[i] credit his versibus (358 *sqq. M.*): 'm<(e)>ille hominum, duo m<(e)>ilia, item huc E utroque opus, m<(e)>il[l]e<s>, m<(e)>ilitiam. tenues I: pilam, in qua lusimus; pilum, quo piso, tenues; si plura haec feceris pila, quae iacimus, addes E, peila ut plenius fiat'. quam inconstantiam Varro arguens . . . (dicit) in
 20 plurali quidem numero debere <E> litterae I praeponi, in singulari vero minime . . . singularis numerus per unam I lit-

4 *GL. VII 150, 10* (lacrumae . . . factam) = *Isid. I 27, 15*; cf. *Quint. I 7, 21* (optimus maximus, ut mediam I litteram quae veteribus V fuerat acciperent, Gai primum Caesaris inscriptione traditur factum); *GL. VI 9, 3*; *VII 24, 13. 49, 19. 67, 3. 75, 12* || 9 *GL. VII 18, 12* (primum igitur per adiectionem . . . Varro arguens in eundem errorem diversa via delabitur dicens in plurali . . . minime, cum alioqui i non aliud in singulari quam <in plurali neque aliud in media *suppl. Keil*> quam in extrema syllaba sonet, ut in verbis manifestum est *e. g. s.*) et 32, 21 (singularis . . . pronuntientur); cf. *Quint. I 4, 10. 7, 14sq.*; *GL. II 298, 4*; *VI 8, 13. 17, 25*; *VII 55, 25—56, 14*

5 add Carrio || 6 tradidit vel tradit || 7 enuntiare vel adnuntiare (*ex aenuntiare?*); et enuntiare *Keil*, *via recte* || 10 *sq.* longas vel longa || 14 nono vel uim (*i. e. UIII*) || 16 *supplevimus* || 17 eodemque vel eodem quod || 18 apec ape E vel arpe . cape e: *corr Dousa* || 20 esse ei vel esse: *corr Putschius* || 21 *sq.* e quater add *Scal* | duo milia vel II || 22 huce: *corr Marx* | mille: *corr Scal* || 23 ludimus *Scal* | ipso: *corr Scal* || 24 *sq.* adde se (*vel adesse*) pella: *corr Scal* | plenius vel plenus || 26 add *Goidanich* praecunte *Keilio* (litterae i e) et *Vsenero* (I litterae E): cf. ad 20

teram scribitur, ut docilis facilis, pluralis autem per E et I, ut facileis docileis, ut ex hoc appareat, singularisne[m] sit appellatio an pluralis. aureis quas modo aetheris scribimus modo quibus audimus: nec minus a nobis I singularis in fraude[m] produci potest, <si EI,> ut vidi, scribitur. si autem cum eadem [i] littera aliud breve aliud longum est, ut illa [et] pila, apices ibi poni debent, ubi [h]isdem litteris alia atque alia res designatur, ut vénit et venit, áret et aret, légit et legit ceteraque his similia; super I tamen litteram apex non ponitur: melius enim I <in> pila in longum producet. ceterae vocales quom eodem ordine positae diversa significant, apice distinguuntur, ne legens dubitatione impediatur, hoc est ne † in os hos aedes pronuntietur.

**70 (45 [271]). mium et commircium quoque per I antiquis relinquamus, apud quos aequae et Mircurius per I diceba[n]tur, quod mirandarum rerum esset inventor . . . item miis per I, non meis per E, ut Terentius (*Heaut.* 699): 'at enim istoc nihil est magis, Syre, miis nuptiis adversum'.

**71 (46 [270]). est quaedam littera in F litterae speciem figurata, quae digamma nominatur, quia duos apices ex gamma littera habere videatur. ad huius similitudinem soni nostri coniunctas vocales digammon appellare voluerunt, ut est votum virgo. itaque in prima syllaba digamma et vocalem oportuit poni Fotum Firgo: quod et Aeoli<s> fecerunt et antiqui

7 Cf. *Quint.* I 7, 2 sq.; *GL.* I 434, 9 || 14 *GL.* VII 77, 12 (mium . . . inventor, ut [sic] *Ritschelius*: et] Varro dicit: nostris iam auribus sed<et> [supplevimus coll. *Quint.* XI 3, 40; placet *Keil* praefate <secus placet> scilicet *Ritschelio*] per E, ut et [sic] *Ritschelius*: et ut] Mercurius et commercia dicantur. item . . . adversum) || 19 *GL.* VII 148, 5 (est quaedam . . . VA<V>) et II 15, 1 (V vero loco consonantis posita eandem prorsus in omnibus vim habuit apud Latinos quam apud Aeolis digamma: unde a plerisque ei nomen hoc datur, quod apud Aeolis habuit olim F digamma, id est VAV ab ipsius voce profectum teste Varrone et Didymo, qui id ei nomen esse ostendunt); cf. *GL.* II 11, 5. 27, 13; I 75, 4. 422, 21. 425, 32; IV 367, 18. 476, 13; V 27, 19. 105, 3; VI 14, 24. 15, 3; VII 12, 11. 17, 2. 58, 4. 302, 6. 538, 21; *Anecd. Helv.* 223, 24; *Quint.* I 4, 7. XII 10, 29; *Don.* in *Ter. Andr.* I 2, 2. III 4, 1; *Isid.* I 4, 8; v. *Reppe de L. Annae Corn.* p. 67

1 scribitur ut vel scribitur | i vel ie || 2 singularis item; singularis I Vsener, utrum singularis Keil || 3 aetheris vel aethereis || 4 audimus ne vel audiuimus nec | a nobis vel anubis || 5 m add Vsener | supplevimus | autem vel aut || 6 deleuimus || 7 et seclusimus || 9 sq. apex inponitur (vel imp.) | suppl Vsener || 11 quia: corr Vsener, quae Keil || 12 distinguuntur ne legens vel distinguuntur neglegens || 13 ne in os (ex hos) hos vel nemo hos: v. adn. || 14 nimium: corr. Commelinus (ni pertinet ad praecedentia mendo dubia) | commercium: corr Iunius || 15 mercirius: corr. Iunius (cf. *CIL.* I n. 59. 1500) || 19 <apud Graecos> est Keil || 20 quae duos || 21 uideatur vel uidetur || 24 quam vel quae: corr Carrio | addidimus coll. p. 9, 20. 31, 21. 32, 7 (Aeoles Keil, Aeolii Wilm)

nostri, sicut scriptura in quibusdam libellis declarat. hanc litteram Terentius [us] Varro dum vult demonstrare, ita perscribit: VA<V>.

**72 (47 [274]). non care<n>t quaestione etiam plebs et urbs et Pelops, quae Varro ita distinguit, ut per B et S ea nominativo casu putet esse scribenda, quae eandem litteram genetivo <singulari> reddant, ut plebs plebis, urbs urbis, ea vero per P et S, quae similiter genetivo eiusdem [modi] numeri in PIS excurrant, ut Pelops Pelopis.

10 **73 (50 [275]). delirus placet Varroni, non delerus: non enim, ut quidam existimant, a Graeco tracta vox est *παρά τὸ ληρ<ε>ιν*, sed est latine <denominata a lira, id est a> sulco. ita sicuti boves, cum se a recto actu operis detorserint, delirare dicuntur, sic qui a recta via vitae ad pravam declinant per similitudinem translationis item delirare existimantur. placet etiam ut Delmatiam quoque, non Dalmatiam pronuntiemus, quoniam a Delmino maxima civitate tractum nomen existimatur. ferias etiam, non fereas, quoniam apud antiquos fesiae, non feseae dictae sunt. item arispex ab ari[u]ga quae esset hostia, non aruspex.

20 **74 (51 [276]). intervallum duas L habet: vallum enim ipsum non

4 GL. VII 27, 11 (non . . . Pelopis. sed nobis utrumque [utcumque *Niebuhr*ius] per PS videtur esse scribendum, quoniam ex his ψ littera constat) et 159, 22 (traps [ab eo quod dicitur trabis *secl Keil*] et urps per P debent scribi, licet Varro per B scribenda putet, quia [vel quod] in reliquis casibus B habent [vel habent B]; sed tamen cum ψ littera Graeca nullo modo transferri poterit in usum nostrum et vis eius per P et S litteras scribatur, necessarium est, ut ubi ψ Graecum sonat, apud nos . . . per has litteras scribatur); cf. GL. II 33, 3. 43, 9; VI 20, 11; VII 14, 7. 21, 6. 61, 5. 73, 12. 156, 23. 161, 17. 303, 8. 307, 14 || 10 GL. VII 72, 22 (nec non et ibi $\delta\rho\theta\omicron\epsilon\pi\epsilon\iota\alpha$ $\delta\rho\theta\omicron\gamma\alpha\phi\iota\alpha$ coniuncta est, ubi quaeritur faenoris an faeneris <elegantiores> dicant [*supplevimus* — cf. p. 211, 2 — dicamus *Wilmanns*, <dicendum sit et per E faeneris> dicamus *Keil*], quoniam nomen inde tractum dicimus faeneratorem. item facineris, non facinoris, quoniam facinerosum vocamus. sic etiam delirus . . . aruspex) et 155, 6 (placet etiam . . . feseae dicebantur); cf. GL. I 76, 19; IV 198, 19; VII 109, 6. 270, 20; *Non. 17, 32*; *Isid. X 78. diff. 140*; *TG. s. delirus* || 17 Cf. GL. VII 301, 22 || 19 Cf. ad 31, 2 || 21 GL. VII 151, 3 (intervallum . . . dicuntur); cf. *Hygin. grom. p. 6, 1*; GL. VII 303, 23; *TG. s. v.*

1 nostri vel non || 2 sq. usu raro dum | perscribit vel percribit | add *Ritschl* || 4 sq. caret vel paret: corr *Keil* | et pelops vel e pelops | ita vel . n. ad || 6 scribenda quae vel scribe nouamque quae || 7 suppl *Keil* || 8 p et s vel ps | *secl ed. Basil.* | pis vel ps || 9 excurrunt: corr *Wilm* | pelops vel pelops || 10 delirus ex delis | delerum || 12 *supplevimus* duce *Ritschel*io, qui latina <a lira id est a> | ita<que> v || 13 acto || 17 maximo et existimetur: maxima eiusdem prouinciae et existimatur alt. l. (v. test.) || 19 del Iunius recipiente *Keil*io: cf. 31, 5 *ibique adnotata* || 21 duas l habet uallum enim vel enim per duo ll uallum

aliter scribitur, a quo intervallum. Varro dicit intervalla esse spatia quae sunt inter capita vallorum, id est stipitum, quibus vallum fit: unde cetera quoque spatia dicuntur <intervalla>.

**75 (52 [277]). narare per unum R scribitur, ut Varroni placet: secutus est enim etymologiam nominis † eius qua gnarus dicitur qui scit et accipit quod loqui debeat. denique compositio verbi ita scribitur: ignorare, quod non per duo R, sed per unum scribitur. ideo et naratio unum R habere debet.

(**) 76 (55 [278]). scire oportet vocem sicut omne corpus tris habere distantias: altitudinem crassitudinem <longitudinem>. longitudinem tempore ac syllabis metimur: nam et quantum <m>or<a>e enuntiandis verbis teratur et quanto numero modoque syllabarum unum quodque si<t> verbum, plurimum refert. ab altitudine discernit accentus, cum pars verbi aut in grave deprimitur aut sublimatur in acutum. crassitudo autem in spiritu est, unde etiam Graeci aspirationem appellant <δασείαν et ψιλήν>: nam omnes voces aut aspirando facimus pinguiore aut sine aspiratu pronuntiando tenuiores.

**77 (58 [280]). de H littera quaeritur, quae se † cum his aut in-

5 GL. VII 159, 8 (narare . . . debet); cf. p. 75, 3 ibique adnotata || 10 GL. IV 525, 24 (scire autem oportet . . . tenuiores); cf. Vitruv. V 3, 6 sq.; GL. II 6, 17; III 519, 5 sq.; Anecd. Helv. XVIII; v. Stoicorum fragm. 357 (II p. 123 Arnim) et Lucr. IV 540 || 20 GL. VII 68, 14 (de H littera . . . nascantur; sed tamen a consuetudine accepit. et cohortes . . . dicimus) et 19, 14 (item [scil. peccant] qui <re>prehensus [add Keil] cum aspiratione scribunt, cum eam prima positio [prima persona: corr Keil] non habeat, et similiter vehemens, cum a vi mentis dicatur; quam quidam putant adiciendam, quoniam i<n eo> non [supplevimus] aliud esse putant quam <vehi id est> alt[er]ius ferri [supplevimus duce Schneidero] — quam altius vehi — et Wilmannsio — quam altius <mentem vehi id est> ferri, cum <in addimus> hoc verbo sine dubitatione adspiretur); cf. Quint. I 5, 20 sq. (erupit brevi tempore nimius usus [scil. aspirationis] . . . inde durat ad nos usque vehementer et comprehendere); Gell. II 3, 1 sqq. (H litteram sive illam spiritum magis quam litteram dici oportet, inserebant eam veteres nostri plerisque vocibus verborum . . . sic vehemens: cf. vemens V 12, 10 et vehemens . . . a mentis vi XVI 5, 6 = Macr. VI 8, 18); GL. VII 153, 7 = 159, 18. 306, 13. 311, 26; Don. in Ter. Andr. II 2, 16; Fest. Pauli 7, 17 (alica dicitur quod alit corpus); GL. I 96, 9 (alicam sine adspiratione dictam Verrius tradit e. q. s.); VII 107, 12 (alica non halica);

2 sunt vel sint || 3 sq. fit vel sit | suppl Keil (post spatia, ubi <ita> Funaioli); an: dici inter<valla>? || 5 scribitur ut vel ut || 6 eo quod Keil; an: eius<dem stirpis> qu<i>a vel ex qua? || 7 accepit Keil | quod vel quid vel qui || 8 quod vel que || 11 suppl ed. Vind. (post distantias) || 12 ore: corr Wilm; <temporis> ore ed. Vind., <temp>ori<s> Keil || 14 add ed. Vind. | refert vel res est || 17 sq. spiritu ed. spiratu | suppl Keil duce Zippmanno (πνεῦμα δασύ) | aspiranda: corr ed. Vind. || 19 pinguires vel pinguiore || 20 cum his: an: plurimis? praeunte multis Funaiolio coll. Gell. II 3, 1 (secl Keil, de omnibus cogitans scil. ex voc<al>ibus reposito)

seruit vocibus aut praeposuit: inseruit, ut in his: 'vehemens reprehendit' (cum elegantiores et ve[he]menter dicant et repre[he]ndit secundum primam positionem: prendo enim dicimus, non prehendo); [at] praeposuit, ut cum dicas [hostis harena harenae . ha .] halicam et halic[am et alic]ulam, cum ab alendo possit alica dici et aliculam existime(n)t dictam, quod alas nobis iniecta contineat. hortus quoque non desiderabat aspirationem, quod ibi herbae oriantur, id est nascantur . . . et cohortes aequae a cooriendo ex eodem loco dictae sunt: et tam(en) differentiam quidam esse maluerunt, ut cohortes militum cum aspiratione a mutua hortatione dicantur. item non nulli harenam cum aspiratione, sive quoniam haereat sive quod aquam hauriat, dicenda(m) existimaverunt: aliis sine aspiratione videtur enuntianda. nos non tam per illas causas quas supra proposuimus (harenam dicimus) quam propter originem vocis, siquidem, ut testis est Varro, a Sabinis fa[s]-sena dicitur et, sicut S familiariter in R transit, ita F in vicinam aspirationem mutatur. similiter ergo et haedos dicimus cum aspiratione, quoniam faedi dicebantur apud antiquos. item hircos, quoniam eosdem aequae fircos vocabant. nam et e contrario quam antiqui habam dicebant nos fabam dicimus.

**77^a (58^c [280^b]). harena . . . aspirationem . . . si ab ariditate dicitur, non habet, si ab haerendo, ut in fabricis videmus, habet.

**78 (56 [279]). H sicut in quaestione est littera sit necne, sic num-

Fest. Pauli 102, 11 (hortus apud antiquos . . . quod ibi qui arma capere possint orientur); *p.* 27, 18; *GL. VII* 74, 16 (cohortes et coortes, ubi diversam voluerunt significationem esse grammatici, ut coortes sint villarum, unde homines coorian- tur pariter . . . at cohortes militum a mutua cohortatione); *I* 103, 21 (harena dicitur quod haereat et arena quod areat: gratius tamen cum adspiratione sonat); *IV* 444, 28; *VI* 21, 24; *VII* 81, 10 (harenam iustius quis dixerit, quoniam apud antiquos fasena erat). 274, 17; *Anecd. Helv. p. CXXXVI*; *Prob. in Georg. I* 70; *Isid. XVI* 3, 11. *XIX* 10, 21; *adde fragm. 77^a*; *p.* 30, 14 sq. ibique adnotata et adice *Fest. Pauli* 84, 5 (foedum antiqui dicebant pro hoedo)

22 *Serv. in Aen. I* 172 (harena quaeritur habeat necne nomen hoc aspirationem. et Varro sic definit: 'si ab . . . habet'. melior tamen est superior etymologia || 24 *GL. VII* 152, 8 (H . . . hircus. sed Varronem praeterit consonantem ideo secundo loco H recipere, quod [vel quia] non possit ante <se suppl Vsener> aspirationem nisi vocalis [-les: *corr idem*] habere. itaque et ante et post H [vel si H] littera cuiuscumque <vo>cali [tali: *corr idem*] adiungatur, consonabit [non sonabit vel sonabit: *corr idem*]; cf. *GL. II* 19, 12

2 sq. del *Commelinus* (veementer *Funaioli*: at cf. *Quint. I* 5, 21) || 4 sq. *secl Keil* (hostis = hortus) || 5 *secl Commelinus* || 10 et tam vel et eam (sed tamen *Keil*) || 14 p(ropt)er *Keil* || 15 *suppl Keil* || 16 sq. *fassana*: *corr Keil* || 23 habet si (vel sed) || 24 sq. H vel Nā | sit numquam: *corr Putschius*

- quam dubitatum est secundo loco a quacumque consonante poni debere, quod solus Varro dubitat: vult enim auctoritate sua efficere, ut H prius ponatur ea littera, cui adspirationem confert, et tanto magis hoc temptat <per>suadere, quod vocalibus quoque dicit anteponi, ut heres hircus. 5
- **79 (58 [280]). cilonem quoque et cocleam et cocleare sine aspiratione scribemus et quicquid per consuetudinem aurium ita licuerit enuntiare.
- **80 (58^{AB} [280^{cd}]). Graccus et ortus sine aspiratione dici debere Varro ait; et ortum quidem, quod in eo omnia oriantur, Grac- 10 cum autem a gerendo, quod mater eius duodecim mensibus utero eum gestaverit, vel a gracilitate corporis, ut quidam volunt.
- **81 (58^{AD} [280^{ce}]). pulchrum Varro aspirari debere negat, ne duabus consonantibus media intercedat aspiratio (*vel* ne una omnino 15 dictio adversus Latini sermonis naturam media aspietur).
- **82 (57 [280^a]). Varroni... placet R litteram, si pr<im>o loco ponatur,

6 *GL. VII 69, 13* (cilonem... enuntiare. non enim firmum est catholicum grammaticorum, quo censent adspirationem consonanti non esse iungendam, cum et Carthago dicatur et pulcher et Gracchus et Otho et Bocchus); *cf. Fest. Pauli 43, 10; GL. I 102, 1* (cilonens dicuntur quorum capita oblonga et compressa sunt, chilones... ex Graeco a labris improbiis, quae illi vocant χελῖν); *VII 74, 14. 97, 17. 155, 12; TG. s. v. || 9 GL. I 82, 7* (Graccus et ortus... ait: et ortum quidem quod in eo omnia oriantur, Graccum... volunt. sed consuetudo et Gracchos et hortos cum aspiratione usurpavit) *et VII 20, 2* (negat Varro etiam Gracco [vel gracho] aspirandum, quoniam a gerendo sit cognominatus: matrem enim eius, qui primus Graccus sit dictus, duodecim mensibus utero eum [mensibus utero *vel* menses uterum: *corr Ritschl*] gessisse [vel gessisset]); *cf. VII 69, 16; Quint. I 5, 20* (diu deinde servatum, ne consonantibus adspirarent, ut in Graccis) *|| 14 GL. I 73, 17* (pulchrum... aspiratio. quod minime rectum antiquis videbatur: unde et sepulchrum hodieque manet, quod sit seorsum a pulchro) *et TG. s. v.* (sepulchrum placet aliis compositum a semis et pulchro... sed pulchrum Varro negat aspirari debere, ne... aspiratio, quod minime ab antiquis videtur secutum) *et GL. VII 20, 4* (et pulchrum quamvis in consuetudine aspietur, nihilo minus tamen ratio exiliter et enuntians et scribendum esse persuadet, ne una omnino dictio... aspietur); *cf. IV 38, 27; VII 69, 16. 93, 2; Serv. et schol. Bern. in Georg. III 223 || 17 GL. VII 154, 1* (Varroni etiam [vel enim] placet... rhetorem. sed eadem observatio non necessaria est [R littera *vel* litterae]: sunt enim verba primo loco R litteram habentia non minus Latina quam Graeca. itaque merito auferimus H [vel auferemus — *vel* auferamus — aut amovebimus adspirationem]: Roma regina rapa Rodus); *cf. GL. II 19, 12; VII 303, 15*

1 *sq.* est *vel* est ac: est an (*et* debere<t>) *Wilm* | quia (*vel* quam) solus *||* 3 quae (*vel* quae ad) adspirationem: *corr Wilm* *||* 4 confert *vel* conferet (conferat *v*) | ubi adfert (*et* ad quam) *Keil* | *suppl Carrio* | quod (*ex* quae) *vel q* *vel* quae *vel* ut *||* 5 dicat: *corr Keil* | ut heres *vel* heres *||* 9 *sq.* an olim cum Gracco iungebatur Orcus (non ortus)? *cf. d. l. l. V 66 et adnot. ad p. 44, 20 ||* 16 natura media *vel* naturam mediam *||* 17 litteram *vel* littera | pro *vel* p^r (= post r): *corr Carrio*

non adspirari: lector enim ipse, inquit, intellegere debet Rodum, tamen etsi H non habet, Rhodum esse, retorem rhetorem.

(**)83 (59 [281]). in accentu materia locus et natura [est] prosodiae brevissime comprehensa sunt. nam materia esse ostenditur vox, et ea quidem qua[e] verba possunt sonare, id est scriptilis; locus autem syllaba, quoniam proprie haec verbi pars est quae recipit accentum. natura vero prosodiae in eo est, quod aut sursum est aut deorsum: nam in vocis altitudine omnino spectatur, adeo ut, si omnes syllabae pari fastigio vocis enuntientur, prosodia sit nulla.

**84 (60 [282]). quot . . . sint prosodiae dicendum est . . . Athenodorus duas esse prosodias putavit, unam inferiorem, alteram superiorem; flexam autem — nam ita nostra lingua *περι-*

3 *GL. IV 525, 18* (in accentu . . . nulla) || 11 *GL. IV 529, 1* (quot ergo sint . . . est. quae res eo maiore cum cura tractanda est, quod nostra ratio ab opinione iam inveterata et omnium ferme animis adfixa discrepat. Athenodorus . . . fuit: qui in [vel quin] leges suas redigit [redegit *ed. Vind.*] tad ductum scientia et doctrina eius [scientiae et doctrinae eius *Weil*, adductus . . . ea — vel eius <modi> — *Schoell, alii alia*] qua omnibus a se propositis evidentissimas affert probationes, ut id quoque pro media prosodia facit dicendo . . . inter se. sed hoc <de> media[e] prosodia[e: *corr ed. Vind.*] satis, quo quis sciat esse quarendam. ceterum qui hanc ignorant, quia sola noverunt quae <in *add ed. Vind.*> se<h>olis studuerunt, non sunt culpandi. sed nec magistros, qui tres solos demonstrant erroris arguerim, si modo hoc docendi causa faciunt, cum ipsos quarta non lateat. tres prosodias in usu esse scire oportet [et *secl. ed. Vind., lac sign Keil, nomina graeca suppl Schoell*]; media autem quae inter duas quasi limes est, quod gravioris quam acutioris similior est in inferioris potius quam superioris numerum relegatur. in hoc enim fere doctissimorum consensus est acutam plus una in verbo esse non posse, graves esse complures. prosodiam ibi . . . significat <(>). mediae vero cuius nunc usus non habetur notam non ponimus, quia neque a maioribus accepimus neque fingere possumus. ordo . . . evenit. nobis de accentu +longi ridō [vel ritu] tractandum est ūe [vel llae] altitudo, quae tamen liquido cognosci non potest, nisi longitudinis quoque ratio habeatur: in eius enim aliqua parte esse debet id quod altissimum est. denique cum verbum enuntietur aliqua in eo syllaba necesse est summum illud vocis possideat: sed quae potissimum sit ea monstrari non potest nisi per temporum syllabarumve numerum, qui proprie longitudinis est. quapropter, etsi metricis videtur tsyllabarum naturam ad rhythmos solos pertinere temporum dinumerare intervalla, tamen quia titulus propositi utramque flagitat cognitionem, ne quid quod ad discendos accentus pertinet deesse videatur, de verbi longitudine dicendum est, ea sola attingentes quae operi necessaria videbuntur. longitudo . . . finiunt. neque enim refert tempus in syllaba esse an in tempore syllabam dicamus, dum modo discendi causa concessum est eam moram qua brevis syllaba dicitur unum et brevissimum tempus vocare. qua vero longa profertur, duo tempora appellare ipsa cogit natura cum loquimur. brevem *μυρόχρονον*, longam *διχρόνον* appellamus: duo enim longa syllaba habet tempora positionis et naturae, brevis naturae habet tantum modo)

1 lector vel lectus || 2 tam̄ etsi (tametsi *Keil*) | rhodum vel rodum | rethorem vel rhetorem || 3 *secl. ed. Vind.* || 5 *del ed. Vind.* || 6 quoniam proprie haec vel probrie (haec propria *Keil c. al.*) || 9 spectatur vel spectat | fastigio vel fastigia || 11 quot vel quod || 12 putavit vel putant

σπωμέν<ην> vocavimus — nihil aliud esse quam has duas in una syllaba. Dionysius autem, Aristarchi discipulus, cognomento T<h>rax, domo Alexandrius [a], qui Rhodi[i] docuit, lyricorum poetarum longe studiosissimus, tres tradidit quibus nunc omnes utuntur: βαρ<ε>ίαν δξ<ε>ίαν περισπωμένην. Tyrannio vero Amisenus, quem Lucullus Mit<h>ridatico bello captum Lucio Murenae concessit, a quo ille libertate simul et civitate donatus est, quattuor scribit esse prosodias: βαρ<ε>ίαν μέσην δξ<ε>ίαν περισπωμένην. atqui memoriae proditum est hunc ante alios fuisse pronuntiatione potioem, quod nequaquam assequi potuisset nisi tenore singularum vocum diligentissime perquisito. in eadem opinione et Varro fuit . . . dicendo ipsam naturam nihil facere totum, ubi non sit medium: ut enim inter rudem et eruditum, inter calidum et frigidum, amarum et dulce[m], longum et breve[m] est quiddam medium quod neutrum est, sic inter imam summamque vocem esse mediam ibique quam quaerimus prosodiam. neminem musicum esse, qui mediam vocem in cantu ignoraverit, nec quemquam potuisse dicere in sono c<h>ordarum aut [voce] tibiarum assave voce cantantium μέσην esse, si non in omni vocis natura esset medium, minimeque mirum, ut in hanc multorum sensus non animadvertat, cum <in> illa quae in cithara aut tibia aliquanto uberior est, saepe tantum non sentia<n>t meatum. praeterea minus reliquis notam, primum quod ea sit principium aliarum, ut μέση in musica[e] initium cantionis, et omnium rerum initia semper obscura sint; dein quod omne medium in angustis non videatur, ut punctum in quamvis magno orbe quod vocant κέντρον; nullum esse corpus ubi non sit medium et omnem vocem corpus esse: omnem igitur vocem

4 Cf. *Dion. Thr.* 7, 1. 105, 3 *Uhl.*, al.; *Quint.* XI 3, 17; *GL.* I 430, 30; II 7, 9; III 519, 25; IV 371, 2. 482, 14. 524, 19; V 31, 30. 126, 4; VI 40, 15. 274, 21; *Isid.* I 18, 1, al.

1 vocamus *Wilm* || 3 *del ed. Vind.*: is qui *Keil* | *del ed. Vind.* || 5 sq. perisponon | tyrannio vel tyranon | iamisenus | lucillus || 7 munere || 8 sit: *corr Keil* || 9 mesehenoxiant vel mesehonoxiant (unde et effecerunt edd., quod omisimus) || 11 sq. assequi vel esse qui | diligentissime vel diligentissime || 13 facere totum vel totum || 15 amarum et vel et amarum | *del Wasius* | sit *Wilm* | quiddam vel quoddam || 17 sq. musicam: *corr Wasius* || 19 sq. potuisse vel potius esse | uo . . ce vel alia uoce: *secl Schoell* | quarum aliave: tibiarum *corr Wilm*, assave *Wasius* | si vel si si || 22 *suppl Schoell* | cithara vel chitera | aut quia: *corr Wilm* || 23 tantum vel totum (*ex tatum*) | sentiat vel senteant: *corr Schoell* || 25 sq. *del Wasius* | omnium rerum vel omnium || 27 in vel n || 28 quem uocant

medium habere. quod enim f[l]uit deorsum, prius in medium
succe[n]dere quam evolet sursum, et quod sursum est ante
eode[m] venire quam deorsum: quare utriusque compitum
medium esse. et multa praeterea latius in eam rem dispu-
tata[m] profert, quae nunc nobis longum est iterare. scire
enim oportet rationis huius recens non esse commentum, sed
omnium qui ante Varronem et Tyrannionem de prosodia ali-
quid reli[n]querunt plurimos et clarissimos quo[s]que mediae
huius fecisse mentionem, quos omnes sibi fuisse auctores Varro
commemorat: grammaticos Glaucum Samium et Hermocraten
Iasium, item philosophum Theophrastum peripateticum, cui
divina facundia nomen adscivit, nec non eiusdem sectae Athe-
nodorum, summi acuminis virum, qui quandam prosodiam *μο-
νότονον* appellat, quae videtur non alia esse quam media licet
diverso vocabulo. nec desunt qui prosodias plures esse quam
quattuor putaverint, ut Glaucus Samius, a quo sex prosodiae
propositae sunt sub hisce nominibus: *ἀνειμένη μέση ἐπιτετα-
μένη κεκλασμένη <ἀνακλωμένη> ἀντανεκλωμένη*. sed hic quo-
que non dis[s]entit a nobis: nam cuius ex ipsis nominibus
intellectu proclive est tres primas esse simplices et non alias
quam *βαρ(ε)ῖαν μέσην ὀξ(ε)ῖαν*, postremas autem tres dupli-
ces et quasi species unius flexae, quae est genere una. hanc
enim flecti non uno modo omnes putaverunt: Eratost[he]nes
ex parte priorē acuta in gravem posteriorem, Theodorus autem
aliquando etiam ex gravi in acutiorem escendere. ceterum
Varro in utra[m]que parte[m] moveri arbitratur neque hoc
facile fieri sine media eamque acutam plerumque esse potius
quam gravem [quod ea propius utra[m]que est quam illa
superior et inferior inter se] . . . prosodiam ibi esse dicimus
ubi aut sursum est aut deorsum. quae demissior est, quae * *

16 Cf. *Aristot. rhet. III 1 p. 1403^b*, 29 (*ἔτεροί τινες ἐπραγματεύθησαν καὶ Γλαύκων ὁ Τήμιος . . . πῶς τοῖς τόνοις [scil. δεῖ χρῆσθαι] οἷον ὀξεῖα καὶ βαρεῖα καὶ μέση*)

1 del Corssen || 2 del Wasius | evolet vel uolet || 3 add Weil | utriusque vel utrius || 5 longum vel locum || 7 qui vel quae | barronem || 8 add Wasius || 11 ioseum: corr Wasius || 12 sqq. at(vel ut)henothorum: corr idem | monotonon vel monotomon || 17 sq. *Graeca latine perscripta plerumque non notamus* | hisce vel his quae | ansimen himesip petamene (vel pent.) cecasmē antanaca homenehe sed: corr Wasius (sed ἀντανεκλωμένη, ubi -κλωμένη Wilm), nisi quod κεκλασμένη ed. Vind.: suppl Schoell || 19 desentit | cuius ex vel cuius sex || 25 acutiorem (vel acutiore) excendere (extendere Wasius) || 26 add Weil | hic: corr ed. Vind. || 28 sq. secl Keil || 30 quae <Glaucō ἀνειμένη est> suppl Schoell (secl ed. Vind., ea corr Wilm: sed cf. p. 216, 3 sq.)

a pluribus βαρ(ε)ία appellatur graece, latine vero gravis, ideo quod deorsum est, in sede scilicet ponderum graviorum. at eam qu(a)e sursum est Glaucus ἐπιτεταμένην, item alius aliter, sed nemo adhuc levem vocavit, quamvis id erat gravi contrarium; verum ea nomen obtinet ὀξ(ε)ίαν, latine acuta, ideo 5 quod tenuis et omne acutum tenue. inter has est μέση, latine media, quia limes est per quem duae supra dictae ultro citroque commeant. quart(a)e illi [coniungit li], quia ceteris perplexior est, plura sunt vocabula. Ammonius Alexandrius, qui Aristarc(h)i sc(h)olae successit, ὀξύβαρυν vocat, Ephorus 10 autem Cym(a)eus περίσπασιν, Dionysius Olympius δίτονον, Hermocrates Iasius σύμπλεκτον, Epic(h)armus Syracusius κεκ(λ)ασμένην; verum ea nunc ab omnibus περισπωμένη graece vocatur, apud nos flexa, quoniam primo erecta rursus in gravem flectitur. acuta exilior et brevior et omni modo 15 minor est quam gravis, ut est facile ex musica cognoscere, cuius imago prosodia. nam et in cithara omnique psalterio quo quaeque c(h)orda acutior eo exilior et tibia tanto est voce acutior quanto cavo angustiore, adeo ut corniculo aut bamborio addito gravior reddatur, quod crassior exit in aera. 20 brevitatem quoque acutae vocis in isdem organis animadvertere licebit, siquidem pulsu¹ chordarum citius acuta transvolat, gravis autem diutius auribus inmoratur. etiam ipsae chordae quae crassius sonant longiores videntur, quia laxius tenduntur; item in fistula duo calami brevissimi qui acutissi- 25 mae vocis. tibiae quo(que) acutiores quae breviores et his foramina quam sunt ori proxima et brevioris aeris motum persentiscunt tam vocem reddunt acutam. sic in loquentium legentiumque voce ubi sunt prosodiae velut quaedam [i]stamina, acuta tenuior est quam gravis et brevis adeo, ut non 30 longius quam per unam syllabam, quin immo per unum tem-

6 Cf. Herodian. I p. 5 sqq. Lentz. (v. Wilmanns p. 54 adn.); schol. in Dion. Thr. 23, 18. 310, 12 Hülz., al.

1 uaria: corr ed. Vind. || 3 at vel ad | que rursus vel sursum || 4 sed nemo vel sed | graui vel grauis || 5 uerum ea vel ei | numen | ὀξείας et acuta(e) Wilm (acuta(m) Funaioli) || 8 commentat: corr ed. Vind. | secl Keil (illi coniunctae Wilm, illas coniungenti Funaioli) || 10 oxibarin || 11 aponon: corr Weil || 12 simplecton vel implecton || 13 cetasmene | perespomene || 15 grauem vel grebem || 17 cithara vel chitera || 18 quoque quae: corr ed. Vind. | tiuia (ex uita) vel quia || 20 addito (ex addita) vel additu || 22 sq. transuolai vel transuolari: corr ed. Vind. || 25 tenduntur vel tenduntur (ex tenuentur) || 26 tiuiae vel tibitiae | suppl Keil || 27 quam vel a quam | sunt ex sint || 30 sq. non longius vel longius

pus protrahatur; cum gravis quo uberior et tardior est diutius
in verbo moretur et iunctim quamvis in multis syllabis residat.
quocirca graves numero sunt plures, pauciores acutae, flexae
5 rarissimae. acutae nota est virgula a sinistra parte dextror-
sum sublime fastigata </>; gravis autem notatur simili vir-
gula in ea<n>dem parte<m> depressa fastigio <\>: quae notae
demonstant omnem acutam vocem sursum esse et gravem
deorsum. <id> ipsum etiam musicorum docetur diagramma-
t[a]e, in quo tropi pro acumine vocum superiores scribuntur,
10 denique su<m>mus hyperlydius, quia acutissimus, infimus hy-
podorius, quo nullus est gravior. flexa autem prosodia, quod
duplex est et ex acuta gravique ficta, notam habet nomini[s]
potestatique respondentem: nam a sinistro cum surgens arduo
fastigio et sursum molli curvatura dextroversu<m> flexa prae-
15 cipiti clivo deprimitur et speciem pronae litterae <C> efficit,
priorem acutam et posteriorem gravem sibi inesse significat
<^>. . . ordo in accentibus non adtenditur, verum varie nunc
gravem nunc acutum, non numquam flexum primo loco poni
dubium non recipit. non tamen setius est aliquis prior natura
20 quam alius, non secus atque in litteris [s]evenit. . . longitudo
verborum duabus in rebus est, tempore et syllabis. tempus
ad rhythmicos pertinet, syllabae ad metricos. inter rhythmi-
cos et metricos dissensio non nulla est, quod rhythmici in
versu longitudine vocis tempora metiuntur et huius mensurae
25 modulum faciunt tempus brevissimum, in quo cum qu<a>e
syllaba enuntiata sit,ⁿ brevem vocari. metrici autem versuum
mensuram syllabis comprehendunt et huius modulum syllabam
brevem arbitrantur; tempus autem brevissimum intellegi quod
enuntiatione<m> brevissimae syllabae cohaerens adaequaverit.
30 itaque rhythmici temporibus syllabas, metrici tempora sylla-
bis finiunt.

4 Cf. GL. I 434, 1; III 520, 3; IV 371, 31. 482, 9; V 132, 1; VI 193, 21;
Isid. I 19, 1; Anecd. Helv. 229, 19, al. || 23 Cf. GL. VI 39, 6, al.

5 sqq. notas suppl. Schoell || 6 sq. add Wilm (et depresso cum Keilio [qui ab
pro in] vel depressa <a>) || 7 grauem vel granem et || 8 suppl. Schoell (de <quod>
cogit. Keil) || 10 hic per lidius || 12 del ed. Vind. || 13 consurgens ed. Vind. ||
14 curuatur a dextro iversu: corr ed. Vind. || 15 add Keil (<V> ed. Vind.): cf. GL.
I 434, 3 || 19 setius (ex sequus) vel secus | aliquid: corr ed. Vind. | prior vel prius ||
20 se uenit: corr ed. Vind. || 23 dissensio vel dissentio || 25 quocumque: corr Weil ||
27 ut huius vel huius: corr ed. Vind. || 29 add Weil

- 84^a (60^A [44]). Varro ait . . . quattuor foraminum fuisse tibias apud antiquos: nam et se ipsum ait in Marsyae templo vidisse tibias quattuor foraminum.
- **84^b (60^B [283]). tibia Phrygia dextra unum foramen habet, sinistra duo, quorum unum acutum sonum habet, alterum gravem. 5
- 85 (61 [45]). in priore verbo graves prosodiae quae fuerunt manent, reliquae mutant.
- (**)86. mutant accentus adiunctis vocibus que ve ne . . . ut 'Latium-que augescere vultis' (*Enn. Ann. 466 V.*²) et 'stimulove meum cor' apud Accium in Pelopidis (512 R.). 10
- (**)87 (64 [284]). rhythmus est pedum temporumque iunctura velox divisa in arsi<n> et thesi<n> vel tempus quo syllabas metimur; latine numerus dicitur.
- (**)88 (65 [285]). metrum est compositio pedum ad certum finem deducta . . . vel rhythmus modis finitus. 15
- **89 (66 [286]). alienum pedem metra nisi recipiant modus non facile finitur et magis rhythmus est quam metron. et Varro dicit inter rhythmum qui latine numerus vocatur et metrum hoc interesse quod inter materiam et regulam.
- (**)90 (68 [287]). considerata praeterea in metris cola, quae latine 20

1 *Pseudacro in Hor. A. P. 202* (Varro autem ait in tertio disciplinarum et ad Marcellum de lingua Latina quattuor . . . foraminum) || 4 *Servius in Aen. IX 615* (tibiae aut Serranae dicuntur, quae sunt pares et aequales habent cavernas, aut Phrygiae, quae et impares sunt et inaequales habent cavernas . . . ut enim ait Varro 'tibia . . . gravem') || 6 *Gellius XVIII 12, 8* (Varro libris quos ad Marcellum de lingua Latina fecit 'in priore . . . mutant' <mutant add Carrio> inquit elegantissime pro mutantur) || 8 *Martianus Cap. III 272* (mutant . . . ne, cum tamen complexiva coniunctio est que, ve expletiva, ut . . . Pelopidis. numquam migrabit acutus sonus de primis syllabis in postremas praeter particulas coniunctas, quarum hoc proprium est acuere partes extremas vocum quibus adiunguntur) || 11 *GL. VI 41, 24* (cuius [scil. rhythm]i origo de arsi et thesi manare dinoscitur. nam rhythmus . . . dicitur); cf. *I 473, 21* (rhythmus est pedum temporumque iunctura cum levitate sine modo); *VI 282, 17*; *Quint. IX 4, 55 sqq.*; *Augustin. de mus. III 1, 2 et de ord. II 14, 40*; *Isid. I 39, 3* || 14 *GL. VI 50, 4* (metrum . . . deducta seu dictionum quantitas et qualitas pedibus terminata vel . . . finitus); cf. *I 474, 2* (metrum est compositio pedum ordine statuto decurrens modum positionis sublationisque conservans); *Augustin. l. ad 11 s.*; *GL. VI 206, 3. 282, 8*; *VII 331, 13*; *Isid. I 39, 1* || 16 *GL. I 512, 38* (alienum autem pedem . . . regulam); cf. *Quint. IX 4, 50*; *GL. I 289, 15. 474, 5*; *VI 41, 28. 282, 17. 631, 14*; *Augustin. de mus. V 1, 1* || 20 *GL. VI 53, 27* (consideranda . . . dicitur, id est extrema et exigua pars in metris — mensura enim seu modus metrorum huius modi accipietur: nam extremum in his atque ultimum, quod monometron dicitur, constat ex uno pede, maximum vero usque ad [periodum secl Keil] decametrum porrigetur — quorum . . . est. erunt itaque cola particulae solutorum metrorum *** [*lac sign Keil desiderans exemplum coli et comutae definitionem*] ut 'arma virumque cano' [*Aen. I 1*]. omnis autem versus

- 5 membra, item comma, quod caesum a nobis proprie dicitur, . . . quorum differentia talis est: colon est membrum quod finitis constat pedibus, comma autem in quo vel pars pedis est. . . ergo versus cum [ex] ea qua coniunctus erat parte
 10 dissolvitur, cola efficit, cum vero ea qua coniunctus erat parte absciditur, particula quae divolsa ex eo est comma dicitur, ut in illis versus solvatur, in his caedatur. nam periodus, qu(a)e Latina interpretatione circuitus vel ambitus vocatur, [id] est compositio pedum trium vel quattuor vel complurium simili-
 15 **91 (69 [288]). versus est, ut Varroni placet, verborum iunctura, quae per articulos et commata ac r(h)ythmos modulatur in pedes. incipit autem a dimetro et procedit usque ad hexametrum, in his dumtaxat versibus, qui per singulos pedes dirimuntur; in illis autem qui per dipodiam, usque ad tetra-
 20 metrum vel pentametrum, nonnumquam hexametrum procedit. quibus de divisione ac scansione suum cuique nomen est. quos latine taxatione simpli(cium pedum appellaverunt,) cum

κατὰ τὸ πλείστον in duo cola dividitur, abusive autem etiam comma dicitur colon: his quidam adiungunt stichum, id est versum, sub huiusmodi differentia, ut sit versus qui excedit dimetrum [unde et hemistichium dicitur *secl Keil*], colon autem et comma intra dimetrum . . . ergo . . . decurrit. περίοδος dicitur omnis [*Keil* omne] (h)exametri versus modum excedens, unde ea quae modum et mensuram habent metra dicta sunt, subsistit autem ex commatis [commate: *corr Wachsmuth*], colis et versibus); cf. *GL*. I 465, 5, 23; VI 184, 9. 64, 31. 282, 27. 228, 1, al.; *Anecd. Helv.* XLV; *Isid.* II 18, 1; *TG.* s. comma

1 Cf. *Fest.* 217^a, 3 (perihodus dicitur et in carmine lyrico pars quaedam . . . et in gymniciis certaminibus perihodon vicisse dicitur qui Pythia Isthmia Nemea Olympia vicit a circumitu eorum spectaculorum); *TG.* s. v.; *Cic. or.* 204 (Graeci περίοδος, nos tum ambitum tum circuitum tum comprehensionem . . . dicimus); *Quint.* IX 4, 124, al. || 8 Cf. p. 9, 4; *GL*. VI 567, 6. 570, 15 || 15 *GL*. VI 55, 11 (versus . . . dividuntur, ut apud Virgilium [*Georg.* III 381] 'septem subiecta trioni'. pari . . . gubernacula, sicut diximus metri necessitate. versus . . . versus); cf. *GL*. I 494, 10. 501, 21. 506, 15; VI 274, 11

1 quod vel quae || 4 *secl Wachsmuth* || 7 que vel qui || 8 *secl Caesar* (id est . . . dissimilium *secl Wachsmuth*) || 9 complurium vel complurum || 10 *secl Wachsmuth* ([dis] v) || 11 trieteris *Vsener* | lac signavimus (velut penteterici ludi: sic); post trieteris *Vsener* ita et, *Keil* dicitur, *Funaioli* vel<ut> || 12 *suppl Wachsmuth* (eodem post omnes *Keil*) || 13 sq. de [omne] et ad exordium suum recurrit *cogit. Wilm* || 16 ac rythmos vel arythmos; ἐρῶδῶας *Studemund* || 19 dipodiam v || 20 procedunt: *corr Keil* || 21 sua: *corr Wilm* || 22 quo<d> s<i> *Vsener* | simplicum: *suppl Keil*

senarios trimetros, octonarios vero tetrametros vocaverunt. * * * abusiva vel haec appellatio habebitur, cum sincera et propria significatione Graecorum versus herous hexameter epos dicatur. apud nos autem versus dictus est a versuris, id est a repetita scriptura ex ea parte in quam desinit. primis enim 5 temporibus, sicut quidam adserunt, sic soliti erant scribere, ut cum a sinistra parte initium facere coepissent et duxissent ad dextram, sequentem versum a dextra parte inchoantes ad sinistram perducerent, quem morem ferunt custodire adhuc in suis li[tte]ris rusticos. hoc autem genus scripturae dicebant 10 *βουστροφη* (δό)ν a boum versatione, unde adhuc in arando ubi desinit sulcus et unde alter inchoatur versura proprio vocabulo nuncupatur. omnis autem versus ab integra parte orationis incipit et in integram desinit exceptis his quae in comœdiis ioculariter dicta corrupta aut semiplena efferuntur 15 aut quae raro apud epicos metri necessitate dividuntur. . . . pari ratione in versu et apocope praecepta est, id est subtractio syllabae syllabarumve cuiuslibet <partis> orationis metro cogente facta, quae sive in verbo sive in nomine acciderit pro integra parte orationis accipietur, ut 'endo sua do', 20 id est in sua domo (*Enn. ann.* 576 V.²); item 'a<c> famul infimus esset' pro famulo (*ibid.* 313 et *Lucr.* III 1035); similiter 'proras detundete et <de>spoliante gubernā', id est gubernacula (*Lucil.* 578 M.). . . . versus autem distat a metro, quod in versu statim auditur et metrum, in metro autem non statim versus. 25

(**) 92 (70 [443]). qui versus facit *παρὰ τὸ ποιεῖν* dictus est *ποιητῆς*, Latina lingua vates, quod verba modulatione conectat: viere enim conectere est, unde vimen dictum virgulti species

4 Cf. *GL.* III 514, 27; VI 631, 20; *Augustin. de ord.* II 40. *de mus.* V 3, 4; *Isid.* I 39, 2. VI 14, 7 || 17 Cf. *GL.* I 278, 21. 441, 34; IV 263, 12; V 388, 22 || 21 Cf. *Non.* 110, 7 || 22 Cf. *Non.* 490, 31 || 26 *GL.* VI 56, 16 (qui versus . . . Homeri et Aeneis Vergilii); cf. *Don. in Andr. prol.* 3 (poetae a faciendo dicti sunt, ἀπὸ τοῦ ποιεῖν); *GL.* I 491, 18 || 27 Cf. p. 20, 14 et 104, 3 ibique adnotata

1 lacunam signavimus (velut <hexametros Ennius longos vocavit>: cf. *testim. ad Enn. inc.* 20 V.²) || 2 abusive: corr *Keil* | appellatio vel appellatione || 7 duxissent vel duxisset || 10 del *Valesius* || 11 boustrophēn vel bostrophēn: corr *Valesius* || 12 proprio vel propria || 14 et 16 quae vel qui || 17 recepta *Keil* || 18 suppl *Wilm* (cuiuslibet p. or. secludens) || 20 utendo vel ut indo | suado: suam do ceteri testes || 21 afamul; an: ut famul (= *Enn.*: ac famul ut *Lucr.* v)? || 23 detendite et spoliante: despoliate et detundite *Non.* (detondete v, detundete *Marx*) || 27 quod vel dicitur qui

et viti in rotis. poetice est ars ipsa. nam poesis et poema distant eo quod poema <uno> tantum modo clauditur carmine, ut tragoedia vel rhapsodia, poesis autem ex pluribus, id est corpus operis confecti, ut Ilias Homeri.

5 **93 (71 [289]). mensuram esse in fabulis [hoc est metron] Terentii et Plauti et ceterorum comicorum et tragicorum dicunt hi: ... Varro ...

**94 (72 [290]). trimeter herous ex superiore <parte hexametri>... sed hoc Varro ab Archilocho auctum dicit adiuncta syllaba
10 et factum tale: 'omnipotente parente meo'. huic si auferas ultimam syllabam, erunt tales tres pedes quos prior pars hexametri recipere consuevit.

**95 (75 [291]). septenarium versum Varro fieri dicit hoc modo, cum ad iambicum trisyllabus pes additur et fit tale: 'quid inmerentibus noces, quid invides amicis?' similis in Terentio
15 versus est (*Hec. 349*): 'nam si remittent quippiam Philumenae dolores' et in Plauto saepius tales reperiuntur. octonarius est, ut Varro dicit, cum duo iambi pedes iambico metro praeponuntur et fit versus talis: 'pater meus dicens docendo qui docet dicit docens'.

20 **96 (76 [292]). <ex> iambico novum carmen refert Varro, cuius exemplum est tale: 'pedem rhythmumque finit.' si addas hic quae detracta sunt ex iambico, eundem iambicum supplebis sic: 'pedem rhythmumque finit alta navium.' potest hoc comma
25 tale esse quale illud: 'Philumenae dolores' (*Ter. Hec. 349*), quod est ex iambico septenario.

1 Cf. ad p. 241, 16 sq. | Cf. GL. I 473, 16; Non. 428, 5 sqq. quaeque addit Marcius in Lucil. 338 || 5 GL. VI 565, 1 (mensuram ... hi: Cicero, Scaurus, Firmianus, Varro, Victorinus, Caesius Bassus, Terentianus, Caecilius [i. e. Caesellius] Vindex, Cinna, Sisenna, Diomedes, Albinus, Quintilianus, Sosipater Charisius, Helen(i)us, Asper, Fl. Caper, Arruntius, Probus, Plinius, Euanthius, Sacerdos, qui et [an: Victor? cf. 573, 26] Donatus [domatus], Iuba); cf. IV 533, 26 || 8 GL. I 515, 14 (trimeter ... superiore iambico [i. iam de eo Leo] diximus. sed ... consuevit) || 13 GL. I 515, 3 (septenarium ... docens) = VI 555, 5. 16; adde 266, 10, unde plura adsciscere possis: cf. Leo Herm. XXIV p. 294 adn. 2 || 21 GL. I 518, 14 (<ex> iambico ... septenario)

1 uiti(s) ei(e)tores Keil coll. Don. in Eun. IV 4, 21 (ui(e)ti in rotis Wilm) || 2 suppl Iahn || 3 vel rhapsodia secl Wilm | ex pluribus est Wilm, ex pluribus <constat [est contextus Marx] carminibus> et est Keil || 5 secl Osann || 8 dimeter corr Busch | supplevinus duce Ritschelio (<hexametro>) coll. 506, 18. 24. 28. 31, al. || 16 et 25 phil- vel phyl- || 18 sq. proponuntur | dicens ex docens || 21 suppl Keil (iambionicum corr Lachm)

- **97** (77 [293]). Archilochium Varro illud dicit quod est tale: 'ex litoribus properantes navibus recedunt.'
- **98.** 'carmen Pierides dabunt sorores.' si dicam 'lepidae', palam est profecto quod sit pes anapaestus; inserto ergo spondeo medium atque consequenti hoc nomen 'lepidae': fit omne tale: 'carmen lepidae Pierides dabunt sorores'. idcirco genus hoc Phalaeciorum vir doctissimus undecumque Varro ad legem redigens ionicorum hinc natos ait esse, sed minores. . . . quod metron soleant pedes iones nunc longas brevibus brevesque contra alterna vice commodando longis versus claudere saepe ditrochaeis. nec mirum puto, quando Varro versus hos, ut diximus, ex ione natos distinguat numero pedum minores.
- **99** (78). scripserunt . . . latine de numeris hi . . . Varro . . .
- (**)100** [294]. structurae qualitates variis vocabulis traduntur. statuendum quoque est quo quamque earum nomine appellemus. si paenultimus fuerit pyrrichius, optime succedit paeon primus et erit structura quadrata. si paenultimus fuerit spondeus et successerit tribrachys vel pyrrichius, erit structura incisa. si p<a>enultimus fuerit tribrachys vel pyrrichius et p<a>eones successerint primus et novissimus, erit antiqua structura quae dicitur confragosa, qua usus est Cato. si in paenultimo tribrachys fuerit vel dactylus vel pyrrichius et successerit vel tribrachys vel molossus vel pyrrichius vel anapaestus, erit structura quae vel delumbis vel fluxa vel mollis dicitur, qua usus dicitur Antonius maior.
- **101** (90 [266]). quando particulam pro cum ponere Formianos et Fundanos ait Varro.

1 *GL. I* 515, 19 ('Archilochium . . . recedunt'. hic superius comma quod est tale: '<'ex litoribus properantes', simile est illi quod est tale:> 'Troiae qui primus ab oris'; inferius comma quod est tale: 'navibus recedunt', simile est illi quod est tale: 'machinae carinas'): ubi extrema quoque Varroniana esse videntur exemplis permutatis || 3 *GL. VI* 409, 2839 (carmen . . . minores) et 410, 2878 (quod . . . minores); cf. *Augustin. de c. d. VI* 2 || 13 *GL. VI* 573, 22 (de compositione et numeris et pedibus oratoriis, ut Cicero dicit [*or. 40. 172. 175 sq. 190. 194. 218. 228*]), isti scripserunt apud Graecos: Thrasy-machus, Naucrates, Gorgias, Ephorus, Isocrates, Theodectes, Aristoteles, Theodorus Byzantius, Theophrastus, Hieronymus; latine de numeris hi: Cicero, Victorinus, Eusebius, Terentianus, Varro, Probus, Charisius, Diomedes, Quintilianus, Donatus, Victor, Servius) || 14 *GL. I* 471, 31 (structurae . . . maior); cf. *Cic. or. 212* = *GL. VI* 567, 30; *I* 468, 1; *VI* 492, 27. 627, 2 || 26 *GL. I* 111, 23 (quando . . . Varro. <sed et alii suppl. Keil> faciunt nec sine exemplo . . . vitium tamen esse non dubium est); cf. *Fest. 258^a, 32*

9 hunc: *corr Micyllus* || 10 *sq.* de trochaeis: *corr Santen* || 15 quamque vel unaquaque || 19 *sq.* peones (vel poenes) successerint vel peon successerit || 26 *sq.* formianus et fundanius ait ut Varro: *corr Keil*

102 (101 [267]). per C cum adverbium erit temporis, ut 'cum venerit loquemur' 'cum voles ibimus' 'cum petieris feres'... Varro adverbia localia quae alib**i praeverbia voca[n]t quattuor esse dicit: ex in ad ab. ex locum significat unde egredimur, ut ex area; in locum in quem inimus, ut in aream; ad locum ad quem adimus, ut ad parietem; ab locum a quo discedimus, ut ab pariete. horum duorum adverbiorum ex et ab posteriores litterae solent demi, alias recte alias perperam. quando ergo ex, quando e dici oporteat, ex consequentibus vocabulis animadvertitur. nam si id quod sequitur litteram

1 *GL. VII 29, 3* (per . . . feres. alii [alibi *Vsener*] sic: quotiens V sequitur Q ponendum, ut per QVO litteras [quo litteram *vel* litteram: *corr Vsener*, QV <et> O litteram *Keil*] mequom [*vel* mequom tequom] quouiis quomodi [quouis quolm *vel* quottus quolmē: *correximus*; quoi Tusquom *Vsener*, <scribamus> quom et quouis quoi *Keil*, quouis quotum *Funaiohi*]; at quotiens ceterae vocales, id est E O [I *add Wilm*, sed <a> e <i> o, [id est e o] *Vsener*], C ponendum, ut 'cedidit Cornelius citatus'; cf. *GL. VII 28, 6* (cum quidam per cum, non nulli per quom; quidam etiam esse differentiam putant, quod praepositio quidem per C, <ut cum *supplemus*, <cum> *Keil*> illo, cum Claudio, cum Camillo, adverbium autem per Q debeat scribi, ut quom legissem, quo<m> fecissem: <perperam *supplemus*, lac sign *Keil*>, quoniam antiqui pro hoc adverbio cume [cuine: *corr Putschius*, item *moz*] dicebant, ut Numa in Saliari carmine 'cume tonas [ponas: *corr Bergk*], Leucesi[a]e, prae tet tremonti [praetexere monti: *corr ex Festo 205*, 17*] †quot ibet etinei de is cum tonarem'; cf. *Quint. I 7, 5*; *GL. VI 13, 3*; *VII 70, 15. 156, 3. 207, 1*; *Isid. I 27, 4, al.* || 3 *GL. VII 29, 8* (Varro . . . Romae. <ex *add Keil*> praepositio <non> nunquam per unam litteram scribitur, sed per diminutionem, ut ehibit pro exhibit. ab Roma venio *πλεονασμός* est pro Roma); cf. *GL. VII 34, 5* (praepositiones locorum quattuor vulgo servantur: ex in ad ab; duae primae quo itur et unde exitur significant, ut in arcem <et> ex arce, duae sequentes quo aditur et unde abitur, ut ad simulacrum et ab simulacro. antiqui in duabus praepositionibus ex et ab sequentes demebant litteras, si proximum verbum semivocalem primam aut mutam habiturum erat, ut e Gallia, e Tuscis [egalliae locis: *corr ex p. 224, 2*], quoniam ex minus levem compositionem facit. hoc consuetudo non servat: dicit enim ex Gallia. illud servamus, si vocales sequuntur, ut praeponomus <ex *suppl Keil*, x v> ex E[u]rico, ex Olimpo. si sequitur I aut V, habetur ratio duplex antiquorum: nam si vocalis aliqua iungeretur, demebant X, e Vatic[i]ano, e Iudaea: hoc consuetudo non servat. si per se essent sine aliqua vocali, X adiciebant, ut ex Illirico, ex Vmbria: item si H [y: *corr v*] praeponeretur, ex Hymetto [x. h' inea .o.: *corr ex p. 224, 16*]. hoc servamus †et quid infra est [an. et <simile> quid in forma <ab> est?]; in quibus consonantes pr<ox>imae [*add Keil*] sunt, detrahimus B, ut a Capua, a Dertona; in quibus vocales sequuntur, <a>b praeponomus, ub ab Ercinis, ab Atheniensibus; si I aut V sequuntur, item ut supra duo servantur modi: si per se sunt, <B adiciunt, *supplemus*, admittunt *Wilm*> ut ab Illirico, ab Vrbiano [an: Vrbesalvia? cf. *ad p. 224, 23*]; si secum alteram vocalem <habent, B *suppl Keil*> amittunt, ut a Venusia, a Ianiculo [ianitore: *corr ex p. 224, 26*]; *I 203, 12. 414, 32; IV 149, 35. 150, 14. 21; VII 417, 10. 263, 3, al.* || 3 Cf. de l. l. p. 71, 27 sq. 72, 2. 4. 86, 10; *Gell. VI 7*; *GL. I 194, 14* (= *Suet. 353, 6 Reiff.*)

1 per c *vel* per o (unde quom ter in exemplis *Vsener*) || 2 petieris *vel* patieris || 3 sq. alii/// (fort. ex alibi) *vel* alii | *add et del Vsener* | III *vel* nil | ad ab *vel* ab ad || 5 ibimus *vel* imus: *corr Vsener* (quem inimus v) || 7 ab (*vel* a) pariete || 9 sq. edici oportet *vel* edicti oporteat | consequentibus vocabulis *vel* consonantibus uocalibus

habet primam semivocalem aut mutam, e dictum levius videbitur, ut e Gallia et e Tuscis. quotiens vero vocales sequuntur in eo quod sequitur, A E O simplicem et eandem habent rationem, quod ex praepositur, ut in his: ex arce, ex Eryco, ex Olympo: aliter enim fiunt hiulca, ut e arce, e Eryco, e Olympo. si vero in vocabulo quod sequitur princeps littera vel V vel I fuerit, duas habet rationes: [u]nam si aliqua vocalis proxima coniuncta est in syllaba eadem, tunc sicut cum est semivocalis aut muta observari dixi oportere, ita in his debet fieri, ut est e Vaticano, e Iudaea; sin vocabulum duas vocales proxima(s) non habueri[n]t coniunctas quarum sit littera princeps V aut I, proinde atque A E O sit observandum, quod potius dici oportet ex Irpinis quam e Irpinis, ex Vmbria quam e Vmbria. similiter in H littera observari debet, ut in A E O litteris, ne dicamus e Hymetto, sed ex Hymetto. similiter e[s]t in ab <a> quibusdam diligentioribus levitatis causa solet demi B, cum praepositum <est> vocabulis aut nominibus locorum, in quibus principes sunt litterae semivocales aut mutae, ut eam repudiant a Bais, a Capua, a Dertona. contra non demitur B, cum in vocabulis aut nominibus est primum A E O, ut ab Aricia, ab Eli, a**. sin V aut I, duplicem habent rationem: si enim sunt solae, dicuntur ut reliquae vocales ab [†]als, ab Illyrico; <s>in proximas litteras vocales secum habent coniunctas, proinde observandum est ac sint semivocales au<t> mutae, <ut> a Venusia, a Ianiculo. item <ad> et apud locum significant[um],

26 Cf. GL. I 111, 19 (= Lucil. 1216 M.); IV 390, 13. 442, 12. 517, 16; V 77, 2. 273, 4, al.

2 ut vel et | e tuscis vel et .V. scis || 4 erico vel serico (Eryce Funaioli, item v. 5, perperam) || 5 erico || 6 sq. in uocabulo vel uocabulo | littera uel u uel i vel littere uel i uel u || 7 del Wiln || 8 sicut vel si ut || 9 observare || 11 proximi: corr Keil (proxime v) | quorum: corr Vsener || 14 umbria (bis) vel umbra (bis) || 15 sq. hymaesto (bis): corr Putschius | est in vel in: corr Keil (male post est in ab, pessime ante in quibus v. 18 gravius dist Funaioli) | add Keil || 17 demi p | propositum: corr Vsener | suppl Wiln || 18 principes vel principe || 19 sq. eam repudiant ut vel eam repudiant: ut traicimus (<qui> cum v. 17 Vsener, loc ante eam sign Keil [velut <itaque in his> eam], v. ad v. 15 sq.) | ab ais: a Bais v | a capua vel aeapua | adertona vel a bertonā (supraser^{rit} supra rt m. 2) | in uocabulis vel uocalibus || 21 nominibus <locorum> Keil | aricia (ex ariacia) vel aritia | elia: corr Vsener; Elea Wiln; de Eli<de> a Olympo> cogit. Keil; an: E ab Oecha>lia? || 22 sin vel sint || 23 als ab illi dico vel al sabiilli dico, ubi Apso ab Illyrico Wiln (pro Apso Vsener Vlia, Keil urbe, Funaioli Vtica; an: <Vrbe> sal<via>?) cf. p. testim. 223, 2 || 25 an bis: corr Vsener | sint vel sit (<si> sint Vsener) | mutae vel metue | add Keil || 26 Item et apud vel Ad: corr Keil | significandum: corr Keil (significat v)

ut 'accede ad me', 'qui domi nati apud me sunt', 'apud illum est'. de quoque non numquam perperam ponitur pro ex et non numquam pro a, ut <cu>m <de> provincia venire qui<s> se dicit: nam perperam est: imus enim in provinciam, ut in
 5 navem et in circum; eximus, ut <e> nave, <e> circo sic e provincia. de provincia existimamus, cum de ea bene aut male praedicamus; de nave dicimus, cum longa an oneraria sit rogamus; de circo, cum Flaminius an maximus. item vitiose dicitur 'senatum habere apud aedem Apollinis', quod
 10 'in aede[m]' dici oportet. et 'de senatus sententia' vitiose: nam debent dicere ut 'ex mea sententia', 'ex tua sententia' sic 'ex senatus sententia'. item qui dicunt 'de senatu redii' potius quam 'e senatu', quod eo cum inimus dicimus <in>, inde cum redimus <ex>. 'ex senatu eiectu(s)' potius quam 'de senatu'.
 15 male imperant qui dicunt 'de tabulis quid dicere': de tabulis enim [h]is dicit qui eas laudat aut culpatur; e tabulis is dicit qui quod est in his scriptum recitat scriptumque pronuntiatur, si ea<s> videt et potius dici oportet 'legi' quam 'dici', contra, eas <si> litteras non spectat. 'a capite dempta' qui vocant
 20 male appellant, quod sunt 'de capite dempta', non 'a capite'. 'ad caput additum' recte dicitur, si est extra caput quod additur. qui transscribunt tabulas, non describunt, sed exscribunt; qui quales sint scribunt, i<i> describu[u]nt. 'a scaena' venit spectator, 'e scena' venit qui egit; contra spectator 'e theatro',
 25 'a theatro' actor; 'de scena' loquitur qui de ea bene an male ornata sit loquitur; 'in scena' pronuntiat <qui agit>; qui hoc idem subtilius vult dicere, non <in> scena', sed 'pro scena' dicit

24 sq. Cf. GL. I 415, 4; VII 417, 14. 263, 6 || 27 Cf. p. 77, 21 sq.

1 [accede ad me] *Wilm* || 2 quo vel quodque | perperam vel pa || 3 sq. pro a ut in hac provincia vel prouintia: ubi <cu>m <de> *Vsener praeunte* in hoc * <de> *Wilm* | add *Vsener* (quis [e] *Keil*) | perperam vel perpera in || 5 sq. naue ut: corr *Wilm* ([ut] *Keil*) | in naue circo Sic e provincia vel in nauetis cosice prouintia: corr *Wilm* | aut vel ut || 7 naue vel nam | aut oneraria (vel onoraria): corr *Wilm* || 8 rogamus: quaerimus *Keil* | flaminius an vel flamminius am || 9 apollinis vel apollonis || 10 senatus vel senatu (item v. 12) || 12 qui<dam> v, <errant> qui *Keil* | redii vel re dici || 13 quod eo quo inimus dicimus vel eo quod quo inus (del in) dicimus: corr *Keil praeunte Wilm* (quo <quom>) imus <in> dicimus) || 14 <dicendum ex> *Wilm*, <dicimus ex> *Keil*, <ex> *Funaioli* | eiecto || 15 tabulis vel tabuli || 16 dic vel dicit | eas vel eius || 17 scriptumque pronuntiatur vel e scriptum quae pronuntiatur || 18 add *Wilm* (plura molitus, item ut *Keil*) || 19 add *Wilm* | qui vel quae || 21 sq. additum et additur vel aditum et aditur || 23 sunt: corr *Keil* | id est (vel id') tribuunt: corr *Putschius* || 26 supplervi-
 mus: cf. v. 24 (<actor> *Wachsmuth*)

pronuntiare actorem: <na>m scena significat[e] graece domus; 'e scena' actor exit, venit in pulpitum ac vestibulum: '<pro> scena' itaque actor est; cum eo venit dicimus prodire, qui domo excedit procedere, qui <ex> ea quid ducit producere. 'pro rostris' dici oportet, cum is qui contionatur iis dicit qui ante rostra sunt: pro[rsus] enim et ante idem sunt; 'in rostra' ascendit, 'e rostris' descendit; 'de rostris' dicit qui ea cuiusmodi sint dicit. 'in contione' stat, 'e contione' venit, 'de contione' dicit. inscribunt quidam 'litterae datae e Gallia', item 'Roma', vitiose: nam dici oportet 'in Gallia' et 'Romae': dantur enim in loco, afferuntur e loco, sequitur ut dentur in Gallia et Roma(e).

**103 (89 [421]). coram de praesentibus nobis, palam etiam de absentibus.

**104 (84 [419]). is demum latine caper dicitur qui excastratus est. 15
105 (85 [48]). iterum ex gallo gallinaceo castrato fit capus.

**106 (86 [444]). poscere est quotiens aliquid pro merito nostro deprecamur, petere vero est cum aliquid humiliter et cum precibus postulamus.

5 Cf. *GL. VII* 104, 6 (pro rostris quod dicimus ante rostra significat, ut pro muris. sic errant qui proscenia appellant [id est scenam *secl Keil*] operosam fabricam ex adverso [et adversae: *corr Keil praeunte* exadversum *Vsenero*] caveae, quae apud Graecos de fronde ornatus umbraeque causa fieba[n]t et ab umbra quam praestaba[n]t σκηνή [scene *vel* scena] diceba[n]tur. unde proscenia rectius pulpita [rectius pulpita proscenia: *trai Keil*] quae ante scenam sunt appellabuntur [-bantur: *corr Vsener*] || 6 *Cf. p. 77, 20* || 13 *Serv. Dan. in Aen. I* 595 (coram non nulli ad personam, ut coram Vergilio [*vel* viro], palam ad omnes referri volunt, ut palam omnibus. Varro coram . . . absentibus [*vel* absentibus dicit] *e. q. s.*); cf. *Suet. 286, 5 Reiff.*; *Don. in Ad. IV* 3, 17 (coram praesentem et coram praesentibus); *TG. s. coram* (alii testes ad priora verba, non ad Varroniana pertinent) || 15 *Gell. IX* 9, 9 sq. (cetera vertit non infestiviter [scil. *Verg. Buc. IX* 23 sqq.], nisi quod caprum dixit quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit: auctore enim M. Varrone is . . . est); cf. *de l. l. V* 97. *de r. r. II* 3, 7; *Fest. Pauli* 48, 14; *Isid. XII* 1, 15; *TG. s. v.* || 16 *GL. I* 103, 26 (capo dicitur nunc, sed Varro de sermone Latino 'iterum' ait 'ex . . . capus') = *VII* 266, 28; cf. *de r. r. II* 7, 15 || 17 *Serv. in Aen. IX* 192 (poscere est secundum Varronem quotiens . . . postulamus); cf. *Don. in Andr. II* 5, 11; *TG. s. posco*

1 sq. in scena significare: *corr Iahn* ([in] scaena significa[n]te *Vsener*) | <cum> e *Keil* | exit *vel* exiit | *suppl Wilm* (<in> v) || 3 actor (*ex* auctor) est *vel* auctorem || 4 eo cedit | qui eo quod: *corr Wilm* || 5 is *vel* his | contionaturus *vel* contionaturus his || 6 *secl Keil* (pro rostris v) | idem significat *Vsener* (-cant *Keil*) | rostra *vel* rostra si || 7 ascendit *vel* escendit || 9 [in]scribunt *Keil* | literis v (literis <e> *Wilm*) | item <in> v, item <e> *Wilm* || 10 dici *vel* si dici (sic d. v) | Roma e dantur *vel* Roma Ceduntur || 11 gallia *vel* gallilea || 13 palam etiam *vel* palam

DISCIPLINARVM LIBER I

DE GRAMMATICA

**107 (91 [234]). ars grammatica quae a nobis litteratura dicitur scientia est <eorum> quae a poetis historicis oratoribusque dicuntur ex parte maiore. eius praecipua officia sunt quatuor . . . : scribere legere intellegere probare.

**108 (92 [235]). audiri absentium verba non poterant. ergo illa ratio peperit litteras notatis omnibus oris ac linguae sonis atque discretis. nihil autem horum facere poterat, si multitudo rerum sine quodam defixo termino infinite patere videretur. ergo utilitas numerandi magna necessitate animadversa est. quibus duobus repertis nata est illa librariorum et calculonum professio velut quaedam grammaticae infantia quam Varro litterationem vocat. . . poterat iam perfecta esse grammatica, sed quia ipso nomine profiteri se litteras clamat, unde etiam latine litteratura dicitur, factum est ut quicquid dignum memoria litteris mandaretur ad eam necessario pertineret.

**109 (93 [236]). artis grammaticae officia . . . constant partibus

3 *GL. VI 4, 4* (ut Varroni placet ars . . . quattuor ut ipsi placet scribere . . . probare); cf. *Dion. Thr. 5, 2 Uhl.* (γραμματική ἐστὶν ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεύων ὥς ἐπὶ τὸ πολλὸν λεγόμενον); *GL. I 426, 13; IV 486, 15; V 547, 7; VI 188, 1 = VII 321, 6; VII 214, 19; Mart. Cap. III 230, al.* || 7 *Augustin. de ord. II 12, 35* (illud quod in nobis est rationale, id est quod ratione utitur et rationabilia vel facit vel sequitur, quia naturali quodam vinculo in eorum societate astringebatur, cum quibus illi erat ratio ipsa communis . . . vidit esse imponenda rebus vocabula . . . sed audiri . . . vocat: graece autem quomodo appelleretur non in praesentia recolo. . . litteras . . . nominavit. deinde syllabas notavit, deinde verba in octo genera formasque digesta sunt . . . poterat . . . pertineret); cf. *Isid. I 3, 1* (primordia grammaticae artis litterae communes existunt, quas librarii et calculatores secuntur: quorum disciplina velut quaedam grammaticae artis infantia est: unde et eam Varro litterationem vocat). *I 5, 1; Quint. II 1, 4; GL. V 547, 7* (grammatica . . . quam Terentius [et] Varro primum ut adhuc rudem appellatam esse dicit litteraturam [litterationem *Wilm.*]); *Mart. Cap. III 229* (γραμματική dicor in Graecia . . . mihi Romulus litteraturae nomen ascripsit, quamvis infantem me litterationem voluerit nuncupare, sicut apud Graecos γραμματιστική primitus vocitabar); *GL. I 421, 11* (et grammaticus latine litterator est appellatus et grammatica litteratura); *Augustin. de mus. III 1, 1* || 19 *GL. I 426, 21* (grammaticae officia, ut adserit Varro, constant . . . est artificialis interpretatio vel varia . . . explanatio vel exquisitio per quam unus cuiusque rei qualitatem poeticis glossulis exsolvimus. emendatio est qua singula prout ipsa res postulat dirigimus aestimantes universorum scriptorum diversam

4 *suppl Scal* || 19 artis grammaticae vel grammaticae (item p. 228, 8) | officia . . . constant vel officium constat | partibus vel in partibus

quattuor: lectione enarratione emendatione iudicio. lectio est . . . varia cuiusque scripti pronuntiatio serviens dignitatī personarum exprimensque animi habitum cuiusque. enarratio est obscurorum sensuum quaestionumve explanatio . . . emendatio est . . . recorrectio errorum qui per scripturam dictionemve fiunt. iudicium est . . . aestimatio qua poemata ceteraque scripta perpendimus.

(**)110 [237]. artis grammaticae initia ab elementis surgunt, elementa figurantur in litteras, litterae in syllabas coguntur, syllabis comprehenditur dictio, dictiones coguntur in partes orationis, 10 parti<bu>s orationis consummatur oratio, oratione virtus ornatur, virtus ad evitanda vitia exercetur.

(**)111 (42 [238]). vox est, ut Stoicis videtur, spiritus tenuis auditu sensibilis, quantum in ipso est. fit autem vel exilis aurae pulsu vel verberati aeris ictu. omnis vox aut articulata est 15 aut confusa: articulata est rationalis hominum loquellis explanata; eadem et litteralis vel scriptilis appellatur, quia litteris comprehendī potest; confusa est irrationalis vel inscriptilis, simplici vocis sono animalium effecta, quae scribi non potest, ut est equi hinnitus, tauri mugitus.

20

sententiam vel recorrectio . . . est quo omnem orationem recte vel minus quam recte pronuntiatam specialiter indicamus vel aestimatio . . . perpendimus) et VII 376, 5 (artis grammaticae officium constat . . . cuiusque. emendatio . . . fiunt. enarratio . . . quaestionumque <e>narratio [<e> addidimus]. iudicium . . . perpendimus); cf. VI 188, 6 (grammaticae autem officia quot sunt? quattuor. e. q. s.) = VII 322, 4; VII 214, 20 (officium eius est sine vitio dictionem prosalem metricamque componere e. q. s.); Mart. Cap. III 230, al. V. Fröhde 'die Anfangsgründe d. Gr.' p. 26 sq.

8 GL. I 426, 32 (grammaticae . . . exercetur) et VII 377, 1 (artis grammaticae . . . in partes orationis, oratio in virtutes ac vitia descendit); cf. Augustin. de ord. II 12, 35 (ad p. 227, 7), al. V. Fröhde 'die Anfangsgr. d. Gr.' p. 29 || 13 GL. I 420, 9 (vox . . . mugitus); cf. GL. II 5, 1. 6, 17; IV 47, 3. 367, 5. 487, 4. 530, 4; V 99, 9; VI 4, 13. 32, 21. 189, 9; VII 215, 4. 323, 5. 381, 2; Anecd. Helv. XXXII. LXXXI. 219, 6. 220, 18; Isid. I 15; Diog. Laert. VII 1, 38 (55); Sen. nat. qu. II 6, 3. 29; Gell. V 15, 6; Lact. de op. d. 15, 1; Augustin. d. dial. 5, al. V. Fröhde l. s. s. p. 62 sq.

1 enarratione emendatione vel emendatione enarratione (ordine definitionis item inverso) || 2 pronuntiatio vel enuntiatio || 3 animi habitum vel habitum animi || 4 quaestionumve explanatio vel quaestionumque <e>narratio || 5 sq. dict<at>ionemve Wilm | qua vel quo | poemata vel poema || 9 in syllabas coguntur vel coguntur || 10 dictio comprehendī (vel conpraemendi) vel comprehenditur dictio | dictiones coguntur in vel dictionibus coguntur (vel concoguntur) || 11 consummatur (vel consummat) oratio oratione vel partes orationis cum consummatur oratio orationi vel oratio: v. test. || 14 exillis vel exilis || 17 eadem et vel eadem | scriptilis vel scribalis vel scripturalis

112 (95 [49]). litterarum partim sunt et dicuntur, ut A et B; partim dicuntur neque sunt, ut H et X; quaedam neque sunt neque dicuntur, ut Φ et Ψ .

5 **113 (49 [243]). syllabae . . . aliae sunt asperae aliae leves, aliae procer(a)e aliae retorridae, aliae barbarae aliae Graeculae, aliae durae aliae molles: asperae sunt, ut trux crux trans; leves, ut lana luna; procerae sunt quae vocalem longam extremam habent aut paenultimam, ut facilitas; retorridae sunt quae mutam habent extremam, ut hic hoc; barbarae sunt, ut
10 gaza; Graeculae, ut hymnos Zenon; durae, ut ignotus; molles, ut aedes.

**114 (96 [244]). cum ceteris de partibus orationis Probus et Varro [†]altereutrum in duas partes <di>scribit et reliquas subiectas facit, alter in quattuor.

15 **115 (41 [268]). latinitas est incorrupt[a]e loquendi observatio secundum Romanam linguam. constat autem . . . his quattuor: natura analogia consuetudine auctoritate. natura verborum nominumque immutabilis est nec quicquam aut minus aut plus

1 *GL. VII 153, 1* (in libro qui est de grammatica Varro cum de litteris dissereret, [ita secl. Keil, item corr. Ritschl] H inter litteras non esse disputavit [disputat vel disputant: corr. Carrio], quod multo minus mirum, quam quod X quoque litteram esse negat. in quo <num>quid viderit [*supplevimus*; quid voluerit L. Mueller], nondum deprehendi; ipsius verba subiciam: 'litterarum . . . ψ '); cf. *fragm. 43 et 77 sq.*; *GL. VI 5, 27. 6, 2. 20, 17*; *IV 368, 12. 477, 20, al.* || 3 Cf. *GL. VII 160, 7* (Φ quae et ipsa per P et H constat, ut Cinyps Cinyphis, quod innotativo per P et S, in aliis casibus per P et H scribitur) || 4 *GL. I 428, 22* (syllabae, ut ait Varro, aliae . . . aedes); cf. *p. 239, 1 sqq.* || 12 *GL. V 10, 5* (cum . . . quattuor, prout quisque potuit sentire: nos vero convenit Donati sequi auctoritatem; igitur octo partes orationis esse dicimus); cf. *de l. l. p. 136, 13 sqq. ibique adn.* || 15 *GL. I 439, 15* (latinitas . . . autem, ut adserit Varro, his . . . cur id secuti sint, scientium) et 50, 25 (constat ergo Latinus sermo natura . . . consuetudinis habet: tantum opinione oratorum recepta est, qui et ipsi cur id secuti essent si fuissent interrogati nescire confiterentur); cf. *Quint. I 6, 1* (sermo constat ratione, vetustate, auctoritate, consuetudine. rationem praestat praecipue analogia, nonnumquam et etymologia. vetera maiestas quaedam . . . commendat e. q. s.). *IX 3, 3*; *GL. IV 47, 19*; *V 494, 3*; *VI 189, 2*; *VII 322, 21*; *Anecd. Helv. XXXIV*

1 sqq. ut A et B et h et x (vel a et b h [vel a b et h] et x) partim sunt quae neque (vel sunt neque) dicuntur: corr. Carrio || 2 sq. quaedam . . . ut phi y vel ut phi ψ (*reliquis om*) || 4 leues vel leuae vel leue sunt || 5 procere vel proceres | graeculae vel gregulae (*item v. 10*) || 7 proceres || 8 facultas v; an: facultas <facultas>? || 10 ymnos (vel -nus) vel hymnos || 12 cum . . . orationis om edd. ante Bertschium | uasso || 13 alter eorum v; altercantur: unus in Schoell | add Wilm (<orationem divisam> scribit Funaioli neglecto initio) || 16 his quattuor vel quattuor || 18 nominumque vel omniumque | immutabilis est nec vel immutabili ne

tradidit nobis quam quod accepit: nam si quis dicat scrimbo pro eo quod est scribo, non analogiae virtute, sed naturae ipsius constitutione convincitur. analogia sermonis a natura proditi ordinatio est neque aliter barbaram linguam ab erudita quam argentum a plumbo dissociat. consuetudo non ratione analogiae, sed viribus par est, ideo solum recepta, quod multorum consensione convaluit, ita tamen ut illi artis ratio non accedat, sed indulgeat: nam ea e medio loquendi usu placita adsumere consuevit. auctoritas in regula loquendi novissima est: namque ubi omnia defecerint, sic ad illam quem ad modum ad aram sacram decurritur: non enim quicquam aut rationis aut naturae aut consuetudinis habet, cum tantum opinione secundum veterum lectionem recepta sit nec ipsorum tamen, si interrogentur, cur id secuti sint, scientium.

- 116 [220]. Varro in libris disciplinarum scripsit observasse sese in versu hexametro, quod omnimodo quintus semipes verbum finiret et quod priores quinque semipedes aequae magnam vim haberent in efficiendo versu atque alii posteriores septem: idque ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit.

INCERTAE SEDIS FRAGMENTA

PRAETER EA

QVAE STELLVLIS DVABVS SIGNIFICATA SVpra INSERVIMVS

- 117 [233]. scire debemus . . . utilitatis alicuius causa omnium artium extitisse principia. ars vero dicta est, quod nos suis regulis

16 *Gell. XVIII 15, 2* (in longis versibus qui hexametri vocantur, item in senariis animadverterunt metrici primos duos pedes, item extremos duos, habere singulos posse integras partes orationis . . . M. etiam Varro . . . disserit) || 24 *GL. VII 213, 10* (scire autem debemus, sicut Varro dicit, utilitatis . . . vocant); cf. *I 421, 4* (ars est rei cuiusque scientia usu vel traditione vel ratione percepta tendens ad usum aliquem vitae necessarium . . . ars dicta quod arto praecepto singula definiat . . . vel ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, unde veteres artem pro virtute appellabant); *IV 47, 16. 405, 2; V 95, 4; VI 3, 7. 187, 2; VII 320, 5; Isid. I 1, 2; Augustin. de c. d. IV 21. XIX 3.*

1 accepit vel accipit || 2 pro eo quod vel quod || 4 sq. est neque vel est secundum technicos neque | erudita vel erudit || 6 ratione vel arte | par vel pars || 7 consensione vel consensione || 11 aram sacram vel anchoram (vel anachortam) || 14 sunt (vel essent: v. test.): corr *Putschius* || 17 sese vel se || 21 geometrica vel diometrica

artet atque constringat. alii dicunt a Graecis hoc tractum esse vocabulum, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id est a virtute doctrinae, quam disertī viri unius cuiusque bonae rei scientiam vocant.

118. T... finit neutra: caput sinciput lact.

5 119 (97 [273]). lac non debemus dicere, sed lact.

120 (17 [252]). Lucius et Aemilius et cetera nomina quae ante V habent I duplici I[I] genetivo singulari finiri debent, <ne> necesse sit adversus observationem nominum nominativo minorem fieri genetivum: idque Varro tradens adicit vocativum singularem quoque talium nominum per duplex I scribi debere, sed propter differentiam casuum corrumpi. Lucilius

4 Mart. Cap. III 256 (T vocales ex utroque concludit, ut in coniunctionibus et praepositionibus; praecedit L, ut in Tlepolemo, M in Tmolo, N in potnia, R in Troia; finit... lact; articulos terminat, ut quot tot, verba, ut legunt, adverbium et interiectionem, ut ut * *); cf. GL II 21, 8 (caput... sinciput... occiput... lac lactis, in quo etiam T additur); I 30, 20; III 526, 7; IV 31, 20 = VI 482, 27, al. || 5 GL V 199, 10 (multi <dubium> dicunt [suppleximus: inquirunt corr Wilm], utrum lac dicamus an lact: et re vera si quaeras, hoc rite facit nec aliud: nam si dixeris lac, erit genetivus lacis, quem ad modum allec allecis. lectum est hoc saepius, praecipue apud Varronem. ille dicit 'lac... lact'. sed dixit Caesar contra ipsum rem valentissimam, nullum nomen duabus mutis terminari) = Anecd. Helv. 120, 5; cf. GL I 303, 6 (muta una T, ut caput: sunt qui addunt C, ut lac, quod Varro <doctor suppl v, doctissimus Keil, lator Funaioli> artis grammaticae exterminat); V 326, 25 (multi dixerunt quod lact dici deberet, ut apud Varronem, ea ratione, quia si lac esset nominativus, lacis esset genetivus, ut alec alecis: sed Caesar dixit e. q. s.): cf. ad p. 32, 16 sq. || 6 GL I 78, 4 (Lucius... fiet. et Plinius quoque dubii sermonis V adicit esse quidem rationem per duo I scribendi, sed multa iam consuetudine superari. e. q. s.) et VII 22, 4 (deinde per detractionem hoc modo scribendi ratio corrupta est quibusdam uno I scribentibus genetivum eorum nominum quae IVS nominativo singulari finiuntur, ut Antonius Antoni Tremelius Tremeli, exigente regula ut in horum genetivis I littera geminetur, quoniam genetivus singularis non debet minorem numerum habere syllabarum quam nominativus: quin immo interdum etiam maior fit. propter quam causam ego etiam vocativos horum per duo I, non ut consuetudo usurpavit per unum putem esse scribendos, quia non debeat aequè vocativus minorem numerum syllabarum habere quam nominativus. ita o Antonii et o Aemilii in singulari vocativo et dicendum et scribendum esse contenderim); cf. VII 57, 7 (ratio exigit, ut huius Iulii per duo I scribamus tam hercule quam huius pallii et huius graphii: non enim tantum in masculinis hoc quaeritur, sed etiam in neutris, quoniam id postulat ratio. e. q. s.). 251, 18 (nisi forte regulam Lucilii secuti sunt, qui Lucilium et Aemilium et cetera nomina quae ante V habent I non solum in vocativo, sed etiam in genetivo casu per unum I existimat scribi posse). 206, 25 (duo I in genetivo habebunt Lucii Magnii magii, quod ipsum Lucilius adnotavit, cum a numero Numerius discerneret); I 71, 2 (nam et Vergilius 'alia serpyllumque' per i dixit, quot utique in genetivo debet geminari, ut huius pallii, scrinii, dolii, alii, solii, quia genetivus numero syllabarum minor esse nominativo non debet). 122, 6. 141, 6; IV 227, 22, al.; v. Marrius in Lucil. p. 134 sqq. et p. 409 sq.

2 virtute doctrinae vel virtute || 3 bonae rei vel rei || 7 finiri debent' vel genetivos singulares finire debent ut (et mox <non> minorem) || 11 corrumpi -i- vel corripī

tamen et per unum I genetivum scribi posse existimat: ait enim (1294 sq. M.) 'servandi numeri et versus faciendi nos Caeli Numeri numerum ut servemus modumque'. numquam enim hoc intulisset, nisi et Caelii et Numerii per II, huius Numerii, faciendum crederet. denique et in libro <V>III sic ait (362 sq. M.): 'porro hoc si filius Luci fecerit, <I> solum ut Corneli[i] Cornifici[i]que' et paulo post (366 M.): 'pupilli pueri Lucili, hoc unius fiet.

121 (22 [257]). Plinius sermonis dubii VI de Varrone: quam maxime vicina Graeco graece dicit, uti ne[c] schematis quidem dicat, 10 sed schemasin.

122 (100 [260]). pronomen quia fungitur officio <nomi>nis[i] prae- misso nomine: ideo haec pars a Varrone succeda[ti]nea dici- tur, quia <(bis nomen)> non potes[e]t in eadem <e>locutione esse, hoc est quia [bis nomen] repeti non potes[t]. ordo 15 tamen hic custodiendus est, ut nomen in praecedenti sit loco, pronomen in subiecto[s].

123 (99 [259]). sunt pronomina finita <tria> [ego tu ille], infinita septem, minus quam finita sex, possessiva quinque: et haec sunt pronomina <omnia>: in rerum natura plus non inveni<e>s. 20 omnia pronomina quae sunt inventa in Latina lingua ista sunt: finita sunt tria: ego tu ille; infinita septem: quis qualis

9 GL. I 53, 17 (Plinius . . . schemasin); cf. 144, 17; V 357, 19 (haec enim liberum est nobis et ad nostram regulam declinare, ut horum schematum his et ab his schematibus, et in contrarium ducere, quia nostra non sunt, ut schematorum schematis declinemus, sicut plerumque et in Cicerone et in Varrone legimus), al. || 12 GL. V 49, 21 (pronomen . . . subiecto); cf. IV 488, 14 (pronomen dicitur quod pro officio et loco nominis ponitur . . . ut enim hoc fastidium vitemus, inventae sunt particulae, quae ipsam repetitionem excluderent succedendo in ipsam nominis significationem). 498, 36 (pronomen dictum est quasi pro nomine, eo quod fungitur officio nominis, ideo dicitur pronomen). 499, 18 (quod funguntur officio nominis et ideo etiam in subiectis locis ponuntur: omne pronomen non praeponitur in elocutione, sed sequitur exceptis possessivis quae et praeponi possunt et sequi); Isid. I 6, 2 (pronomen ex nomine nascitur, cuius officio fungitur e. g. s.). 8, 1, al. || 18 GL. V 201, 29 (sunt autem pronomina . . . derivativum); cf. I 329, 5; IV 131, 25. 435, 25. 501, 14; V 50, 14. 319, 22; Isid. I 8, 2. 5, al.

4 sq. et vel ut | numerum per .i. huius numeri vel Caelii et Numerii per ii huius Numerii | add Putschius || 6 ad vel ait | uui vel luci | colum (vel colum): corr L. F. Schmidt || 12 suppl et del Hagen: v. test. (quia <non> f. o. nisi Putschius) || 13 succedat in ea: corr Bondam || 14 suppl Keil: cf. ad v. 15 | potes et | add Schoell (v. test.) || 15 secl Keil || 17 subiectus: corr Keil (subiectis Putschius) || 18 suppl et secl Wachsmuth || 20 supplerimus: <XXI> Keil | add Wilm || 22 sunt tria vel tria | <sunt> septem Keil

talis quantus tantus quotus totus; minus quam finita sunt
sex: ipse iste is hic idem sui; possessiva sunt quinque: meus
tuus suus noster vester: alia pronomina non invenies. sed
dicere mihi habes: dixisti mihi alia pronomina non inveniri,
sed inveni alia; dico tibi: ego dixi, quia non sunt primigenia
quae dicit Varro, sed deductiva: multum interest utrum sit
aliquid [a] naturale an [aliquid] derivativum.

124 (102 [264]). ex his pronominibus sedecim tantum Varro adverbia
eius modi secundum sonorum rationem fieri demonstravit: ille
illie illinc illuc illo, iste <i>stic istinc istuc, hic hic hinc hue,
idem ibidem, qui quo, quique quoque, quicumque quocumque,
quidam quondam, quispiam uspiam, aliquis aliquo alicubi,
qualis qualiter, meus meatim et significat more meo, tuus
tuatim et significat more tuo, suus suatim et significat more
suo, noster nostratim et significat more nostro, vester vestra-
tim et significat more vestro. ex quibus pronominibus tan-
tum quem ad modum adverbia fiant, sicuti Varro docuit, de-
monstravimus.

125 [463]. ego insolens atque infrequens verbum proferre velut spi-
nam calcare devito.

126 (112 [422]). curculio. Varro ait hoc nomen per antistoechum
dictum quasi gurgulio, quoniam paene nihil est nisi guttur.

127 (3 [451]). Varro asinos rudere, canes gannire, pullos pipare dixit.

128 (79 [319]). prosa est producta oratio a lege metri soluta: pro-
sum enim antiqui productum dicebant et rectum: unde ait

8 *GL. IV* 152, 30 (ex his . . . demonstravimus); cf. *III* 74, 15 (derivativa pronominum illic istic huc illuc istuc hinc illinc istinc hac istac illac), *al.* || 13 sq. Cf. *GL. V* 243, 6 (adverbia . . . a pronomine meus meatim tuus tuatim: et nihil aliud significat meatim tuatim nisi meo more tuo more); *I* 221, 6; *Non.* 179, 29; *TG. s.* meatim, *al.* || 19 *Sententiarum sylloge in cod. Asburnhamensi saec. XI in.* (Varro: ego . . . devito); cf. *Gell. I* 10, 4 = *Macr. I* 5, 2 et v. *Reitzenstein 'M. Ter. Varro u. Joh. von Euch.'* p. 64 adn. || 21 *Serv. in Georg. I* 186 (curculio . . . guttur) = *schol. Bern.* (curculio . . . gurgulio, genus bestiae quae semper quaerit alienum cibum [*sic correximus coll. Pl. Pers.* 58. *Capt.* 77. auxilium, ubi ali<m>en<t>um del. auxilium *Vsener*]; cf. *schol. in Pers. IV* 38; *Isid. XII* 8, 17; *TG. s.* gurgulio || 23 *Non.* 450, 6 (Varro . . . dixit); cf. *de l. l. p.* 120, 9 sq. et 14 sq. *ibique adn.* et 238, 18 sqq. || 24 *Isid. I* 38, 1 sq. (prosa est . . . producendo. alii prosam aiunt dictam ab eo quod sit profusa vel ab eo quod spatiosius prouat et excurrat nullo sibi termino praefinito. praeterea prosa . . . contenderunt) et *TG. s. v.* (est producta oratio: prosum antiqui productum et rectum dicebant, unde Varro 'prosis lectis' posuit)

2 sunt quinque vel quinque || 5 primigenia vel primogenia || 7 aliquid a naturali vel aliqui/// naturale | *secl. Keil* | deriuatium vel deriuatum || 10 hic hic vel hic hac || 11 quique vel quicque || 23 gannire vel garrire

Varro apud Plautum 'prosis lectis' significare rectis. unde etiam quae non est perflexa numero, sed recta prosa oratio dicitur in rectum producendo . . . praeterea tam apud Graecos quam apud Latinos longe antiquiorem curam fuisse carminum quam prosae: omnia enim prius versibus condebantur, prosae autem studium sero viguit. primus apud Graecos Pherecydes Syrius soluta oratione scripsit, apud Romanos autem Appius Caecus adversus Pyrrhum solutam orationem primus exercuit: iam exhinc et ceteri prosae eloquentia contenderunt.

129. A[u]xillae *μικρὰ πτερὰ, ὡς Βάρρων*.

10

EXCERPTA

EX AVGVSTINI LIBRO

QVI EST DE DIALECTICA

[130 (32. 1. 2. [265]). verba aut simplicia sunt aut coniuncta: simplicia sunt, quae unum quiddam significant, ut cum dicimus homo equus, disputat currit . . . itaque hoc includitur hac definitione, qua non includitur cum dicimus loquor: quamvis enim unum verbum sit, non habet tamen simplicem signifi-

10 *Pseudophilox.* p. 26, 43 = *TG.* p. 122 (a[u]xillae . . . Βάρρων); cf. *Cic. Orat.* 153 (quomodo enim vester Axilla Ala factus est nisi fuga litterae vastioris? quam litteram etiam e maxillis et taxillis et vexillo et paxillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit) || 14 *Augustin. de dial.* I p. 5 *Crec.* (dialectica est bene disputandi scientia; disputamus autem utique verbis. verba igitur aut . . . disputat currit. nec mireris quod disputat quamvis ex duobus compositum sit tamen inter simplicia numeratum est: nam res definitione illustratur: dictum est enim id esse simplex quod unum quiddam significat. itaque . . . significationem. siquidem quisquis dicit ambulo et ambulationem facit intellegi et se ipsum, qui ambulat . . . at vero qui dicit ambulat nihil aliud quam ipsam significat ambulationem: quamobrem tertia . . . proloquiorum summa); cf. *Mart. Cap. IV* 388 sqq. (. . . prima persona significat aliquid quod iam negari vel affirmari possit et in hominem tantum cadit . . . tertia vero persona non hominis tantum est sed aliarum etiam rerum . . . nisi forte de deo dicatur aliquid quod de eo solo possit intellegi, ut cum dicimus pluit . . . quod ergo fuerit ex nominativo casu nominis et tertia verbi persona coniunctum proloquium dicitur, ita ut iam necessario aut verum sit aut falsum aut dubium . . . sunt etiam sententiae quae quamvis constant ex nomine et verbo affirmari tamen aut negari non possunt, quae non proloquia sed eloquia dici nonnullis placuit, ut est modus imperativus *e. q. s.*). 338 (consistunt sex normae quis constant ceterae disciplinae: nam prima est de loquendo, secunda de eloquendo, tertia de proloquendo, quarta de proloquiorum summa *e. q. s.*)

1 significare vel significari || 2 perflexa vel perplexa || 6 ferecides || 7 Syrius *Arv.*, Syrus *libri Ottonis* || 8 pirrum | primus vel prius || 9 exin *Wilm.* recte ut vid[et] [et] idem || 10 *μικροπτερα*: corr *Stephanus* || 15 quiddam vel quidem

cationem, siquidem significat etiam personam quae loquitur. ideo iam obnoxium est veritati aut falsitati: nam et negari et affirmari potest. omnis itaque prima et secunda persona verbi quamvis singillatim enuntietur, tamen inter coniuncta
 5 verba numerabitur, quia simplicem non habet significationem. . . . tertia persona verbi semper inter simplicia numeratur et nondum aut affirmari aut negari potest, nisi cum talia verba sunt quibus necessario cohaeret personae significatio consuetudine loquendi, ut cum dicimus 'pluit' vel 'ninguit', etiam si
 10 non addatur quis pluatur aut ninguatur, tamen quia intellegitur non potest inter simplicia numerari. coniuncta verba sunt quae sibi conexa res plures significant, ut cum dicimus 'homo ambulat' aut 'homo festinans in montem ambulat' et si quid tale. sed coniunctorum verborum alia sunt quae sententiam
 15 comprehendunt, ut ea quae dicta sunt, <alia quae> expectant aliquid <ad completionem sententiae>, ut eadem ipsa quae nunc diximus, si subtrahas verbum quod positum est 'ambulat': quamvis enim verba coniuncta sint 'homo festinans in montem', tamen adhuc pendet oratio: separatis igitur his coniunctis verbis quae non implent sententiam restant ea verba
 20 coniuncta quae sententiam comprehendunt. horum item duae species sunt: aut enim sic sententia comprehenditur, ut vero aut falso teneatur obnoxia, ut est 'omnis homo ambulat' aut 'omnis homo non ambulat' et si quid huius modi est; aut ita impletur sententia, ut licet perficiat propositum animi, affirmari tamen negarive non possit, ut cum imperamus cum optamus cum exsecramur et similia. nam quisquis dicit 'perge ad villam' vel 'utinam pergat ad villam' vel 'di illum perduint', non potest argui quod mentiat
 25 ur aut credi quod verum dicat: nihil enim affirmavit aut negavit; ergo nec tales sententiae in quaestionem veniunt, ut disputatorem requirant. sed illae quae requirunt aut simplices sunt aut coniunctae: simplices sunt quae sine ulla copulatione sententiae alterius enuntiantur, ut est illud quod dicimus 'omnis homo ambulat'; coniunctae sunt de quarum copulatione iudicatur, ut est 'si ambulat mo-
 30 vetur'. sed cum de coniunctione sententiarum iudicium fit,

8 sunt *vel* sint || 9 uel *vel* aut | ninguit *vel* ningit *vel* ninguet || 15 sq. *suppl* Creelius ex loco inferiore: cf. ad p. 236, 9 sq. || 17 est *vel* est ambulat || 24 est aut *vel* et aut | ita *vel* itaque || 27 exsecramus *vel* exsecramur | quisquis dicit *vel* siquis dicat || 28 uel *vel* aut | dii | perduint *vel* perdunt *vel* perdant || 29 dicit: *corr editores*

tamdiu est, donec perveniatur ad summam: summa est autem quae conficitur ex concessis. quod dico tale est: qui dicit 'si ambulat, movetur' probare vult aliquid, ut cum hoc [non] concessero verum esse restet illi docere quod ambulet et summa consequatur, quae iam negari non potest, id est quod movetur, 5 aut restet illi docere quod non movetur, ut consequatur summa, quae item non potest non concedi, id est quod non ambulet. rursus si hoc modo velit dicere 'homo iste ambulat', simplex sententia est, quam si concessero et [alia quae aliquid expectant ad completionem sententiae sententiam comprehendunt] 10 adiunxerit aliam 'quisquis autem ambulat movetur' et hanc etiam concessero, ex hac coniunctione sententiarum quamvis singillatim enuntiatarum et concessarum illa summa sequitur quae iam necessario concedatur, id est: 'homo iste igitur movetur'. his breviter constitutis singulas partes consideremus: 15 nam sunt primae duae, una de his quae simpliciter dicuntur, ubi est quasi materia dialecticae, altera de his quae coniuncta dicuntur, ubi iam quasi opus apparet. quae de simplicibus est, vocatur de loquendo. illa vero quae de coniunctis est, in tres partes dividitur: separata enim coniunctione ver- 20 borum quae non implet sententiam, illa quae sic implet sententiam, ut nondum faciat quaestionem vel disputatorem requirat, vocatur de eloquendo; illa quae sic implet sententiam, ut de sententiis simplicibus iudicetur, vocatur de proloquendo; illa quae sic comprehendit sententiam, ut de ipsa etiam copu- 25 latione iudicetur, donec perveniatur ad summam, vocatur de proloquiorum summa.

verbum est unius cuiusque rei signum quod ab audiente possit intellegi a loquente prolatum. res est quicquid vel

28 *Augustin. de dial. V p. 7 Crecel.* (verbum . . . potest. haec omnia quae definita sunt utrum recte definita sint . . . ille indicabit locus quo definiendi disciplina tractatur. nunc quod instat accipe intentus. omne . . . signum est. quippe inspectis a legente litteris occurrit animo quid voce prorumpat . . . ergo ut coeperam dicere omne verbum sonat. sed . . . significat. sed exemplis haec inlustranda esse perspicio. . . . ergo omne verbum praeter id quod sonat quattuor quaedam necessario vocat in quaestionem: originem suam vim declinationem ordinationem. . . . quis enim reperire possit quicquid dictum fuerit unde ita dictum sit? huic accedit quod ut somniorum interpretatio ita verborum origo pro cuiusque ingenio indicatur. ecce enim verba ipsa . . . clamare et Vergilius (*Georg. III 223*) 'reboant silvae'. ergo . . . sonando e. g. s.)

6 moveatur *Creceilius* || 9 sq. *secl Creceilius: cf. p. 235, 15 sq.* (completionem vel complectionem) || 11 adiunxerit vel adiunxerat || 14 concedatur vel conceditur || 16 duae vel et duae || 23 uocatur de vel de || 28 cuiusque vel cuiusque rei

sentitur vel intellegitur vel latet. signum est quod et se ipsum sensui et praeter se aliquid animo ostendit. loqui est articulata voce signum dare: articulatam autem dico quae comprehendi litteris potest. . . . omne verbum sonat: cum enim
 5 est in scripto, non verbum, sed verbi signum est. . . . sed quod sonat, nihil ad dialecticam: de sono enim verbi agitur, cum quaeritur vel animadvertitur qualiter vocalium vel dispositione leniatur vel concursione dehiscat, item consonantium vel interpositione nodetur vel congestionem asperetur et quot
 10 vel qualibus syllabis constet, ubi poeticus rhythmus accensusque a grammaticis solarum aurium tractantur negotia. et tamen cum de his disputatur, praeter dialecticam non est: haec enim scientia disputandi est. sed cum verba sint rerum, quando de ipsis obtinent, verborum autem illa quibus de his
 15 disputatur (nam cum de verbis loqui nisi verbis nequeamus et cum loquimur non nisi de aliquibus rebus loquimur), occurrit animo ita esse verba signa rerum, ut res esse non desinant. cum ergo verbum ore procedit, si propter se procedit, id est ut de ipso verbo aliquid quaeratur aut disputetur, res
 20 est utique disputationi quaestionique subiecta, sed ipsa res verbum vocatur. quicquid autem ex verbo non auris, sed animus sentit et ipso animo tenetur inclusum, dicibile vocatur. cum vero verbum procedit non propter se, sed propter aliud aliquid significandum, dictio vocatur; res autem ipsa quae iam
 25 verbum non est neque verbi in mente conceptio, sive habeat verbum quo significari possit sive non habeat, nihil aliud quam res vocatur proprio iam nomine. haec ergo quattuor distincta teneantur: verbum dicibile dictio res. quod dixi verbum, et verbum est et verbum significat; quod dixi dicibile, verbum
 30 est nec tamen verbum, sed quod in verbo intellegitur et animo continetur significat; quod dixi dictionem, verbum est, sed quod iam illa duo simul, id est et ipsum verbum et quod fit in animo per verbum significat; quod dixi rem, verbum est, quod praeter illa tria quae dicta sunt quicquid restat
 35 significat. . . . verba ipsa quispiam ex eo putat dicta quod aurem quasi verberent: immo, inquit alius, quod aerem. sed

36 sq. Cf. Augustin. de magistro V 12 (verbum autem quamvis a verberatu

7 sq. quanta: corr Vsener | dispositione vel disputatione || 9 quod vel quot ||
 15 sq. nam . . . loquimur secl Vsener || 21 aures vel auris || 24 aliquid vel aliquod ||
 26 quo vel quod

quid nostra? non magna lis est: nam uterque a verberando huius vocabuli originem trahit. sed de transverso tertius vide-
quam rixam inferat: quod enim verum nos, ait, loqui oportet odiosumque fit natura ipsa iudicante mendacium, verbum a
vero cognominatum est. nec ingenium quartum defuit: nam 5
sunt qui verbum a vero quidem dictum putant, sed prima syllaba satis animadversa secundam neglegi non oportere: verbum enim cum dicimus, inquit, prima eius syllaba verum significat, secunda sonum: hoc enim volunt esse bum. unde Ennius sonum pedum bombum pedum dixit (*inc. 50 V.*²) et 10
βοῆσαι Graeci clamare . . . ergo verbum dictum est quasi a verum boando, hoc est verum sonando.

Stoici autumant . . . nullum esse verbum cuius non certa explicari origo possit. et quia hoc modo eos urgere facile fuit, si diceres hoc infinitum esse, quibus verbis alicuius 15
verbi originem interpretaris, eorum rursus a te origo * * * dum esse, donec perveniatur eo ut res cum sono verbi aliqua similitudine concinat, ut cum dicimus aeris tinnitum, equorum hinnitum, ovium balatum, tubarum clangorem, stridorem catenarum. perspicis enim haec verba ita sonare, ut ipsae res 20
quae his verbis significantur. sed quia sunt res quae non

aeris dicatur); *Lactant. de opif. d. 15, 1* (grammatici quidem et philosophi vocem esse definiunt aerem spiritu verberatum, unde verba sint nuncupata); *Quint. I 6, 34* (et verba ab aere verberato?); *GL. I 334, 5; II 369, 5; Cassiod. de orat. et de parte eius 2; Isid. I 9, 1*

6 sq. Cf. *Don. in Ad. V 8, 29* (verba a veritate dicta esse testis est Varro) || 9 sq. Cf. *TG. s. bombus et schol. in Prudent. apoth. 845 || 13 Augustin. de dial. VI p. 9 Crecel.* (Stoici autumant, quos Cicero [*cic vel cicero: scio Vsener*] in hac re ut Cicero irridet, nullum . . . solet, cuius rei et Vergilius [*Aen. V 755*] meminit, ubi Aeneas urbem designat aratro aut per id . . . nominatum, aut per abusionem, ut cum horreum dicimus et ibi triticum conditur vel a parte . . . pilus. quid ultra provehar? quicquid aliud adnumerari potest, aut similitudine rerum et sonorum aut similitudine rerum ipsarum aut vicinitate aut contrario contineri videbis originem verbi: quam persequi non quidem ultra soni similitudinem possumus, sed hoc non semper utique possumus. innumerabilia sunt enim verba . . . persequi: nam et longum et minus quam illa quae dicta sunt necessarium) || 17 sqq. Cf. *de l. l. p. 120, 9 sqq. ibique adn.; Dionys. Hal. de comp. verb. XVI* (ἡ φύσις ἢ ποιούσα μιμητικούς ἡμᾶς καὶ θετικούς τῶν ὀνομάτων, οἷς δηλοῦνται τὰ πράγματα κατὰ τινὰς εὐλόγους καὶ κινητικὰς διανοίας ὁμοιότητας. ὅφ' ὧν ἐδιδάχθημεν τούτων τε μυκήματα λέγειν καὶ χρημετισμούς ἔππων καὶ φρυγανμούς τεράγων, πρὸς τε βρόμον καὶ πάταγον ἀνέμων καὶ συριγμόν κέλων), *al.*

1 nostram vel nostra || 4 sit: corr Vsener || 8 enim vel autem || 11 boes(a)e vel boesei || 15 <quod> quibus Wachsmuth || 16 sq. interpretat(er)is v | dum esse vel quaerendum esse vel dicenda est: ubi <quaerenda esset: illi docent hoc tamdiu facien>dum esse Wachsmuth duce Crecelio itemque sed quaeritur et quaerendum Buecheler; an: <dilucidanda idque videtur repeten>dum esse? || 20 ita vel ista

sonant, in his similitudinem tactus valere, ut si leniter vel aspere sensum tangunt, lenitas vel asperitas litterarum ut tangit auditum, sic eis nomina pepererit, ut ipsum lene cum dicimus leniter sonat; quis item asperitatem non et ipso
 5 nomine asperam iudicet? lene est auribus cum dicimus voluptas, asperum cum dicimus crux. ita res ipsae afficiunt ut verba sentiuntur: mel quam suaviter gustum res ipsa tam leniter nomine tangit auditum; acre in utroque asperum est; lana et vepres ut audiuntur verba sic illa tanguntur. haec
 10 quasi cunabula verborum esse crediderunt, ubi sensus rerum cum sonorum sensu concordare[n]t. hinc ad ipsarum inter se rerum similitudinem processisse licentiam nominandi, ut cum verbi causa crux propterea dicta sit, quod ipsius verbi asperitas cum doloris quem crux efficit asperitate concordet, crura tamen non propter asperitatem doloris, sed quod longi-
 15 tudine atque duriti[a] inter membra cetera sint ligno <crucis> similia sic appellata sunt. inde ad abusionem ventum, ut usurpetur nomen non rei similis, sed quasi vicinae. quid enim simile habet significatio parvi et minuti, cum possit parvum esse quod non modo nihil minutum sit, sed aliquid etiam creverit? dicimus tamen propter quandam vicinitatem minutum pro parvo. sed haec abusio vocabuli in potestate loquentis est: habet enim parvum, ut minutum non dicat. illud magis per-
 20 tinet ad id quod nunc volumus ostendere, quod cum piscina dicitur in balneis in qua piscium nihil sit nihilque simile piscibus habeat, videtur tamen a piscibus dicta propter aquam ubi piscibus vita est. ita vocabulum non translatum similitudine, sed quadam vicinitate usurpatum est: quodsi quis dicat homines piscibus similes natando fieri et inde piscinae

3 sqq. Cf. *fragm.* 113; *Dionys. Halic. de comp. verb.* XVI (τὰ μὲν φωνῆς μιμητικά, τὰ δὲ μορφῆς, τὰ δ' ἔργον, τὰ δὲ πάθος, τὰ δὲ κινήσεως, τὰ δ' ἡρεμίας, τὰ δ' ἄλλον χρήματος ὀνομαζέσθαι, περὶ ὧν εἰρηται πολλά τοῖς πρὸ ἡμῶν e. g. s.); *Demetr. de eloc.* 178 sq., al. || 24 Cf. *GL. IV* 400, 1 (catachresis est usurpatio nominis alieni, ut parricidam dicimus qui occiderit fratrem et piscinam quae pisces non habet: haec enim nisi extrinsecus sumerent suum vocabulum non haberent) || 29 Cf. *Fest.* 213^a, 2 (piscinae publicae hodieque nomen manet, ipsa non extat: ad quam et natatum e. g. s.)

3 auditum vel auditam || 6 afficiunt vel efficiunt || 7 sentiantur vel sentiuntur | re *Iahn* || 14 concordat vel concordet vel concordaret || 16 duritiae et vel duritiae | *suppl Lovanienses* || 17 sint vel sunt || 18 usurpetur tamen non (ubi nomen *Lovanienses*; an: <no>tamen?) || 23 parum vel paruum | dicat vel dicatur || 25 sq. simile piscibus vel piscibus simile || 26 dicta vel dictam

nomen esse natum, stultum est repugnare, cum ab re neutrum abhorreat et utrumque lateat. illud tamen bene accidit, quod hoc uno exemplo diiudicare iam possumus, quid distet origo verbi quae de vicinitate arripitur ab ea quae de similitudine ducitur. hinc facta progressio usque ad contrarium: nam lucus eo dictus putatur, quod minime luceat, et bellum, quod res bella non sit, et foederis nomen, quod res foeda non sit: quodsi a foeditate porci dictum est, ut non nulli volunt, redit origo ad illam vicinitatem, cum id quod fit ab eo per quod fit nominatur. nam ista omnino vicinitas late patet et per multas partes secatur: aut per efficientiam, ut hoc ipsum a foeditate porci per quem foedus efficitur, aut per effecta, ut puteus, quod eius effectum potatio est, creditur dictus, aut per id quo continetur, ut urbem ab orbe appellatam volunt, quod auspicato locus aratro circumduci solet, . . . aut per id quod continet, ut si quis horreum mutata littera affirmet ab hordeo nominatum, . . . vel a parte totum, ut mucronis nomine quae summa pars gladii est gladium vocamus, vel a toto pars, ut capillus quasi capitis pilus. . . innumerabilia sunt enim verba quorum origo de qua ratio reddi possit aut non est, ut ego arbitror, aut latet, ut Stoici contendunt. vide tamen paululum quomodo perveniri putant ad illa verborum cunabula vel stirpem potius atque adeo sementum, ultra quod quaeri originem vetant nec si quisquam velit potest quicquam invenire. nemo abnuit syllabas in quibus V littera locum obtinet consonantis, ut sunt in his verbis primae: vafer velum vinum vomis vulnus, crassum et quasi validum sonum edere. quod approbat etiam loquendi consuetudo, cum de quibusdam ver-

5sq. Cf. *Quint. I 6, 34* (etiāne a contrariis aliqua sinemus trahi, ut lucus quia umbra opacus parum luceat *e. q. s.*); *GL. I 276, 13* (antiphrasis est dictio ex contrario significans . . . ut bellum dicitur quod minime sit bellum et lucus quod minime luceat); *IV 402, 3*; *V 228, 20*; *Mart. Cap. IV 360* (per contrarium verba dicuntur quando contra quam dicimus accipiuntur, ut . . . lucum cum non luceat: hoc grammatici *κερ ἀντιφρασις* vocant); *Isid. I 37, 44*; *TG. s. lucus, al.* || 8 Cf. *p. 107, 7 ibique adn.* || 11sq. Cf. *Fest. Pauli 84, 1* (foedus . . . quod in paciscendo foedere hostia necaretur: cf. 217^b, 7); *Serv. in Aen. I 62* (foedus . . . vel a porca foede hoc est lapidibus occisa) = *VIII 641 et Isid. XVIII 1, 11* || 13 Cf. *p. 9, 20 ibique adn.* || 14sq. Cf. *p. 43, 16. 19 et 44, 3 ibique adn.* || 16 Cf. *p. 33, 13 ibique adn.* || 19 Cf. *Lact. de opif. d. 7, 9 sq. et Isid. XI 1, 28*

3 quid vel quod vel qui || 12 efficitur vel efficiatur || 13 potatio vel putatio || 14 quo vel quod || 18 uocamus vel uocant vel dicimus || 19 capillus vel capillos || pilus vel pilos

bis eas subtrahimus ne onerent aurem. nam unde est quod
 amasti dicimus libentius quam amavisti et nosti quam novisti
 et abiit non abivit et in hunc modum innumerabilia? ergo
 cum dicimus vim, sonus verbi ut dictum est quasi valid[i]us
 congruit rei quam significat. iam ex illa vicinitate per id
 quod efficiunt, hoc est quia violenta sunt, dicta vincula pos-
 sunt videri et vimen quo aliquid vinciat. inde vites, quod
 adminicula quibus innituntur nexibus prendunt. hinc iam
 propter similitudinem incurvum senem vietum Terentius
 (*Eun.* 688) appellavit. hinc terra quae pedibus itinerantium
 flexuosa et trita est via dicitur: si autem via, quod vi pedum
 trita est, magis creditur dicta, redit origo ad illam vicinitatem.
 sed faciamus a similitudine vitis vel viminis, hoc est a flexu,
 esse dictam: quaerit ergo a me quispiam, quare via dicta sit;
 respondeo a flexu, quod flexum velut incurvum vietum vete-
 res dixerunt, unde vi[e]tos etiam quae cant(h)o ambiantur
 rotarum ligna vocant. persequitur quaerere, unde vietum
 flexum dicatur: et hic respondeo a similitudine vitis. instat
 atque exigit, unde ita sit vitis nomen: dico quod vinciat ea
 quae comprehenderit. scrutatur, ipsum vincere unde dictum
 sit: dicemus a vi. vis quare sic appellatur, requireret: reddetur
 ratio, quod robusto et quasi valido sono verbum rei quam
 significat congruit. ultra quod requirat non habet. quot
 modis autem origo verborum corruptione vocum varietur, in-
 eptum est persequi.]

2 Cf. *Cic. orat.* 157 (quid quod sic loqui nosse iudicasse vetant, novisse
 iubent et iudicavisse? quasi vero nesciamus in hoc genere et plenum verbum
 recte dici et imminutum usitate); *GL.* I 258, 2. 387, 22, al. || 7 Cf. p. 13, 4 *ibique*
adn. itemque p. 32, 6 || 9 Cf. p. 20, 14 *ibique adn.* || 11 Cf. p. 6, 3. 9, 2 *ibique adn.*
(et 12, 16) || 16 Cf. p. 221, 1; *TG.* s. vitus; *GL.* IV 116, 22. 193, 24; V 537, 27

1 eas vel eam (quod fort. praestat onere[n]t reposito) | unde vel inde ||
 4 quasi vel quae si || 10 itinerantium vel iterantium || 11 et trita] an: et vieta? |
 ui vel uis || 14 me vel a me || 16 del Buecheler: v. test. | cantu vel canto || 19 quod
 vel quid

Fragmentorum collectionis Wilmannsianae numeri*)
collati cum Funaiolianae huiusque numeris

W.	F.	GS.	W.	F.	GS.	W.	F.	GS.
1 = 265 = 130			44 = 272 = 69			73 = 39 = 65 ^b		
2 = 265 = 130			45 = 271 = 70			74 = 46 = 66		
3 = 451 = 127			46 = 270 = 71			75 = 291 = 95		
4 = 6 = 2			— = 50 = 48			76 = 292 = 96		
5 = 7 = 3			— = 51 = 49			77 = 293 = 97		
6 = 8 = 4			— = 52 = 50			— = — = 98		
7 = 9 = 5			— = 239 = 67			— = 294 = 100		
— = 24 = 7			— = 220 = 116			78 = — = 99		
8 = 245 = 8			— = 233 = 117			79 = 319 = 128		
9 = 246 = 9			— = 263 = 37			80 = 322 = 59		
10 = 247 = 10			— = 294 = 100			81 = 40 = 60		
11 = 248 = 11			— = 463 = 125			82 = 47 = ***)		
12 = 249 = 12			47 = 274 = 72			83 = 41 = 61		
13 = 25 = 14			48 = 33 = 54			84 = 419 = 104		
14 = 26 = 15			49 = 243 = 113			85 = 48 = 105		
15 = 253 = 17			50 = 275 = 73			86 = 444 = 106		
16 = 27 = 16			51 = 276 = 74			87 = 42 = 62		
— = — = 18			52 = 277 = 75			88 = 43 = 63		
17 = 252 = 120			53 = 34 = 56			89 = 421 = 103		
18 = 254 = 19			54 = 35 = 55			90 = 266 = 101		
19 = 13 = 20			55 = 278 = 76			91 = 234 = 107		
20 = 255 = 21			56 = 279 = 78			92 = 235 = 108		
21 = 14 = 22			57 = 280 ^a = 82			93 = 236 = 109		
22 = 257 = 121			58 = 280 = 77. 79			— = 237 = 110		
23 = 15 = 23			58 ^A = 280 ^c = 77. 80. 81			94 = 242 = 44		
24 = 28 = 32			58 ^B = 280 ^d = 80			95 = 49 = 112		
25 = 16 = 13			58 ^C = 280 ^b = 77 ^a			96 = 244 = 114		
26 = 261 = 35			58 ^D = 280 ^e = 81			— = — = 118		
27 = 262 = 36			59 = 281 = 83			97 = 273 = 119		
— = 263 = 37			60 = 282 = 84			98 = 256 = 52		
28 = 250 = 38			60 ^A = 44 = 84 ^a			99 = 259 = 123		
29 = 258 = 39			60 ^B = 283 = 81 ^b			100 = 260 = 122		
30 = 17 = 24			61 = 45 = 85			101 = 267 = 102		
31 = 18 = 25			— = — = 86			102 = 264 = 124		
32 = 265 = 130			62 = 36 = 57			103 = 1 = 40		
33 = 19 = 26			63 = 37 = 58			104 = 2 = 41		
34 = 20 = 27			64 = 284 = 87			— = — = 42		
35 = 21 = 28			65 = 285 = 88			105 = 240sq. = 43		
36 = 22 = 29			66 = 286 = 89			106 = 295 = 45		
37 = 23 = 30			67 = 38 = 64			107 = 3 = 46		
— = 32 = 31			68 = 287 = 90			108 = 296 = 47		
38 = 30 = 33			69 = 288 = 91			109 = 4 = 51		
39 = 31 = 34			70 = 443 = 92			110 = 5 = 53		
40 = 29 = **)			71 = 289 = 93			111 = 251 = †)		
41 = 268 = 115			72 = 290 = 94			112 = 422 = 126		
42 = 238 = 111			— = — = 65 ^a			— = — = 129		
43 = 269 = 68								

*) Fragmenta 1—40 apud Wilmannsium spectant ad libros de l. l., 41—90 ad libros de serm. l., 91—102 ad librum de grammatica, 103—105 ad librum de antiquitate litterarum, 106—108 ad libros de origine l. l., 109 de similitudine verborum, 110 de utilitate sermonis, 111 sq. incertae sedis. Cf. ad 199, 1 sqq.

**) Cf. ad VI 68.

***) V. adn. ad 205, 24 sq.

†) Cf. ad X 62.

ADNOTATIONES

4, 3. *De est delendo ne cogites cum Sp.* (in quibus est = quibus inest).

4, 5. *Cf. Vahlen Opusc. ac. I 392* (ad te respicere libri inscriptionem monens, item VI 97. VII 109 sq.); nec tamen neglegendum grammaticos etiam priores libros 'ad Ciceronem' excitare: cf. fragmenta tertii libri 2. 3. 4.

4, 6. *Lacunam ne expleas cum A. Sp.* (consuetudine <apud populum et ea quae inveniuntur> apud poetas) *neve cum Madvigio Adv. II 166* (consuetudine <et> apud poetas); *immo haec vel talia exspectamus*: consuetudine <communi et ea quae auctoritate firmantur inventa> apud poetas.

4, 10. *cum demonstratur dicitur malebat Sp.; e contrario p. 7, 23* demonstrat cum dicit *Aldus: quamquam loci ipsi sunt dissimiles.*

ibid. pertendit cum *Canale reliquimus et mox* perstet, *ubi* pertenditur cum *Vertranio et perstetur cum Scioppio multi, quia 'quis' facile subauditur, ut VI 55. 73, al.: cf. Mue.*

5, 11. *De Turnebi distinctione (quam denuo proposuerunt Groth et A. Sp.) cf. ed. Bipont. p. 272. — Muti in Muci mutare noluimus, quamquam nec Turnebi sumus immemores nec Ottonis ('Sprichw.' s. h. v.): nominibus propter notionem iocose uti videtur (cf. tacitis quoque et brutis apud Senecam epist. 121, 24).*

5, 16. *quorum . . . omnis cum Mue ad antecedentia referenda esse putamus: quorum (scil. quorundam obiectorum) pars est discordia omnis verborum novorum ac veterum. Quamquam quorum suspectum est: ubi neque cum Mue scribimus quo (= hinc) neque quom cum Sp. (omnis in consuetudine communi <commutata>, quot . . .): sed potius quo pertinet vel tale quid exspectamus (quo pti = quorū, net ante uet[erum] om). Nec deest suspicio hic quaedam intercidissee una cum eis quae § 8 desiderantur.*

5, 17. *litterarum om a, Fr. Fritzsche, Sp., alii: at suppleri posse ex eis quae secuntur verborum negamus; immo ut commutatio, ita etiam litterarum latiore quodam sensu dici videtur. Etenim etiam traectio syllabarum quin commutatio litterarum dici possit latiore sensu, vix dubium.*

5, 18. *patietur servavimus (cf. X 78): certe neque potis est neque poterit probabilia sunt. Atque scrutari passivum iam Antonibon defendit itemque Grothius (quod vindicat Priscianus), patietur autem optime explicatur, si de libro altero cogitamus ac de eis qui negarint ετυμολογικὴν artem eamque utilem esse.*

5, 21. *De traiectione cf. ed. Bipont. (tralationem praetulit Sp., similiter Grothius, neuter memor Scaligeri Popmaeve).*

5, 22. *Nullo modo probari potest Wilmannsii ratio de Varr. l. gr. p. 25 Woelfflino probata (Arch. VIII p. 425): aut productione aut correptione, denique vocabulorum compositione aut conlisione: nam non bis quaternae essent*

causae, sed quaternae et bis binæ. productione del etiam Vsener 'Ein ant. Lehrgeb. der Philologie' 'Sitzungsber. der bayr. Ac.' a. 1893 p. 625. V. inter alia Quint. I 6, 32 et cf. Leo Herm. XXIV p. 289 adn. 5.

5, 26. cretifodinae Turn ('an cretofodinae?' Thes. l. l.), arenofodinae Scal (arenif. Mue).

5, 30. De gradus delendo ne cogites cum Sp., quod tribus exemplis interpositis vix omitti potuit. Cf. 5, 26.

6, 1 descendens et hic et 5, 27 Sciop; contra ascend- utroque loco A.Sp.: at cf. 6, 5—7, unde memoria et explicatur et servatur. antiqua 5, 27 sanissimum est: cf. Reitzenstein 'Gesch. d. gr. Etymologika' p. 185 et 'Varro u. Johannes Mauropus' p. 84, 1.

6, 3. Varro dicit se in etymologia tractanda secundum gradum praeteriturum, tertium adsecuturum esse, cum non solum ad Aristophanis lucernam, sed etiam ad Cleanthis lucubraverit: h. e. non modo antiquam grammaticam pernoverit, sed etiam ad philosophiam Stoicorum accesserit: quartum gradum adipiscitur qui non modo grammaticam, sed etiam philosophiam praeteriit, post se reliquit, h. e. penitus novit. In quarto igitur versatur gradu, cui ad grammaticam philosophiae virtus penitus accessit: is demum quasi mysteriis admittitur et spectat. — Quod Reitzenstein 'Gesch. d. gr. Etym.' 186 initia esse existimat ἀρχάς, h. e. radices monosyllabas, et ante regis supplet rex, ut propter ea quae secuntur ferri posse negamus ita propter adytum quod praecedit: unde initia potius mysteria interpretamur, ut grammaticum philosophumque excipiat mysteriorum spectator: cui interpretationi ne Skutsehii quidem coniectura satisfacit qui Hermae vol. XXXII p. 96 reg<ion>is (et perveniam scientia) proposuit, cum illud religionis abundare videatur: cui coniecturae vel cedunt aliorum temptamina (rerum vel Cereris Canal; cf. Boot Mnemos. XXII p. 409, Lachmann in ep. ad Lobeckium p. 250 ed. Ludw., A. Sp. in adn.). Fortasse delendum est regis tanquam perperam illatum ex § 9 ab eo qui ad initia genetivum requireret. Voluit qui scripsit 'regis Latini'.

6, 5. fecit ne cum F (et Grothio) scribamus, et aegrotamus dissuadet et nonnumquam.

6, 9. De <deli>quare fuit qui cogitaret.

6, 16. partim explicandum ex Gellio X 13 aliisque locis: quo refutantur Muelleri Canalis aliorum commenta. Litteris vero non satisfacit quid invenerim aut opiner A. Sp.

6, 21. diem et noctem propter libri memoriam posuimus; nam et diem et noctem et noctem et diem dici potuisse cum per se probabile tum ex exemplis intellegitur, quae aliam ob rem C. F. W. Mueller 'Syntax des Nom. u. Accus.' p. 104 sqq. composuit.

6, 25. item pro ideo Canal, initia Wi: ubi ideo abundanter dictum sollicitare non audemus.

7, 1. horum iam de binis Mue (de bigis Canal). enumeravi deque locis Groth. — his . . . quae non sollicitanda esse confirmant ea quae Plasberg